

**MENDELOVA ZEMĚDĚLSKÁ A LESNICKÁ UNIVERZITA
V BRNĚ**

**Lesnická a dřevařská fakulta
Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky**

**Lesnická
a dřevařská
fakulta**

Lesnictví a vyšší územně samosprávné celky

Forestry and higher self-governing territorial units

**Zasedání Ekonomické komise Odboru lesního hospodářství
ČAZV 12. – 13. května 2008**

Sborník referátů ze semináře

Seminar Proceedings

Sborník je součástí prací na projektu WD-57-07-1 „Možnosti řešení disparit mezi
vybranými regiony“.

The proceedings are a part of works implemented within the project WD-57-07-1.

Bílá, 12. – 13. května 2008

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
Zemědělská 3
613 00 Brno
e-mail: *uldep@mendelu.cz*

Recenzenti

:

prof. Ing. Luděk Šišák, CSc.
doc. Ing. František Kalousek, CSc.
Dr. JUDr. Ing. Martin Flora

Přípravný a organizační výbor semináře:

doc. Ing. Václav Kupčák, CSc.
prof. Ing. Luděk Šišák, CSc.
Ing. Roman Dudík, Ph.D.
Ing. Jaroslav Zátopek

Editoři:

Ing. Roman Dudík, Ph.D.
Ing. Dana Kubátová

Lesnictví a vyšší územně samosprávné celky

Forestry and higher self-governing territorial units

Sborník referátů ze semináře.

Seminar Proceedings

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00, Brno

Vytisklo Ediční středisko

První vydání 2008

Náklad: 90 ks

© Ing. Roman Dudík, Ph.D. a kol.

ISBN 978-80-7375-225-5

Sborník neprošel jazykovou úpravou

Za věcnou a pravopisnou správnost díla odpovídají autoři jednotlivých referátů.

OBSAH

Abstrakt sborníku	5
DUDÍK Roman: Systémový přístup ke zpracování regionálního lesnického programu	7
DUDÍK Roman: Potenciál úprav stávajících a formulace nových dotačních titulů	16
GABZDIL Jaroslav: Historický průzkum lesů Moravskoslezského kraje jako podklad pro vypracování regionálního lesnického programu	22
GÓMEZ Leonardo: Analýza funkčního řízení venkovské správy, podpory a místního rozvoje v kantonu San Vicente (Ekvádor)	43
HLAVÁČKOVÁ Petra: Hospodářská opatření v územních systémech ekologické stability	50
HLAVÁČKOVÁ Petra: Vliv území se zvláštním statutem ochrany na hospodaření v Moravskoslezském kraji	57
JANSA Václav: Ekonomický informační systém	65
KUPČÁK Václav: Auditing v prostředí lesního hospodářství územně samosprávných celků	77
LIŠKOVÁ Barbora: Lesní majetky územně samosprávných celků v minulosti a dnes	87
MLČOCH David: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje	94
SEBERA Jan: NATURA 2000 a strategie managementu vzhledem k hospodaření na lesních majetcích	97
URBANOVÁ Marta: Národní lesnický program: z tropů až do regionů lesů mírného pásma	106

Lesnictví a vyšší územně samosprávné celky

Abstrakt: Prvotním cílem konaného semináře bylo poskytnout informace a objasnit základní souvislosti řešení regionálních lesnických programů. Tyto programy se mohou stát důležitým nástrojem jednotlivých krajských lesnických politik, přičemž oporu pro jejich zpracování můžeme hledat v Národním lesnickém programu přijatém Usnesením Vlády České republiky č. 53 ze dne 13. ledna 2003. V celé České republice bylo již zpracováno několik regionálních programů. Část příspěvků publikovaných ve sborníku z konaného semináře souvisí s řešením Regionálního lesnického programu pro území Moravskoslezského kraje. Cílem tohoto konkrétního programu bylo vytvoření uceleného přehledu o stavu lesních ekosystémů na území Moravskoslezského kraje, stanovení cílů a nástrojů při prosazování mezinárodní, státní a především regionální lesnické politiky až do úrovně vlastníků lesů, za předpokladu respektování jejich práv a zájmů při hospodaření v lesích.

Klíčová slova: územně samosprávný celek, lesnická politika, regionální lesnický program, národní lesnický program

Forestry and higher self-governing territorial units

Abstract: Primary goal of the Seminar was to provide information and to clarify fundamental relations in the solution of regional forestry programmes. The programmes can become an important tool of individual regional forest policies and groundworks for their elaboration we can find in the National Forestry Programme adopted by the Resolution of the Government of the Czech Republic No. 53 of 13 January 2003. There are several regional programmes that have been up to now prepared in the Czech Republic. Some contributions published in the Seminar Proceedings relate to the Regional Forestry Programme for the territory of the Moravian-Silesian Region (kraj). The goal of this concrete programme was to construct an integrated survey about the condition of forest ecosystems occurring in the territory of the Moravian-Silesian Region, to define objectives and instruments for the enforcement of international, national and namely regional forest policy up to the level of forest owners on the assumption that their rights and interests in the management of their forests are respected.

Keywords: self-governing territorial unit, forest policy, regional forestry programme, national forestry programme

SYSTÉMOVÝ PŘÍSTUP KE ZPRACOVÁNÍ REGIONÁLNÍHO LESNICKÉHO PROGRAMU

SYSTEM APPROACH TO REGIONAL FORESTRY PROGRAMME ELABORATION

Roman DUDÍK

Abstrakt: Zpracování tak složitého elaborátu, jakým je regionální lesnický program, vyžaduje systémový přístup. Nejinak tomu bylo i v případě zpracování Regionálního lesnického programu pro území Moravskoslezského kraje. Lesnictví a lesní hospodářství totiž představuje velmi složitý systém s celou řadou prvků a vazeb, z nichž některé dosud ještě nebyly probádány a jiné se nacházejí v různém stupni poznání. Materiál tohoto rozsahu nelze zpracovat bez přihlídnutí k souvislostem vnitřním, ale i vnějším. Velká část vnějších souvislostí byla identifikována pomocí analýzy krajských politik, strategií a rozvojových dokumentů vázaných k lesnictví, případně souvisejících s lesnictvím nebo ho ovlivňujících, formulovaných pro území Moravskoslezského kraje. Závěry z analýzy těchto koncepčních materiálů byly zapracovány do SWOT analýzy v rámci zpracování analytické části řešení Regionálního lesnického programu pro území Moravskoslezského kraje.

Klíčová slova: regionální lesnický program, lesnická politika, SWOT analýza, krajská politika.

Abstract: Preparation of such a complex elaborate as the regional forestry programme requires a system approach. The same situation was encountered in preparing Regional forestry programme for the territory of the Moravian-Silesian Region (kraj). The thing is that forestry and forest management represent a very complex system with a range of elements and linkages of which some have not been explored so far and other ones are at different stages of knowledge. The material of this extent cannot be elaborated without taking into account mutual relations – both internal and external. A greater part of external relations was identified by analyzing regional policies, strategies and development documents concerning forestry and/or related to forestry, possibly influencing it, formulated for the territory of the Moravian-Silesian Region (kraj). Conclusions from the analysis of these conceptual documents were incorporated into the SWOT analysis when preparing the analytical part for the solution of the Regional Forestry Programme for the territory of the Moravian-Silesian Region.

Keywords: Regional Forestry Programme, forest policy, SWOT analysis, regional policy

Úvod

Systémový přístup ke zpracování Regionálního lesnického programu pro území Moravskoslezského kraje (dále jen „RLPMSK“) byl nezbytným předpokladem pro úspěšné zhotovení tohoto materiálu. Systémovým přístupem se myslí účelový způsob myšlení či řešení problémů (jednání), přičemž jsou zkoumané jevy a procesy chápány komplexně (celistvě) v jejich vnitřních a vnějších souvislostech (WWW, 2008). Lesnictví a lesní hospodářství představuje velmi složitý systém s celou řadou prvků a vazeb, z nichž některé dosud ještě nebyly probádány a jiné se nacházejí v různém stupni poznání. Máme k dispozici celou řadu informací poskytujících pohled právě na vnější souvislosti lesnictví a lesního hospodářství. Tyto informace můžeme identifikovat např. v rámci již zpracovaných koncepčních materiálů pro území MSK.ky).

Analýza krajských politik, strategií a rozvojových dokumentů vázaných k lesnictví pro území MSK

Životní prostředí patří mezi ty oblasti, v nichž jsou důležitá nejen okamžitá opatření, ale také koncepční rozhodování, umožňující optimální postup v dlouhodobějším výhledu. Z tohoto důvodu Moravskoslezský kraj zadává od roku 2002 zpracování koncepčních materiálů v oblasti životního prostředí, které jsou po jejich dokončení předloženy Radě a Zastupitelstvu Moravskoslezského kraje. Schválenými koncepčními materiály se pak budou řídit orgány kraje, v některých případech budou tyto dokumenty také závazné pro rozhodování dalších orgánů veřejné správy, včetně obcí. Přípravou zadání koncepčních materiálů týkajících se lesnictví a kontrolou postupu jejich zpracování je pověřen odbor životního prostředí a zemědělství, který v rámci Krajského úřadu Moravskoslezského kraje vykonává přenesenou působnost státní správy i část samostatné působnosti v oblasti životního prostředí a zemědělství.

Některé z uvedených dokumentů nemají přímou závislost na kraji ve výše uvedeném smyslu, jedná se např. o oblastní plány rozvoje lesů, lesní hospodářské plány, Natura 2000, Strategie rozvoje lidských zdrojů ČR.

Níže uvedené dokumenty byly významným informačním zdrojem při zpracování analytické části Regionálního lesnického programu Moravskoslezského kraje, výstup z jejich analýzy je dostupný v části, která se věnuje SWOT analýze. Předmětem analýzy byly následující dokumenty:

- Program rozvoje Moravskoslezského kraje
- Koncepce zemědělské politiky a rozvoje venkova v Moravskoslezském kraji, 2005
- Koncepce strategie ochrany přírody Moravskoslezského kraje, 2004
- Strategie rozvoje lidských zdrojů pro ČR
- Územní energetická koncepce Moravskoslezského kraje, 2004
- Strategie rozvoje lidských zdrojů pro ČR
- Územní energetická koncepce Moravskoslezského kraje, 2004
- Regionální inovační strategie průzkumu podnikání v MSK
- Průzkum bariér podnikání v Moravskoslezském kraji
- Posílení kapacity při plánování a realizaci programů v MSK, 2005 (koncept)

- Oblastní plány rozvoje lesů
- Lesní hospodářské plány a lesní hospodářské osnovy
- Natura 2000
- Územní plány velkých územních celků
- Marketingová strategie rozvoje cestovního ruchu v regionu severní Moravy a Slezska
- Regionální surovinová politika Moravskoslezského kraje, 2003
- Plán odpadového hospodářství
- Koncepční rozvojový dokument pro plánování v oblasti vod na území Moravskoslezského kraje v přechodném období do roku 2010
- Plán oblastí povodí Odry
- Program snižování emisí a imisí znečišťujících látek do ovzduší MSK
- Krajský program snižování emisí Moravskoslezského kraje (2004)
- Integrovaný program ke zlepšení kvality ovzduší Moravskoslezského kraje
- Situační zpráva o kvalitě ovzduší na území Moravskoslezského kraje v roce 2005 (2006)
- Aktualizace dat pro Program snižování emisí a imisí znečišťujících látek do ovzduší (2005)
- Studie „Využití přírodních složek krajiny Třinecka a Jablunkovska“
- Studie „Využití přírodních složek krajiny Ostravsko-karvinského průmyslového regionu“
- Akční plán na využití obnovitelných zdrojů energie v Moravskoslezském kraji
- Koncepce environmentálního vzdělávání výchovy a osvěty
- Seznam maloplošných zvláště chráněných území na území MSK
- Zákon o krajích, Správní řád, Zákon o lesích, Zákon o ochraně přírody a krajiny
- Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství v ČR
- Využití nerudných surovin ve vztahu k UP kraje
- Podklady pro Národní lesnický program ČR, 2006
- Základní principy státní lesnické politiky
- Informační materiály o možnostech získání dotací a podpor na úrovni národních ministerstev a EU
- Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP)
- Seznam zařízení k využívání, odstraňování, sběru nebo výkupu odpadů provozovaných podle § 14 odst. 1 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Koncepce pro opatření na ochranu před povodněmi v ploše povodí na území Moravskoslezského kraje, 2004
- Plán rozvoje vodovodů a kanalizací

SWOT analýza

Formulace SWOT analýzy respektuje základní požadavky na formalizaci analytických zjištění pro tento typ studie. Identifikuje pouze významná zjištění a následně stanovuje prioritní zjištění v rámci jednotlivých prvků SWOT analýzy.

Podkladem pro zpracování SWOT analýzy byly především analýzy krajských politik, strategií a rozvojových dokumentů, vázaných k lesnictví nebo majících dopad na lesnictví pro území MSK. Dále byla použita data Národního lesnického programu II, příslušných oblastních plánů rozvoje lesů, vyhodnocení dat Inventarizace lesů v České republice 2001–2004 (Moravskoslezský kraj) a především zpracované výsledky vlastních terénních šetření realizovaných v průběhu řešení projektu.

Konkretizace analytických zjištění, vyplývajících z vyhodnocení uvedených datových zdrojů, byla v rámci komunikační strategie projektu projednána na samostatném workshopu ke SWOT analýze a dále upravována v průběhu zpracování celé analytické části projektu. Ačkoli je SWOT analýza obecně založena na objektivních údajích a zjištěních, je výběr jejich počtu, resp. umístění do příslušného prvku, do jisté míry subjektivní. Volba umístění navíc může být výrazně ovlivňována již známými, nebo alespoň předpokládanými, strategickými vizemi.

Při zpracování analýzy byl za cíle krajské politiky v oblasti LH vzat v úvahu, vedle požadavku na ekonomickou soběstačnost LH v kraji, také požadavek na upřednostňování stabilních lesů, které budou moci být využívány pro rekreační účely. V řešené oblasti lesního hospodářství (nebo dopadu na LH) MSK byla zaměřena pozornost na tři základní pilíře trvale udržitelného rozvoje (ekonomický, environmentální a sociální) ve vazbě na čtyři známé prvky SWOT analýzy:

Silné stránky – představují pozitivní faktory přispívající k úspěšné činnosti a funkci kraje a výrazně ovlivňující jeho prosperitu (v tomto případě můžeme také říci „zelenou kvalitu života“). Jsou to odlišné způsobilosti (schopnosti, dovednosti, zdroje) zvýhodňující kraj vzhledem k okolí a jiným krajům. Lze je těžko okopírovat a lze také předpokládat, že budou po dlouhou dobu přinášet pozitivní efekty pro kraj či, chcete-li, zvyšovat zelenou kvalitu života (ZKŽ).

Slabé stránky – znamenají určitá omezení nebo nedostatky a brání rozvoji kraje v oblasti LH (brání zvyšování nebo dokonce mohou snižovat ZKŽ).

Příležitosti – představují takové další možnosti kraje, s jejichž realizací stoupají vyhlídky na lepší využití disponibilních zdrojů a účinnější splnění vytyčených cílů; příležitosti znamenají možnost „něco udělat“ pro dosažení vytyčených cílů.

Ohrožení – představuje také externí prostředí a jeho vývoj ve vazbě na především nevýhodné trendy ve vnějším prostředí. Je to výrazně nepříznivá situace v okolí kraje, znamenající překážky pro jeho činnost a dobré postavení.

Silné stránky

- vysoká lesnatost v horských oblastech Hrubého Jeseníku a Moravskoslezských Beskyd a v některých katastrech v oblasti Nízkého Jeseníku (ve 26 katastrech s lesnatostí více jak 75 %, přičemž průměrná lesnatost v tomto území je 85,7 %, které zaujímají cca 13 % rozlohy MSK, je soustředěno 31,9 % lesů v kraji),
- druhý nejvyšší celkový běžný přírůst ($9,6 \text{ m}^3/\text{ha}$ ve srovnání s republikovým průměrem $7,9 \text{ m}^3/\text{ha}$) a třetí nejvyšší hektarová zásoba dříví v porostech mezi kraji v ČR ($293,5 \text{ m}^3/\text{ha}$ ve srovnání s republikovým průměrem $260,2 \text{ m}^3/\text{ha}$),
- součástí MSK jsou území s významnými a cennými přírodními zvláštnostmi chráněnými v rámci chráněných území,

- zdroje minerálních vod nadregionálního významu,
- bohaté zdroje povrchových a podzemních vod,
- v porovnání s ČR má kraj nadprůměrné zastoupení (v porostní ploše) lázeňských lesů, příměstských a rekreačních lesů a lesů pro uchování biodiverzity,
- nadprůměrné zastoupení kategorie lesů hospodářských (84,8 % ve srovnání s republikovým průměrem 75,8 % porostní plochy),
- dlouhodobá čelní pozice MSK z pohledu tvorby HDP v ČR,
- mezi významná odvětví zpracovatelského průmyslu patří dřevařský průmysl, výroba vlákniny a papíru,
- vedle strojírenského klastru je založen i klastr dřevařský,
- hustá síť značených pěších cest a cyklotras,
- celoročně dobré přírodní podmínky pro trávení volného času,
- pravidelné konání kulturních a sportovních akcí národního a mezinárodního významu,
- fungující systém sledování úrovně znečištění ovzduší, monitoring imisního zatížení obyvatelstva znečišťujícími látkami v ovzduší,
- snadná dostupnost rekreačních oblastí (Jeseníky, Beskydy) z městských aglomerací,
- existence lokalit s vysokou kvalitou životního prostředí a druhově pestrou faunou a flórou (rozsáhlá zvláště chráněná území),
- trend zvyšujícího se počtu přírodních a přírodě blízkých prvků v zastavěných územích,
- pro další rozvoj inovačního podnikání v regionu existuje potenciál podnikatelů,
- probíhají záchranné programy na odchovy tetřevů, tetřívku a koropty,li>- znovu je zaznamenán výskyt rysa, vlka a přechodně medvěda,
- dobře rozvinuté environmentální poradenství.

Slabé stránky

- na jednoho obyvatele připadá 0,15 ha lesa (průměr za ČR je 0,25 ha),
- lesnatost je velmi nerovnoměrně rozložena (mezi nejméně lesnatá území patří 21 katastrů zejména v oblasti Slezské nížiny a Ostravské pánve, které nemají ani 1 ha lesa, z toho je 9 katastrů ve městech nebo zemědělské krajině bez jediného lesního pozemku),
- současná dřevinná skladba v Moravskoslezském kraji je výsledkem dlouhodobého ovlivňování lesů člověkem,
- vysoké zastoupení smrku ztepilého (63,5 %),
- nerovnoměrné zastoupení rozlohy věkových stupňů (nadnormální rozloha 1., 5., 11. a následujících věkových stupňů),
- podnikání v oblasti zemědělství, myslivosti, lesnictví, rybolovu a chovu ryb tvoří v kraji celkem 5 % subjektů,
- špatná úroveň místních komunikací a silnic II. třídy a zanedbaná péče o krajinu a sídla,
- nízká koupěschopnost v regionu – negativní projev především v oblasti obchodu a služeb,
- vylidňování venkova (Bruntál, Frýdek-Místek, Jablunkovsko),

- výzkum a vývoj je zaměřen jen na některá, i když klíčová odvětví (materiálové inženýrství, geonika, strojírenství a informační technologie),
- potenciál inovačních schopností podnikatelských subjektů je zatím v MSK využíván spíše živelně, opírá se většinou o podnikatelskou intuici, než aby byl založen na systematickém a dlouhodobě orientovaném komplexním inovačním úsilí,
- nedostatečné využívání OZE a recyklace surovin,
- klesají trend podílu zemědělství, myslivosti a lesnictví na hrubé přidané hodnotě MSK (v roce 2005 pouze 1,9 %),
- přetrvávající negativní image části regionu (zejména ostravsko-karvinské části),
- nízká image povolání v LH a sektoru jako takového,
- nízká úroveň environmentálního vědomí veřejnosti.

Příležitosti

- zvýšení lesnatosti především v průmyslové oblasti Ostravska a Karvinska (na pozemcích po rekultivacích hornické činnosti),
- pokračovat ve změně druhové skladby ve prospěch jedle a listnatých dřevin,
- usměrňovat rekreační využívání lesa do vybraných míst,
- i přes celorepublikově průměrnou úroveň škod zvěří na ha PUPFL se snažit o jejich další snižování,
- vypracovat oblasti výskytu, případně chovu zvěře, s ohledem na ovlivnění ekologické zátěže území, stanovit úlohu pro zvěř a člověka a pravidla obhospodařování jednotlivých druhů zvěře,
- pokračovat v převodu zemědělských pozemků do PUPFL,
- pokračovat ve snižování emisí znečišťujících látek (využít potenciálu úspor energií v kraji),
- za obnovitelné zdroje energie (OZE) je obecně na prvním místě považována energie z biomasy,
- dostupný potenciál všech OZE je dostatečný pro zajištění substituce ekologicky méně vhodných primárních energetických zdrojů (mj. potřeba 310 tis. t/rok dřevní hmoty, resp. 4 030 TJ),
- současný podíl biomasy na primárních zdrojích energie je 0,4 %,
- dominantním palivem užívaným na otop je na venkově v MSK stále dřevo, vedle uhlí a zemního plynu,
- lesů obhospodařovaných státem je v kraji 78,23 % porostní půdy (průměr v ČR je 62,89 %),
- dostatečný potenciál turistů v samotném regionu,
- potenciál růstu cestovního ruchu a služeb,
- koncentrace finančních zdrojů ze strukturálních fondů EU, finanční zdroje EU v programovém období 2007–2013,
- perspektiva rozvoje spolupráce mezi lesnickým vysokým školstvím, výzkumnými ústavy a podnikatelskými subjekty,
- rostoucí význam a používání e-technologií,
- zakládání a provozování zařízení zaměřených na lesní pedagogiku,

- narůstající počet škol, které ve spolupráci s obcemi, NNO a dalšími, realizují praktické kroky v rámci EVVO,
- zalesňování zemědělsky nevyužívaných pozemků,
- podpora produkce energetických rostlin na zemědělské půdě (snížení tlaku na dodávky dendromasy pro energetické účely z PUPFL),
- podpora rozvoje diverzity a ekologické stability krajiny zvětšováním výměry lesa v oblastech s nízkou lesnatostí,
- není dostatečně dopracována kvantifikace kompenzací za újmy vzniklé z titulu omezení hospodaření v lesích.

Ohrožení

- negativní vliv rekreačních aktivit na lesní ekosystémy v oblastech s vysokou koncentrací obyvatelstva,
- možné problémy vznikající při řešení situací, kdy ochrana přírody dává přednost ochraně procesu, byť degradačního, před ochranou systému, nebo naopak kdy ochrana přírody upřednostňuje ochranu stavu, který je z hlediska lesního hospodaření (plnění funkcí lesa) nežádoucí (příkladem může být „přirozený“ rozpad horských smrčín gradací podkorního hmyzu, obnova lavinových svahů v Hrubém Jeseníku nebo využití modřínu opadavého jako meliorační a zpevňující dřeviny),
- konflikt mezi ochranou přírody a jejím využíváním pro rekreaci ve zvláště chráněných územích,
- ohrožení přírody a krajiny extenzivním rozvojem turistických aktivit,
- problémy při porovnání dokumentace ÚSES různých úrovní (generely, ÚPD, plány a projekty) a současného stavu lesních ekosystémů do ÚSES zařazených (navržených); do nadregionálního ÚSES byly provedeny různé neodůvodněné zásahy,
- ÚSES chybí jednotná koordinace, v důsledku toho je podoba ÚSES zapracovaná do územních plánů jednotlivých obcí nekonzistentní,
- kraj je významně zatížen emisemi znečišťujících látek z velkých stacionárních zdrojů, jejichž koncentrace významně přesahuje průměr v ČR,
- koncentrace velkých stacionárních zdrojů znečišťujících látek v okresech Ostrava město, Frýdek-Místek a Karviná (produkováno cca 90 % emisí oxidů siřičitého a oxidů dusíku ze stacionárních zdrojů kraje, podíl Ostravy v současnosti činí cca 1/2 emisí citovaných znečišťujících látek v rámci kraje),
- zvyšující se intenzita automobilové dopravy podtrhuje vliv dopravy nejen na kvalitu ovzduší,
- při využití biomasy je nezbytné vytvořit přirozené konkurenční prostředí v oblasti dodavatelů biomasy (riziko cenového diktátu),
- využití lesních dřevin ke spalování ve větším množství (pro individuální účely je spalování dřevní hmoty akceptovatelné přibližně ve stejném rozsahu),
- nedostatek kapitálu v lesnictví, ve venkovské ekonomice a u obcí,
- nedostatečná atraktivita lesnictví pro mladé a kvalifikované lidi,
- zatím špatná dopravní přístupnost regionu,
- složitá administrativa a legislativa bránící dynamickému rozvoji podnikání,
- zvýšené výskyty extrémních klimatických jevů (záplavy, vodní eroze, vítr, sníh),

- změny na světových trzích nebo v politice ČR nebo EU,
- nezískání finanční podpory na realizaci připravených projektů z fondů ČR a EU,
- malý zájem občanů o podnikání ve službách na venkově,
- nezájem nebo neschopnost rekvalifikace nezaměstnaných občanů pro práci v LH,
- nebezpečí devastace původní vegetace v důsledku rozšiřování invazních druhů rostlin a živočichů,
- 85 ložisek nerostných surovin je ve střetu s regionálními biocentry (RBC), 233 jich je ve střetu s nadregionálními biokoridory (NRBK) a konečně 40 ložisek je ve střetu s nadregionálními biocentry (NRBC),
- omezení hospodaření na územích v rámci systému Natura 2000,
- uvnitř CHKO se nachází celkem 14 DP (dobývací prostor), 15 CHLÚ (chráněné ložiskové území), 28 výhradních ložisek, 22 ložisek nevyhrazených nerostů a 7 prognózních zdrojů,
- území MSK zajišťuje více jak 98 % veškeré produkce černého uhlí České republiky,
- potenciální výstavba energetického zdroje Blahutovice,
- investiční záměry na výstavbu větrných elektráren,
- stoupající emisní zatížení z lokálních topenišť,
- zvyšování povrchového odtoku v krajině,
- narušení krajinného rázu necitlivou výstavbou,
- nárůst střetu cykloturistů a pěších na společných trasách,
- nedostatek kvalifikované pracovní síly v dělnických profesích,
- absence nového lesního zákona řešícího aktuální problémy v LH.

Závěr

Systémový přístup ke zpracování RLPMSK se ukázal jako správný. Problematika lesního hospodářství má široké vazby na jiné obory lidské činnosti, celá řada událostí v okolních systémech se promítá do lesního hospodářství a lesní hospodářství svým vývojem zase ovlivňuje své okolí. Mj. i při zpracovávání výše uvedené SWOT analýzy se potvrdilo, že zvolený způsob řešení byl správný. Tento přístup umožnil odhalit důležité souvislosti, které následně byly vzaty v úvahu při vlastní syntéze v projektu. Jako velmi důležité se ukázalo formulování výchozích cílů krajské politiky v oblasti LH zadavatelem projektu (i když obecně, tyto cíle mohou být v průběhu řešení doplněny, případně modifikovány), neboť tato skutečnost může významně ovlivnit umístění konkrétních zjištění do jednotlivých prvků SWOT analýzy.

Literatura

- ARR. 2006. Program rozvoje Moravskoslezského kraje.
- Bardoňová, Z. 2003. Regionální inovační strategie MSK.
- Bezuško, P. 2003. Regionální surovinová politika Moravskoslezského kraje.
- Březina, P. a kol. 2003. Konceptní rozvojový dokument pro plánování v oblasti vod na území Moravskoslezského kraje v přechodném období do roku 2010.
- DHV CR. 2003. Koncepce environmentálního vzdělávání výchovy a osvěty.
- DHV CR. 2003. Program snižování emisí a imisí znečišťujících látek do ovzduší MSK.
- Ekotoxa Opava. 2006. Koncepce strategie ochrany přírody a krajiny Moravskoslezského kraje.
- Ekotoxa Opava. 2005. Koncepce zemědělské politiky a rozvoje venkova v Moravskoslezském kraji.
- Gabzdil, J. 2004. Studie „Využití přírodních složek krajiny Ostravsko-karvinského průmyslového regionu“.
- Gabzdil, J. 2005. Studie „Využití přírodních složek krajiny Třinecka a Jablunkovska“.
- G-Consult. 2006. Využití nerudných surovin ve vztahu k UP kraje.
<http://www.msdk.cz/>
- Koneko. 2004. Plán rozvoje vodovodů a kanalizací.
- Mareš, M. 2003. Územní energetická koncepce Moravskoslezského kraje.
- MSK. 2006. Posílení kapacity při plánování a realizaci programů v MSK.
- NVF, MPSV. 2003. Strategie rozvoje lidských zdrojů pro ČR.
- Oblastní plány rozvoje lesů (PLO 27, 28, 29, 32, 39, 40, 41).
- Plán odpadového hospodářství, 2003.
- Podklady pro Národní lesnický program ČR, 2006.
- RP & Enterprise plc & ARR. 2002. Marketingová strategie rozvoje cestovního ruchu v regionu severní Moravy a Slezska.
- Seznam maloplošných zvláště chráněných území na území MSK, 2007.
- Tedeas: Akční plán na využití obnovitelných zdrojů energie v MSK.
- ÚHÚL. 2004. Vyhodnocení dat Inventarizace lesů v České republice 2001–2004.
- Zákon o krajích, Správní řád, Zákon o lesích, Zákon o ochraně přírody a krajiny.
- Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství v ČR 2005, 2006
- WWW. 2008. Systémové přístupy. Otevřená encyklopedie Wikipedie.
http://cs.wikipedia.org/wiki/Syst%C3%A9mov%C3%A9_p%C5%99%C3%ADstupy.
29. 7. 2008.
- Příspěvek je součástí prací na výzkumném záměru MSM 6215648902 – 2/2/2.*

Ing. Roman Dudík, Ph.D.

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
Zemědělská 3, 613 00 Brno
Česká republika
e-mail: dudik@mendelu.cz

POTENCIÁL ÚPRAV STÁVAJÍCÍCH A FORMULACE NOVÝCH DOTAČNÍCH TITULŮ

A potential to modify the existing subsidy titles and to formulate new ones

Roman DUDÍK

Abstrakt: Článek pojednává o možnostech úprav stávajících dotačních titulů, ze kterých je možné čerpat prostředky do lesního hospodářství, přičemž pozornost je zaměřena na zdroje na úrovni krajů v rámci České republiky. Formulace nových dotačních titulů je taktéž zaměřena do sektoru lesního hospodářství a na jeho krajskou úroveň. V obou případech je třeba postupovat takovým způsobem, aby nedošlo ke vzniku možnosti čerpat dotační prostředky na jeden stejný předmět projektu ze dvou dotačních zdrojů. Pro praktickou aplikovatelnost změn v oblasti čerpání finančních podpor byly vzaty v úvahu podmínky Moravskoslezského kraje.

Klíčová slova: finanční podpora, lesní hospodářství, krajská dotační politika

Abstract: The paper discusses possibilities to modify the existing subsidy titles from which resources can be drawn for forest management operations with the attention being focused on resources at a level of administrative regions in the Czech Republic. The formulation of new subsidy titles is also aiming into the sector of forestry and its regional levels. In both cases, it is necessary to proceed in such a way that a situation is prevented in which public aid would be drawn from two different subsidy titles for one and the same project subject. Practical applicability of changes in the field of drawing public aid was demonstrated on the example of conditions of the Moravian-Silesian Region.

Key words: financial support, forestry, regional policy of subsidies

Úvod

Pozice lesního hospodářství není v rámci ekonomického srovnání s jinými sektory České republiky nijak výrazná. Tuto situaci může zlepšit příležitost čerpat finanční podpory do lesního hospodářství. Budeme-li však realisty, je třeba v širších souvislostech vnímat i další okolnosti. Jednou z nich může být fakt, že finanční podpory mají možnost čerpat i jiné sektory, přičemž podíl finančních zdrojů směřujících do jednotlivých dalších odvětví převyšuje současný (ale i budoucí plánovaný) příděl finančních zdrojů, které směřují do našeho odvětví. Co z toho plyne? To, že z ekonomického hlediska významnost odvětví lesního hospodářství neposílí, naopak lze očekávat další prohlubování této „propasti“ při budoucím srovnávání s jinými odvětvími.

Možnosti formulace nových dotačních titulů

Pokud jde o formulaci nových oblastí či titulů v sektoru LH, v rámci kterých by byla možnost získat dotační prostředky, dostáváme se do obtížné situace. Při vlastní analýze a ani při dotazování pracovníků lesnického provozu v podstatě nebyl nalezen nový dotační titul, který by mohl být formulován, aniž by došlo k překryvu v rámci možností čerpání stejného titulu z jiného stávajícího programu a zároveň byla po tomto titulu poptávka ze strany lesnického provozu. Je to způsobeno následujícími důvody:

- V současné době je velice dobře pokryta potřeba čerpání prostředků ze stávajících dotačních titulů co do struktury jednotlivých titulů, resp. možností čerpat prostředky do nejrůznějších oblastí. Je to díky možnostem čerpání prostředků z Programu rozvoje venkova, ale i jiných programů, především operačních. Zde je třeba zmínit např. Operační program Životní prostředí se svými osami 1 (zlepšování vodohospodářské infrastruktury a snižování rizika povodní) a 6 (zlepšování stavu přírody a krajiny), který vhodně doplňuje provozní potřeby lesnického provozu ohledně možností čerpání dotačních prostředků. Tato situace nastala vlastně až v roce 2007, od kterého začaly platit nové dotační programy a jež jsou platné do roku 2013.
- Při mnohých terénních šetřeních a konzultacích této problematiky se subjekty LH v MSK nebylo nalezeno nějaké problematické místo ve smyslu nemožnosti čerpat dotační prostředky z důvodu absence dotačního titulu. Jiná je už potom situace, pokud jde o možnosti čerpání výše, resp. objemu prostředků, a to především z nadnárodních zdrojů. Zde však stejně je téměř nemožné tuto výši na jednoho žadatele ovlivnit.

Možnosti úprav stávajících dotačních titulů

Na základě výše uvedeného je tedy spíše nutné věnovat pozornost úpravám dotačních titulů stávajících, a to především těch, které jsou na krajské úrovni, tedy především na Zásady pro poskytování finančních příspěvků na hospodaření v lesích vydávané každým rokem příslušnými krajskými úřady. V našem případě použijeme Zásady pro poskytování finančních příspěvků na hospodaření v lesích v roce 2007 z rozpočtu Moravskoslezského kraje a způsobu kontroly jejich využití – dále jen „Zásady“ (MSK, 2007). Zásady v podstatě vycházejí z pravidel poskytování příspěvků na hospodaření v lesích, která v minulých letech vydávalo Ministerstvo zemědělství.

Zejména v roce 2007 doznaly tyto Zásady značných úprav, a to i v dalších krajích, z důvodu již zmíněného odstranění potenciálního překryvu možností čerpání prostředků z více zdrojů na jeden titul. Další úpravy také byly a jsou prováděny z důvodu odstranění potenciálních příčin, které by mohly vyústit ve stav, kdy by národní legislativa a nařízení byly v rozporu s předpisy EU. Tyto úpravy však představují především zrušení některých titulů, na které bylo možné v minulých letech podávat žádosti o poskytnutí příspěvku. Jedná se např. o příspěvky podporující sdružování vlastníků malých výměr nebo příspěvky na ostatní hospodaření v lesích.

Velmi se diskutovala problematika finanční podpory mimořádných opatření při kalamitách a obnova a rekonstrukce porostů po kalamitě. Tento titul bylo v minulých

letech možné podporovat právě z krajských příspěvků. V současné době je však prakticky možné čerpat prostředky na tento titul z podopatření Programu rozvoje venkova ČR – II.2.4.1 Obnova potenciálu po kalamitách a zavádění preventivních opatření. Příjem žádostí o dotaci pro uvedené opatření proběhlo na přelomu února a března roku 2008, další příjem těchto žádostí je plánován dle schváleného harmonogramu příjmu žádostí o dotaci pro projektová opatření PRV (MZE, 2008b) opět na přelom února a března roku 2009. Takto by to mělo být do konce roku 2013, kdy končí období platnosti Programu rozvoje venkova ČR.

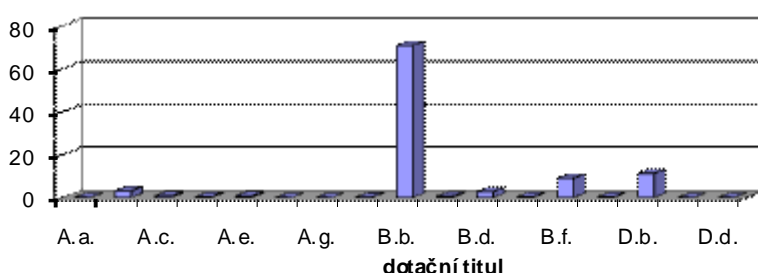
Je však třeba pamatovat na to, že od roku 2014 bude pravděpodobně nutné tento titul znovu z krajských prostředků podporovat, pokud nebude opět podporován z jiných zdrojů.

Výše uvedené nelze chápat tak, že by neexistovala žádná možnost vypsání nějakého dotačního titulu, ale spíše tak, že současné potřeby lesnického provozu jsou velice dobře pokryty. Kraj však může být nápomocen v podpoře poradenství souvisejícího se získáváním dotací. To souvisí s obsahovou náročností vlastních dotačních programů a můžeme předpokládat, že podobné to bude i u pravidel, kterými se stanoví podmínky pro poskytování dotace na projekty.

Pokud jde o úpravu stávajících Zásad je třeba zdůraznit, že současná podpora je využívána nejvíce na umělou obnovu lesa (74 %), dále pak na vyklizování dříví koňmi (11 %), výchovné zásahy do 40 let skutečného věku (9 %) a zajištění lesních porostů (3 %). Ostatní dotační tituly jsou využívány do výše 1 % (z údajů MSK za rok 2005).

Graf č. 1: Čerpání příspěvků na hospodaření v lesích z rozpočtu MSK v roce 2005

Procentické rozložení čerpání finančních příspěvků na hospodaření v lesích v roce 2005 z rozpočtu Moravskoslezského kraje dle dotačních titulů

V rámci úprav je vhodné zaměřit pozornost především na titul B – obnova, zajištění a výchova lesních porostů, jelikož na tento titul je přiznáváno dlouhodobě více jak 80 % všech přiznaných příspěvků v jednotlivých letech. Dosavadní vývoj v této záležitosti naznačuje, že by tento podíl mohl být v následujících letech ještě vyšší. Posunem v podmínkách přiznání tohoto příspěvku může být posílení podpory zajištěné kultury, a to i na úkor podpory umělé obnovy. Tímto způsobem by došlo k přesunutí většího důrazu na

„výsledek“ podpory, na rozdíl od současnosti, kdy je velká pozornost věnována podpoře pouze „vstupu“ do lesa.

Tabulka č. 1: Čerpání příspěvků na hospodaření v lesích z rozpočtu MSK v roce 2005

Název dotačního titulu	%
A.a. – Přirozená obnova a umělá obnova sjíj	0,00
A.b. – Umělá obnova sadbou – první	3,13
A.c. – Umělá obnova sadbou – opakovaná	0,79
A.d. – Ochrana mladých porostů	0,32
A.e. – Zřizování nových oplocenek	0,67
A.f. – Hnojení a vápnění lesních porostů	0,00
A.g. – Umělá obnova sadebním materiálem vypěstovaným biotechnologickými metodami	0,00
B.a. – Přirozená obnova a umělá obnova sjíj	0,16
B.b. – Umělá obnova sadbou – první	70,79
B.c. – Umělá obnova sadbou – opakovaná	0,55
B.d. – Zajištění lesních porostů	2,73
B.e. – Odstraňování lesních porostů v rámci rekonstrukce	0,30
B.f. – Výchova lesních porostů do 40 let skutečného věku	9,03
D.a. – Vyklizování nebo přibližování dříví lanovkou	0,27
D.b. – Vyklizování nebo přibližování dříví koněm	11,26
D.c. – Přibližování dříví strojem bez vlečení po zemi	0,00
D.d. – Likvidace klestu štěpkováním nebo drcením	0,00

Žádoucí je zalesnění holiny s cílem vzniku nového lesa, který bude plnit požadované funkce lesa (půdoochranná, hydrická apod.). Žádoucí je také motivace vlastníků lesů využívat poskytnutých finančních příspěvků s maximální mírou efektivity a hospodárnosti. Z tohoto důvodu by měl být vlastník lesa více motivován při výsadbě použít kvalitní sadební materiál, provést kvalitní zalesnění a zajišťovat následnou péči o kulturu až do stadia zajištěnosti (vyžínání, nátěry proti zvěři apod.). Jeho úsilí by mělo být částečně kompenzováno v podobě příspěvku na zajištění kultur.

Kvůli environmentálním výhodám přirozené obnovy je doporučeno její stávající podporu zanechat. Důvodem je také delší časová náročnost přirozené obnovy ve srovnání s umělou. Z tohoto důvodu se doporučuje podporu přirozené obnovy zvýšit, především u melioračních a zpevňujících dřevin.

Podpurný efekt na „výsledek“ může mít také podpora budování oplocenek za účelem ochrany ploch obnovených melioračními a zpevňujícími dřevinami. V současné době je budování oplocenek podporováno stejně jako vyžínání kultur v imisních oblastech A a B dotačním titulem A. Cílem podpory je opět zkrácení období od vzniku holiny po zajištění kultury na ní a urychlení procesu obnovy plnění funkcí lesů. V mnoha případech nelze bez oplocenek z důvodu škod zvěři docílit zajištěnosti kultur.

Pokud by tyto změny našly oporu, je nutné zpracovat metodiky pro jejich aplikaci. Jednak je nutné naformulovat nová kritéria pro přiznání příspěvků, za druhé je nutné procesně upravit překlenovací období do okamžiku, kdy se ustálí poměr vyplácených příspěvků na zajištěnou kulturu a na umělou obnovu, za třetí pak zpracovat ekonomickou rozvahu.

Obdobně mohou být rozšířena kritéria na uplatnění příspěvku na ochranu kultur vyžíváním.

Doporučuje se v hospodářských lesích zachovat stávající podmínky vyplácení příspěvku v oblasti podpory melioračních a zpevňujících dřevin.

Vzhledem k všeobecnému problému s chřadnutím smrkových porostů v nižších polohách, a to i mlazin a probírkových porostů – se doporučuje finančně podpořit obnovu, resp. zajištěnou kulturu, od 5. lesního vegetačního stupně včetně.

Vzhledem k progresivnímu trendu co do počtu podávaných žádostí o poskytnutí příspěvků, tak i pokud jde o celkovou výši přiznaných příspěvků, se doporučuje do Zásad zapracovat možnost procentického snížení příspěvku, dále možnost snížení konkrétních sazeb a také možnost stanovení maximální celkové sumy příspěvků pro jednoho žadatele. To vše ve vazbě na předpokládaný objem prostředků vyčleněný v rozpočtu Moravskoslezského kraje pro účely podpory hospodaření v lesích.

Ostatní podporované tituly uvedené v Zásadách se navrhuje ponechat beze změn, i co do výše stanovených sazeb, samozřejmě s výjimkou již zmíněné problematiky týkající se kalamit.

Cílem krajské politiky v oblasti LH je vedle požadavku na ekonomickou soběstačnost LH v kraji, také požadavek na upřednostňování stabilních lesů, které budou moci být využívány pro rekreační účely. Pokud jde o podporu těchto požadavků, tak ze strany MSK není prostor pro obecnou finanční podporu těchto požadavků. Finanční stránka realizace těchto požadavků totiž může být pokryta především ze zdrojů Programu rozvoje venkova ČR (MZE, 2008) a nepřímo také ze zdrojů OP Životní prostředí (SFŽP, 2008b). Pokud jde např. o oblast podpory rekreačního využívání lesů, je možné využít možnost požádat o prostředky z Programu rozvoje venkova ČR, podopatření II.2.4.2 Neproduktivní investice v lesích.

MSK může sám vyvinout iniciativu související s vypsáním dotačního titulu. Ten se může např. týkat podpory certifikace lesů. Pokud by k této podpoře mělo dojít, je nutné podporovat oba české standardy, tzn. standard systému PEFC i FSC. Nemělo by dojít k účelové podpoře jednoho ze systémů, protože volbou systému certifikace se vlastník zavazuje k naplňování kritérií a indikátorů trvale udržitelného hospodaření na několik let dopředu. Přičemž kritéria jednotlivých systémů nejsou logicky zcela shodná, což se samozřejmě může promítnout nakonec i do rentability hospodaření daného majetku, případně i do dostupnosti dřevní suroviny. Doporučuje se finančně podporovat proces implementace a certifikace systémů trvale udržitelného hospodaření.

Další možností je podporovat konkrétní projekty formou individuálních dotací, o jejichž realizaci má MSK zájem.

Pokud jde o subvenční způsob podpory LH (tak, jak ho věcně známe z oblasti zemědělství), tento není v tomto příspěvku řešen, neboť proces subvencování je specifický a týká se především strategických komodit, kam potraviny z celospolečenského hlediska patří. V případě využití tohoto způsobu financování konkrétních projektů se doporučuje upravit způsob poskytování této podpory formou „*de minimis*“.

Závěr

Při řešení otázek souvisejících s možnostmi úprav stávajících nebo formulací nových dotačních titulů se setkáváme s problémem časové aktuálnosti. Tak jak se mění zásady pro poskytování krajských finančních příspěvků, navíc jsou zde rozdíly i mezi jednotlivými kraji, tak se průběžně upravují i pravidla pro podávání projektů, které jsou součástí žádostí o dotaci z Programu rozvoje venkova – i tato pravidla je třeba sledovat kvůli zamezení případně vzniklých a již zmíněných překryvů. V současné době se velmi těžko hledá nový dotační titul, který by lesní hospodářství nutně potřebovalo, protože potřeby odvětví v této oblasti jsou dobře pokryty. Pozornost je třeba spíše věnovat stávajícím pravidlům pro poskytování finančních podpor. Lesnickým provozem je žádána možnost čerpat vyšší objem podpor, než jsou současné limity. Ne zcela bezproblémovou situaci dokumentuje i skutečnost, že např. Školní lesní podnik Masarykův les Křtiny je doposud vyloučen z okruhu žadatelů o dotaci z Programu rozvoje venkova.

Literatura

MSK. 2007. Finanční příspěvky na hospodaření v lesích v roce 2007 z rozpočtu Moravskoslezského kraje. http://www.kr-moravskoslezsky.cz/zip/dot_85.pdf.

MPO. 2008. Operační program Podnikání a inovace. <http://www.mpo.cz/cz/podpora-podnikani/oppi/>.

MZE. 2008. Program rozvoje venkova ČR. http://www.mze.cz/userfiles/file/eafrd/prv_oficiln_schvlen.pdf

MZE. 2008b. Harmonogramu příjmu žádostí o dotaci pro projektová opatření PRV. <http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=74&typ=1&val=41759&ids=0>

SFŽP. 2008. Státní fond životního prostředí. <http://www.sfzp.cz/cs/>.

SFŽP. 2008b. Operační program Životní prostředí. <http://www.opzp.cz/>.

HISTORICKÝ PRŮZKUM LESŮ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE JAKO PODKLAD PRO VYPRACOVÁNÍ REGIONÁLNÍHO LESNICKÉHO PROGRAMU

HISTORIC SURVEY INTO FORESTS OF THE MORAVIA- SILESIAN REGION AS A GROUNDWORK FOR ELABORATION OF THE REGIONAL FOREST PROGRAMME

Jaroslav GABZDIL

Abstrakt: Příspěvek je pokusem o využití historických lesnických podkladů z území Moravsko-slezského kraje pro vypracování návrhu budoucího lesního hospodaření v rámci regionálního lesnického programu. Příspěvek je rozdělen do tří částí. První část obsahuje historický profil lesního hospodaření na území kraje, druhá část informuje o historických proměnách vlastnické a organizační struktury v lesním hospodářství kraje a třetí část je krátkým historickým přehledem o dominanci funkcí lesů na území kraje. Historii využívání moravskoslezských lesů lze zjednodušeně rozdělit na tři historická období:

- období divočiny a pralesů (do konce 13. století)
- období převládajícího zemědělství (do konce 18. století)
- období industriálních, civilizačních a sociálních změn od konce 18. století

Lesy v minulosti poskytovaly dřevní produkty, palivo, pastvu pro dobytek, zvěřinu, lesní plody a byly místem duševních a rekreačních aktivit, jakož i zdrojem pracovních příležitostí a ekonomického příjmu. Funkce lesů - způsoby využití lesů lidskou společností - významně determinovaly způsob lesního hospodaření. Jejich význam a dominance se měnily podle polohy, ekonomické situace, vlastnických vztahů, tradic a společenských potřeb.

Historie lesnictví na území kraje byla plna neustálých konfliktů mezi soukromým a veřejným využíváním a obhospodařováním lesů. Od 8. až do 18. století převládalo neomezené využívání lesů, ale s postupným podporováním vlastnických práv a ochranou přírodních zdrojů začalo být využívání lesů regulováno státními institucemi. Veřejné zájmy byly vyjádřeny již v rakouském lesním zákoně z roku 1852, který vytýčil tři hlavní cíle lesní politiky.

- ochranu lesů před devastací
- maximální výnos pro vlastníky

- zabezpečení obnovy lesů podle potřeb

Po politických a ekonomických změnách v roce 1948 byly lesy v regionu zestátněny s cílem zabezpečování potřeb společnosti v rámci plánovaného lesního hospodářství.

Od roku 1920 byla organizační struktura státních lesů 6 x reorganizována a stát často obětoval lesnický sektor svým krátkodobým ekonomickým a politickým zájmům.

S ohledem na stále se zvyšující požadavky veřejnosti na neprodukční funkce lesů (ochrana vody a přírody, rekreace a turistika) vzrostl význam těchto funkcí nejen v okolí měst, ale i ve venkovských a horských oblastech.

Klíčová slova: historický průzkum lesů regionu, regionální lesnický program, historické proměny vlastnické a organizační struktury lesního hospodářství, převládající funkce lesů

Abstract: This paper presents an attempt to use historical forestry sources from the Moravia-Silesian region as a basis for future forest management options within a prepared regional forestry programme. The paper is divided into three main sections. The first provides a background of regional forest history development, the second informs about historical changes in forest estates and organizational structures and the third part gives a short historical overview about dominating forest functions in the region.

The history of the Moravia-Silesian forests using can be conveniently divided into three historical periods:

- the earliest period of wilderness and virgin forests / till the end of 13th century/
- the period of dominating agriculture / till the end of 18th century/
- the period of industrial, civilisation and social changes from the end of 18th century

Forests always provided wood products, firewood, pasture, wildlife and plants and places for spiritual and recreational activities as well as a source of jobs and economic income. Forest functions determine the type of forest management. Their importance and abundance varied according to the location, economic situation, ownership, tradition and public needs.

The history of forestry in the region was fraught with continual conflicts between private and public utilization and management of the forests.

From the 8th through the 18th centuries unlimited use of forests was usual, but with strengthening of property rights and conservation of resources became regulated by the state authorities. Public interest was proclaimed in the Austrian Forest Law of 1852, which stated main forest policy goals of:

- preservation of forests from destruction
- maximizing profits for owners
- increasing reforestation when needed

After political and economical changes in 1948 forests in the region become a state property intended to meet the needs of society on the basis of planned forestry management.

Since the 1920 the state forest management in the region was reorganized 6 times and the state sometimes sacrificed the forest sector for its short term economical and political interests. Due to public demands non-timber functions /water and nature conservation, recreation and tourism/ are gaining importance not only in cities, but also in rural and mountain areas.

Keywords: historic survey into forests, regional forestry programme, historical changes of property and organizational forestry structures, dominated forest functions

1. Vymezení a charakteristika Moravskoslezského kraje z historického hlediska

Území dnešního Moravskoslezského kraje (MSK) náleželo v minulosti k následujícím politicko-správním územním útvarům.

Za Rakousko- Uherska :

<i>Moravskému markrabství</i>
<i>Slezskému vévodství</i>
<i>Hlučínsku, které bylo součástí pruské provincie Slezska</i>

Za Československé republiky :

<i>Od r. 1918 – 1.12.1928</i>	<i>Patřila část území MSK k Zemi Moravské a část území MSK k Zemi Slezské</i>
<i>1.12. 1928 – 31.12. 1948</i>	<i>Patřilo celé území MSK k Zemi Moravskoslezské</i>
<i>1. 1. 1949 - 1960</i>	<i>Většina území MSK byla součástí kraje Ostravského</i>
<i>1960 - 31. 12. 1999</i>	<i>Celé území MSK patřilo k Severomoravskému kraji</i>

Vznik Moravskoslezského kraje

<i>1.1. 2000</i>	<i>Vznikl Moravskoslezský kraj (MSK) jako vyšší územní samosprávný celek České republiky</i>
------------------	--

2. Nástin historie lesů a lesnictví na území Moravskoslezského kraje

2.1. Období pralesů a divočiny (do konce 13. století)

V předhistorickém období bylo území dnešního Moravskoslezského kraje pokryto pralesem, tvořeným klimaxovými lesními dřevinnými společenstvy. Osídlení bylo velmi řídké a bylo omezeno na Opavsko a Těšínsko. Lesy byly předmětem společného užívání, náležely původně občinám, jejichž užívání bylo společné. Rozsáhlý prales tvořil přirozenou hranici mezi polským a českým státem. Od konce 12. století je datována kolonizace území podle německého práva z moravské i slezské strany.

2.2. Období převládajícího zemědělství(do konce 18. století)

- *Vznik velkých pozemkových majetků panských (šlechtických) a církevních*

Podle feudálních zásad odměňoval panovník šlechtice a církevní instituce za prokázané služby darováním lesních pozemků. Postupným vývojem začalo přivtělování určitých lesních komplexů pod moc a právo šlechty, měst nebo církve. Přivtělování se dělo obvykle darováním panovníkem za prokázané služby. Takto nabytý les využíval vlastník pro produkci dřeva a zvěře a za rezervu

nevyužité půdy, která nabyly ceny teprve kolonizací, osazením kolonisty, kteří les vyklučili, půdu proměnili na louky a pastviny a teprve tím ji zhodnotili.

Kolonizace území postupovala podél říčních niv Odry, Ostravice, Olše, Lučiny a Opavy a dlouho se vyhýbala hornatému území Jeseníků. Kolonizátory území byly moravské kláštery, olomoucké biskupství a šlechtici (často německého původu) ve službách českého krále Přemysla Otakara II.

Panovník, kláštery, olomoucké biskupství a obdarovaní šlechtici se snažili zajistit z osídlené lesní půdy stálý zdroj příjmů vybíráním pravidelných peněžních poplatků (činží) od usazených kolonistů.

Organizací kolonizace býval pověřen lokátor, který dostal za odměnu materiální výhody nebo rychtářskou hodnost.

- *Počátky obecního a městského vlastnictví lesů*

Kolonizace lesní půdy byla velmi obtížná, kolonisté bývali často osvobozeni od plateb a materiálních dávek. Kromě půdy přidělované jednotlivým hospodářům, dostávala často i celá obec přidělený kus lesa, ze kterého si osadníci brali potřebné užitkové a palivové dříví, nebo v něm společně pásli dobytek. Vznikalo tak **historické právo obcí na využívání lesů**, zárodek pozdějšího vlastnictví **obecních lesů**.

V druhé polovině 13.- století získaly **města Opava a Krnov do svého vlastnictví městské lesy**. V roce 1271 daroval Přemysl Otakar II. městu Opavě 40 lánů lesa a v roce 1281 odprodal kníže Mikuláš městu Krnov 24 lánů lesa.

- *Užívání krajiny a lesů*

Produkční funkce lesů byla prvořadá. Lesy poskytovaly stavební materiál, palivo, krmivo a stelivo pro dobytek a cenné doplňky výživy, zvěřinu, med, plané ovoce a lesní plodiny.

Likvidace lesních porostů probíhala někdy úmyslně pomalu, postupným vypásáním, vyklučováním a vypalováním lesů. Přírozené nálety dřevin v bezprostředním okolí sídel byly soustavně spásány a les se tak měnil v **pastevní les**, sloužící kromě pasení i k ustájení dobytka.

Původní lesy se často udržely na místech nezpůsobilých k zemědělskému obdělávání, na mokřinách, březích toků, na prudkých svazích. Vznikaly tak **selské lesy**, které pro svou potřebu využívali potomci kolonistů.

- *Vznik pozemkového vlastnictví*

Tato historicky první **pozemková reforma upravila zásahem vyšší moci (panovníka) vlastnické vztahy k lesní a zemědělské půdě, zavedla právní formy pozemkového vlastnictví (státního, panského, církevního, obecního a selského) a umožnila tak racionální využívání přírodních zdrojů ve prospěch dalšího rozvoje lidské společnosti.**

- *Hornická kolonizace – počátky dobývání rud a nerostů*

Na zemědělskou kolonizaci navazovala **hornická kolonizace. Dobývání a zpracování rud a nerostů odedávna profilovalo ekonomiku Slezska a Moravy. Hornická a hutnická činnost**

byla úzce spjata s využíváním a užitkováním lesů.

Dřevorubci, kácející dříví pro potřebu dolů a hutí, nešetřili ani lesy ani dříví a spotřeba palivového dříví stoupala úměrně se zvyšováním produkce montánních podniků. **Obavy z nedostatku palivového dříví pro hutní výrobu vedly k vydáváním horních řádů, s cílem zabezpečit a zorganizovat těžbu dříví v lesích, zavádět dozor nad lesy a dosáhnout trvalosti a vyrovnanosti těžby dříví.**

- Valašská kolonizace Beskyd v 15. - 18. století

Od konce 15. století přicházely do regionu Beskyd ze severu a z východu první skupiny pastevců valašského dobytka - koz a ovcí. Lesní mýtiny byly požívány jako pastviny nebo louky určené k senoseči a často byly přeměňovány na ornou půdu. Koncem 16. století byly panské lesy převáděny na půdu poddanskou. I když Valaši ničili lesní porosty, valašská daň, desátek z hodnoty veškerého dobytka přinášel značné příjmy do vrchnostenské pokladny, v 17. století to byla skoro polovina finančních příjmů Těšínské komory.

Knížecí hospodářský úřad – Těšínská komora zahájil v druhé polovině 18. století koordinované racionální využívání území formou:

- ❑ zbožní výroby zemědělských produktů na vlastních hospodářských dvorech
- ❑ prodeje dřevní hmoty (paliva a pilařských výřezů)
- ❑ výběrem poplatků a dávek za zakládání a spásání horských pastvin.
- ❑ postupného zapojování horalů do výrobního procesu při těžbě dřeva a pálení dřevěného uhlí pro místní hutě

- Zavádění racionálního lesního hospodářství

Strategickým cílem Těšínské komory i státní lesnické politiky na sklonku 18. století bylo **zavedení racionálního lesního hospodaření.** Racionální lesní hospodářství vyžadovalo:

- ❑ vyřešení problematiky dosavadního využívání beskydských lesů pastvou dobytka (valašským pastýřstvím)
- ❑ zabezpečení dálkové dopravy dřeva po přítocích Olše

V prvním cyklu zpracování lesního hospodářského plánu (1800) lesní správa Těšínské komory vymezila lesní pozemky pro řádné lesnické hospodaření, vyloučila využívání dalších ploch pastevních lesů k pastvě a tak zredukovala pastvinářskou bázi beskydského salašnictví.

V roce 1839 založila Těšínská komora železářny v Třinci.

Lesní hospodářství regionu v průběhu celé první poloviny 19. století zajišťovalo energetickou základnu hutní výroby. **Těsné spojení lesního hospodářství s hutnictvím regionu bylo zdařilým počínem na sklonku 18. století, ale v padesátých letech 19. století se stalo brzdou dalšího technického rozvoje, neboť hutní podniky komory,**

spalující dřevěné uhlí přestaly vyhovovat požadavkům trhu. Teprve nedostatek palivového dříví uspíšil modernizaci železáren a rekonstrukci na spalování kamenného uhlí a koksu. Lesní hospodářství v regionu se tak přeorientovalo v souladu s vývojovými trendy na produkci a výrobu užitkového dříví.

Zatím co vyřešení dálkové dopravy bylo problémem spíše technickým, snahy o vyřešení problematiky pastvy v lese přinášely vážné sociální a politické důsledky. Likvidace valašského salašnictví v Beskydské části Slezska postupně narušila a rozvrátila tehdejší společenské struktury beskydských vesnic.

Antagonistický rozpor mezi cílevědomým racionálním lesním hospodářstvím a salašnictvím vytvořil na sklonku 18. století na Těšínsku tak nebezpečné ohnisko vnitropolitického napětí, že se konfliktem zabýval i vídeňský dvůr a státní úřady.

- Snahy o zlepšení stavu lesů, počátky státní lesnické politiky ve Slezsku

Počátkem 18. století se začal projevovat nedostatek dřeva. Císař Karel VI. (1685 – 1740) začal v ekonomice habsburské monarchie uplatňovat **merkantilistické principy, považujících zboží výrobu, vnitřní a zahraniční obchod a hromadění zlata za nejprospěšnější systém národohospodářský.**

Byl sestaven první, tak zvaný **Karlův katastr pro Slezsko (1721)** s cílem podchytit veškerý poddanský a panský majetek. Podle vydaných směrnic měly být veškeré lesy podchyceny v katastrální evidenci.

Výměry lesů byly odhadovány na leče (cca 42 – 53 ha) a rozděleny podle dřevin na tvrdé (dubové a bukové) a měkké (jedlové, smrkové a borové) Lesy byly dále rozděleny do tříd podle ceny za vyrobený prostorový sáh dříví a průměrného užitku z leče, vyjádřeného v penězích. Je pochopitelné, že majitelé při podávání daňových přiznání stav lesů velmi často zkreslovali ve svůj prospěch a veškeré údaje byl podceněny.

Císař Karel VI. v roce 1733 doporučil brněnskému guberniu **upravovat mýtní těžby v duchu zásad kontinuity a rovnoměrnosti** s odvoláním na jesenické horní řády z roku 1541 a v pokynech císařského reskriptu (listu panovníka) vybízeli **k podání návrhu na vydání lesního řádu platného pro české země.** Byl to **první pokus o uplatnění a prosazení zájmů státu v lesním hospodářství,** neboť předcházející lesní řády a instrukce byly vydávány pouze pro jednotlivá panství, která si v nich upravovala zásady lesního hospodaření podle svých cílů a potřeb.

Rozdělení Slezska po prohrané válce s Pruskem po uzavření Vratislavského míru v roce 1742, při kterém byly od lesnatých horských oblastí odtrženy bezlesé rovinaté části země trpící nedostatkem dřeva, donutilo císařsko královský úřad v Opavě, aby se při povolování žádostí o vývoz dříví do pruského Slezska hlouběji zabývali zjišťováním stavu slezských lesů. Mnoho drobných podnikatelů se živilo exportem dříví z Opavska a Jesenicka do Pruska navzdory četným restrikcím a omezováním vývozu do Pruska.

Nová státní hranice s Pruskem a s ní spojená celní omezení ztěžovala v pokračování bývalých tradičních obchodních kontaktů. Rakouská panovnice Marie Terezie a její nástupce Josef II. se snažili nahradit ztracená území v duchu merkantilismu podporou průmyslu a obchodu na zbylém území. Vynucenou změnou zahraničně obchodní orientace vzrostl význam těšínského Slezska jako předmostí pro hospodářskou expanzi do Haliče a Uher, které byly součástí habsburské monarchie. Rozdělení Slezska se poměrně málo dotklo zemědělství, které bylo převážně orientováno na domácí spotřebu.

Pro slezské zemědělství a lesnictví byla až do roku 1918 charakteristická koncentrace pozemkové držby ve vlastnictví církevních a světských feudálů.

Podpora průmyslového rozvoje a hospodářského podnikání vedla ke snahám o zvýšené využívání domácích surovin. **Ústřední vláda ve Vídni začala rozvíjet snahy o zvelebení stavu lesů, o zabezpečení dostatečného množství dřeva pro domácí energetickou spotřebu a jeho další zpracování.** Lesničtí odborníci byli požádáni aby vypracovali zásady pro zajištění domácí potřeby dřevní hmoty a pro její kontrolu při vývozu do zahraničí. **Stát tak začal prosazovat právo kontroly nad lesním hospodařením soukromých majitelů lesních velkostatků / panství a nad vývozem dříví do ciziny.**

Lesní řád pro Slezsko z roku 1756 respektoval právo soukromníka vlastnit les, ale omezoval jeho práva při hospodaření v lesích. Vlastník byl povinen se postarat o zalesnění vykácených ploch a zajištění lesních porostů do budoucnosti. Těžba se měla provádět v zimě, ve vegetačním období měl být zajištěn klid. Těžbu v městských i obecních lesích měli zajišťovat vrchnostenští lesníci (lesní personál ve službách velkých vlastníků lesů), bylo zapotřebí šetřit stavební dříví a nezpracovávat je na palivo. Na palivové dříví měly být využívány jen přestárlé kmeny. Jen tam, kde byl nadbytek dříví, mohl být povolen městům a obcím jeho prodej. K vývozu dříví do ciziny bylo zapotřebí vyžádat svolení městské reprezentace. Pokácené dříví se muselo urychleně zpracovat a les musel být řádně vyčištěn od klestu. Odlesněné plochy bylo nutno zalesnit, pastva v kulturách byla zakázána. Pokud by se někteří majitelé lesů nestarali o obnovu lesů, měli být k tomu přinuceni a na jejich náklad měli určení lesní zaměstnanci provést řádná hospodářská opatření.

Přestupky proti lesnímu řádu měly být trestány peněžitými pokutami a nad jeho dodržováním měli dohlížet exekuční komisaři a dragouni.

Vydání lesního řádu pro Slezsko v roce 1756 nepřineslo ihned očekávanou nápravu, ale bylo významným mezníkem ve historickém vývoji lesního hospodářství a lesnické politiky.

Císař Josef II. patentem z roku 1785 nařídil **vypracování nového katastru pro monarchii**, podle kterého měl být zdaněn výnos veškeré poddanské, městské a panské půdy. Toto rozhodnutí bylo podnětem pro rozsáhlé šetření výměr, výnosu a stavu zemědělské a lesní půdy. Každý vlastník lesa byl povinen poříditi odborný odhad výnosu lesní půdy a ten porovnat s výtahy z peněžních a hmotných účtů za posledních 9 let .

2.3.Období industriálních, civilizačních a sociálních změn od konce 18. století

- Energetická krize, rozvoj hornictví a hutnictví

Počátky slezského železářství sahají až do dob římských. Železářství a hornictví v té době nebyly samostatná odvětví, ale spíše vedlejší činnosti rolníků. Od 16. století nabyla na významu těžba železných rud. Na jejich bázi se rozvinulo hutnictví železa. V jesenické části byly nejvýznamnější hutě v okolí Bruntálu, Malé Morávky a Ludvíkova, v beskydské části ve Starých Hamrech, Čeladné, Frýdlantě, Bašce a na Těšínsku. Velká

část železáren byla součástí ekonomiky feudálního velkostatku. Plynulé zásobování hutí dřívím k výrobě dřevěného uhlí se bylo prvotním předpokladem hutní výroby. Málo kvalitní místní rudy s nízkým obsahem železa byly do poloviny 19. století limitujícím faktorem rozvoje slezského železářství.

S nárůstem lidské populace a průmyslového podnikání se po celé Evropě projevil problém nedostatku dřeva, které bylo jediným zdrojem tepelné energie a nezastupitelným stavebním materiálem.

K zabezpečení dostatku energie pro další rozvoj společnosti mohlo přispět pouze:

- zavedení a rozšíření využívání uhlí jako energetického zdroje v průmyslu a domácnostech
- zavedení racionálního trvale udržitelného lesnického hospodaření s cílem racionální a trvalé produkce dřevní hmoty

3. Historické proměny vlastnické a organizační struktury lesního hospodářství na území kraje

Vlastnictví lesů – stav v roce 1877

Výměra lesů v ha a procentický podíl držby státní, obecní a soukromé (fideikomisní a soukromé)

<i>Země</i>	<i>Celkem</i>	<i>Státní</i>	<i>%</i>	<i>Obecní</i>	<i>%</i>	<i>Fideikomis</i>	<i>%</i>	<i>Soukromé</i>	<i>%</i>
<i>Čechy</i>	1.489.069	7.310	0,5	180.987	12	451.624	30	849.148	57
<i>Morava</i>	558.621	-		44.935	8	147.000	26	366.686	66
<i>Slezsko</i>	163.772	-		6.828	4	87.244	53	69.763	43
<i>Čs.země</i>	2.211.462	7.310	0,3	232.750	11	685.868	31	1.285.597	58
<i>Rakousko</i>	9.180.467	926.380	10,0	1.273.799	14	1.193.625	13	5.788.816	63

Do roku 1918 na území dnešního Moravskoslezského kraje jednoznačně převažovalo soukromé vlastnictví lesů, jak vyplývá z výše uvedené tabulky.

Právní kategorie velkých soukromých velkostatků

<i>Název</i>	<i>Charakteristika</i>
<i>Allodium</i>	Majetek, neomezené soukromé vlastnictví s nímž mohl vlastník volně disponovat.
<i>Léno (Feudum)</i>	Majetek přidělený panovníkem nositeli léna (církevním institucím, šlechticům). Podle dědického práva přecházelo léno na potomky.
<i>Fideikomiss</i>	Svěřenecké vlastnictví, kdy majitel byl omezen právy „čekatelů“, kteří měli

	v budoucnu majetek převzít. Majitel mohl volně nakládat s výnosem majetku, nikoliv s jeho podstatou.
--	--

Charakteristika významných lesní majetků/velkostatků na území dnešního MS kraje , 90. léta 19. stol.

NÁZEV VELKOSTATKU VLASTNÍK	POČET VSÍ 1848	PLOCHA CELKEM ha	Plocha lesa ha	POČET POLESÍ	POČET PIL
TĚŠÍNSKÁ KOMORA -ACIVÉVODA ALBRECHT	40,5	70 386	40 512	19	22
FRÝDEK U TĚŠÍNSKÉ KOMORY	25	18 006	13 904	-	
HUKVALDY - ARCIBISKUPSTVÍ OLOMOUCKÉ	43	20 000	18 003	13	7
KRNOVSKÁ KOMORA - LICHTENSTEINOVÉ	25	8 862	7 205	12	
ŠILHEŘOVICE, DOLNÍ BENEŠOV A HLUČÍN - ROTHSCHILDOVÉ	24	6 461	2 819	4	2
BRUNTÁL - ŘÁD NĚM. RYTÍŘŮ			11 123	23	
HRABYNĚ - ŘÁD NĚM. RYTÍŘŮ			1 160	5	
SOVINEC - ŘÁD NĚM. RYTÍŘŮ			6 276	12	
KARLOVEC u BRUNTÁLU - LICHTENSTEINOVÉ			4 298		
KLIMKOVICE PORUBA - WILCZKOVÉ	15,2	2 880	1 177	3	
KYJOVICE -STOLBERGOVÉ	3	1 719	1 217	3	1
PASKOV -STOLBERGOVÉ	11	1 073	387	1	1
PETŘVALD, ZÁBŘEH STARÁ BĚLÁ OLOMOUCKÁ KAPITULA	8	547	16	1	
RADUŇ - BLÜCHEROVÉ	3,25	1 400	870	2	2
RÁJ-KARVINÁ - LARISCHOVÉ	6	1 079	369	1	1
SLEZSKÁ OSTRAVA - WILCZKOVÉ	12,5	2 322	839	2	1
STARÝ JIČÍN -HR. SEILERN	13	1 505	947	3	

ŠENOV - <i>LARISCHOVÉ</i>	4	1 773	818	1	1
TŘEBOVICE MARTINOV - <i>WILCZKOVÉ</i>	2	401	33	1	
VELKÉ HERALTICE - <i>HR. F. BELLEGARDE</i>	11	1 789	847	2	2
CHUCHELNÁ - <i>LICHNOVŠTÍ</i>	9	4 504	2 091	2	

HUKVALDY - <i>ARCIBISKUPSTVÍ</i> <i>OLOMOUCKÉ</i>	43	20 000	18 003	13	7
BRUNTÁL - <i>ŘÁD NĚM. RYTÍŘŮ</i>			11 123	23	
HRABYNĚ - <i>ŘÁD NĚM. RYTÍŘŮ</i>			1 160	5	
SOVINEC - <i>ŘÁD NĚM. RYTÍŘŮ</i>			6 276	12	

Stručný nástin historie lesního hospodářství olomouckého arcibiskupství

Olomoucké biskupství bylo proslulé výší svého *majetku* a značnou hospodářskou silou. Při srovnání s arcibiskupstvím pražským, jenž přišlo o většinu majetku v době husitské, fundus olomouckého biskupství zůstal v podstatě nedotčen.

Pozemkový majetek biskupství, zhodnocený intenzivní kolonizací narůstal dále cestou darů a podléhal v průběhu dějin četným majetkovým přesunům.

Jeho nejvýznamnější složkou bylo Panství hukvaldské, které se rozkládalo od svého vzniku ve 13. století na souvislém územní pruhu na levém břehu Ostravice. Lesy v oblasti Podbeskydské pahorkatiny zvané *Přední hory* byly kolonizací narušeny a udržely se pouze na plochách nevhodných pro zemědělství, lesy Beskydské oblasti tvořené nepřístupným horským pralesem byly označovány jako *Zadní hory*.

Snahy o regulaci a cílevědomý rozvoj lesního hospodářství se na hukvaldském panství projevily již v 2. polovině 16. století za éry biskupa Stanislava Pavlovského (1579- 1598). Za arcibiskupa arcivévody Jana Rudolfa (1819 – 1831) výtečně spolupracovali lesmistr F.E. Eltz a hutník F. Kleinpeter s cílem zachování výnosnosti lesů i při plynulém zásobování hutí dřevní surovinou. V roce 1829 vydal Instrukci pro taxační a měřický personál, podle které byla později veškeré arcibiskupské lesy zařízeny.

Kleinpeter doporučil odprodej vítkovických železáren a výlučně se zaměřil na frýdlantské hutě na bázi dřeva. Měl plnou podporu arcibiskupa kardinála Maxmiliána Josefa sv. p. Sommerau-Beeckha (1837 – 1853), který projevoval obzvláštní zájem o lesnictví. Za jeho éry byly vkládány obrovské finanční prostředky do rozvoje lesnické infrastruktury. Vybudováním soustavy vodních nádrží pro plavení dříví – klauzů – byly

splavněny Bílá a Černá Ostravice a Čeladenka. Také byla dostavěná zemská silnice spojující údolí Ostravice s Uhrami.

V roce 1832 došlo k rozdělení lesů arcibiskupského panství na dva celky – lesní úřad Ostravice a lesní úřad Hukvaldy.

Arcibiskupské pilařské závody s ročním požezem přes 18 000 m³ kulatiny se staly východiskem pozvolného přechodu k výrobě užitkového dříví, které již koncem osmdesátých let začalo nabývat nad výrobou paliva pronikavou převahu.

Panství Hukvaldy s Frýdlantem v roce 1900 zaujímalo 41% celkové pozemkové držby arcibiskupství a 45% plochy veškerých lesů.

- *Veřejnoprávní charakter církevního majetku*

Jmění arcibiskupství bylo ve smyslu zákonů 1. republiky chápáno jako **veřejnoprávní** s ohledem na povinnosti na něm vázané. Státní správa si vyhradila **právo dozoru a zásahů** v rámci platných zákonů.

Zemědělský a lesní majetek a průmysl s ním spojený tvořil hlavní a téměř **jediný zdroj příjmu arcibiskupství**.

Arcibiskup byl dočasným uživatelem jmění arcibiskupství a příslušel mu pouze **výnos** z jmění (užitky a plody). Nakládání s **kmenovým jměním** bylo **vázáno na souhlas** kapituly olomoucké, zemského úřadu a ministerské rady.

Výnosy z polního a lesního hospodaření měl umožnit arcibiskupovi výkon církevního úřadu.

Jmění arcibiskupství nebylo využíváno ve smyslu práva soukromého, ale podle **práva kanonického** výhradně pro zájmy církve. Výnosy sloužily k zabezpečení provozu církevní správy (konsistoře v Olomouci), církevních škol, a závazných příspěvků na udržování a provoz 72 kostelů, sociální výpomoci chudobným a péči o přírodní, historické a umělecké památky (např. zámek v Kroměříži se zámeckými parky, rezidence v Olomouci).

Jmění arcibiskupství bylo ve smyslu zákonů 1. republiky chápáno jako **veřejnoprávní** s ohledem na povinnosti na něm vázané. Státní správa si vyhradila **právo dozoru a zásahů** v rámci platných zákonů.

Zemědělský a lesní majetek a průmysl s ním spojený tvořil hlavní a téměř **jediný zdroj příjmu arcibiskupství**.

Arcibiskup byl dočasným uživatelem jmění arcibiskupství a příslušel mu pouze **výnos** z jmění (užitky a plody). Nakládání s **kmenovým jměním** bylo **vázáno na souhlas** kapituly olomoucké, zemského úřadu a ministerské rady.

Výnosy z polního a lesního hospodaření měly umožnit arcibiskupovi výkon církevního úřadu.

Jmění arcibiskupství nebylo využíváno ve smyslu práva soukromého, ale podle **práva kanonického** výhradně pro zájmy církve. Výnosy sloužily k zabezpečení provozu církevní správy (konsistoře v Olomouci), církevních škol, a závazných příspěvků na udržování a provoz 72 kostelů, sociální výpomoci chudobným a péči o přírodní, historické a umělecké památky (např. zámek v Kroměříži se zámeckými parky, rezidence v Olomouci).

- ***Významná role hospodářské úpravy lesů v rámci olomouckého arcibiskupství.***

Významnou roli v lesním hospodářství olomouckého arcibiskupství měla arcibiskupská lesní zařizovací kancelář (citováno podle deníku praxe arcibiskupského nadlesního ing. Oldřicha Coufala, Kroměříž 1938)

„ Ježto zkušenost jest nejlepší a nejpřesvědčivější učitelkou v lesním hospodářství, jsou zkušenosti na poli zařizovacím v celé majetkové oblasti arcibiskupství olomouckého sbírány, což má dalekosáhlý význam pro celé lesní hospodářství v přítomnosti, zvláště ale v budoucnu. Tyto zkušenosti vztahují se např. na nejhodnější dobu obmýtí jednotlivých hospodářských skupin, na pravidelné pasečení a porostního pořádku se zřetelem k lokálně se různícím pohromám, hlavně klimatickým. Dále zjištění hospodářského stavu a výnosu, příznivého řešení otázek lesní tvorby hlavně se zřením na volbu dřeviny a porostní směsi na různých stanovištích, volby zmlazovacího způsobu, odbytu atd. Tyto **kardinální otázky lesního hospodářství** může dle mého názoru **řešiti** velkoryse **jedině lesní zařizovací kancelář** v souladu a za přispění vedoucích a výkonných úředníků. Aby bylo zřejmé, do jakých širokých oblastí lesního hospodářství musí lesní zařizovací kancelář zasahovat, vzpomenu např. jen dalekosáhlé a tíživé otázky budoucnosti jelení zvěří loupaných smrčín polesí ostravického, kde připadá zařizovací kanceláři úloha vypracovat směrnice pro budoucí těžbu a zužitkování těchto porostů, neboť zde jde o princip výnosové nepřetržitosti.“

Pozemková reforma citelně postihla zemědělský a lesnický velkostatek arcibiskupství. Výměra zemědělské půdy se snížila z původních 5 713 ha na 6 58 ha tj. na 12%.

Za vyvlastněné pozemky obdrželo arcibiskupství průměrně 2 000,- Kč/ha. Přitom skutečná hodnota půdy byla daleko vyšší.

Zmenšení výměry zemědělských podniků snížilo rentabilitu podnikání, přičemž veškerá břemena vázaná na celém arcibiskupském majetku zůstala vázaná hypotékou.

Výměra lesní půdy ve vlastnictví arcibiskupství nebyla snížena tak výrazně, jako u půdy zemědělské. V roce 1938 zůstalo arcibiskupství v užívání 41 682 lesní půdy.

Rentabilita lesního hospodářství však klesla tak výrazně, že i lesní hospodaření se v období hospodářské deprese dostávalo do ztráty.

Postoj lesních zaměstnanců arcibiskupství k pozemkové reformě vyjádřil arcibiskupský lesní rada Jan Bernatzik ve spise „**Dějiny polesí ostravického k 10letému trvání Československé republiky**“, (1928) :

„ Nejsme proti zestátnění lesů, když si toto celostátní zájem vyžaduje Nebylo by ale dobré, kdyby stát dalším zestátněním si chtěl monopol s dřívím sjednat, poněvadž by podvázal zdravou konkurenci, které je pro obchod tak velkého významu nezbytno.“

Naše dříví je zelené zlato, vedle uhlí a cukru vážný činitel v zahraničním obchodě, neboť stát svého dříví nespotřebuje.

Státní hospodářství je těžkopádné ačkoliv se má řídit zásadou soukromého podnikání. Dalším zestátněním by se zvětšil státní dluh, který poplatníky již do krajnosti zatěžuje. V každém státním podnikání je drahá režie.

Reforma má znamenat zlepšení, a když jest už uzákoněná, zlepšovat tam, kde se zlepšovat má ve prospěch státu a národu a ne působit cestou zákonitou destruktivně. Toto by znamenalo úpadek „

K vlastnímu průběhu provádění pozemkové reformy pak poznamenal :

„ Příděly půdy se staly politickým heslem „

„ Mnozí se obohatili na úkor dosavadního majitele, neboť půdu získali lacino „

„ Kdo koupil, koupil dobře, staří majitelé pochodili zle „

Podle zákona o revizi pozemkové reformy č. 142/47 přešly lesy arcibiskupství olomouckého do státní držby.

Státní lesnická politika v období předmnichovské republiky 1918 - 1939

Česká lesnická politika po roce 1919 byla významnou součástí státní národohospodářské politiky. Jejím směry a cíli bylo:

- 1, Udržet dosavadní lesní majetek, chránit jej před kořistnickými těžbami, před drobením a parcelací.*
- 2, Zajistit vybudování třístupňového odborného lesnického školství (vysokého, středního, hájenského)*
- 3, Vybudovat účelnou organizaci lesní správy (správu státních lesů a státní lesní dohlédací úřady)*
- 4, Zveřejnit (znárodnit) soukromé lesní velkostatky jejich převodem do majetku státu, zemí, okresů nebo obcí.*

- Pozemková reforma

Po rozpadu habsburské monarchie, říše Rakousko-uherské, v roce 1918 byla v nově vzniklé Československé republice uzákoněna **pozemková reforma, jejímž cílem bylo získat zemědělskou půdu pro zájemce z řad drobných rolníků a bezzemků**, se kterou byla současně prováděna lesní pozemková reforma.

Pozemková reforma

Pozemkovou reformou se rozumí úprava pozemkového vlastnictví zásahem vyšší moci.

Velikostní a vlastnická struktura vysokokmenného lesa ve Slezsku v roce 1920 (podle Auerhana)

	<i>Druh vlastnictví a velikostní kategorie</i>	<i>Plocha v ha</i>	<i>%</i>
1.	Státní lesy	31.443	22
2.	Obecní lesy	6.912	5

2.a.	- do 250 ha	1.965	
2.b.	-od 250 -500 ha	215	
2.c.	-nad 500 ha	4. 732	
3.	Kostelní lesy	269	
4.	Církevní lesy nad 500ha	44.167	31
5.	Společenské lesy	998	
6.	Soukromé lesy	60.960	
6.a.	- do 250 ha	23.745	
6.b.	-od 250-500 ha	2.607	
6.c.	-nad 500ha	34.608	
	<i>Celkem :</i>	144.709	42

Správa státních lesů na území dnešního Moravskoslezského kraje

- Ředitelství státních lesů a statků ve Frýdku (ŘSLS Frýdek)

Převzetím lesního a zemědělského majetku knížecí komory těšínské v československé části Těšínska v rámci podniku Československé lesy a statky vzniklo ředitelství státních lesů a statků ve Frýdku.

Organizační struktura

<i>Těšínský region</i>	<i>Frýdecký region</i>	<i>Jesenický region</i>
Lesní správa:	Lesní správa:	Lesní správa:
Bukovec	Frýdek	Hanušovice (1926)
Písek	Mohelnice	Ruda nad Moravou
Lomná	Dolní Morávka	Lanškroun
Nýdek	Horní Morávka	
Střítež	Dolní Staré Hamry	Karlov ve Slezsku (1932)
Tyra	Horní Staré Hamry	
Pila Jablunkov	Pila Frýdek	Pila Hanušovice
Státní statek: Český Těšín - Mosty Doplní Lutyně Nerad	Státní statek Frýdek	
Mlékárna Český Těšín		

V Jesenickém regionu byly převzaty v letech 1926 a 1932 lesní majetky lichtenštejnské. ŘSLS Frýdek obhospodařovalo v roce 1938 60.379 ha veškeré půdy.

- Lesy na území kraje v období od mnichovského diktátu do konce II. světové války

Změny vlastnictví a správy lesů v letech 1938 – 1945

V důsledku politických změn, státní lesy na území Jeseníku (v zabraných tzv. Sudetech) připadly říšským státním lesům, lesní správy Střítěž, Tyra, Nýdek, Lomná Bukovec a část Morávky se ocitly na území obsazeném Polskem, území Hlučínska bylo připojeno k Německé říši a na území podřízeném ŘSLS Frýdek v Protektorátě Čechy a Morava zůstalo cca 14.000 ha lesů.

Ve správě ŘSLS Frýdek zůstalo jen 6 lesních správ, 1 pila a 1 hospodářská správa.

Z národnostních, rasových a politických důvodů došlo ke konfiskacím a zřizování nucené správy (Studentská nadace Novojičínská, Řád německých rytířů), velkostatky Rothschildů. Vnucená správa byla uvalena též na majetek Arcibiskupství Olomouckého.

- *Období zestátnění / znárodnění lesů 1945 – 1990*

Změny vlastnictví lesů v letech 1945 – 1950

Po osvobození republiky v roce 1945 byly vydány **dekrety prezidenta Beneše**, na jejichž základě byla konfiskována a přerozdělena též lesní půda. (dekrety č. 5, 12, 28, 108/ 1945 Sb. Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Konfiskace se týkala na území dnešního Moravskoslezského kraje hlavně obcí na Krnovsku, Bruntálsku, Opavsku a Vítkovsku.

Část konfiskované lesní půdy si ponechal stát, o zbytek se mohly podle Vyhlášky MZe č.j. 32.129/47-IX/ B -11 ze dne 22.3. 1947 do 30.4.1947 **ucházet obce, lesní družstva obcí, lesní družstva zemědělců, stát a okresy pro veřejné účely.**

Zákonem č. 142/1947 Sb. byla vyhlášena **revize pozemkové reformy** a velké pozemkové majetky včetně i nově získaných byly znovu prohlášeny za zabrané. Tato revize se týkala fyzických osob, církevního majetku a právnických osob.

Poučným zákonem č. 46/1948 Sb. byla vyhlášena **nová pozemková reforma**, které podléhaly majetky větší než 50 ha, nebo i menší na kterých vlastníci nepracovali. Podle tohoto zákona byly zabráný další lesní pozemky.

Zákonem č. 279/1949 o správě státního majetku národními výbory byly zestátněny a na základě vládního nařízení č. 90 /1950 Sb. převzaty státem lesy obcí.

Vládním nařízením 81/1958 byly zestátněny lesy lesních družstev a společenstev. Tím byl ukončen proces zestátnění lesů.

Další postup „socializace lesů“, byl prováděn v rámci združstevňování zemědělství. Lesy se tak dostávaly do působnosti socialistického sektoru a práva vlastníka byla dále omezována.

Dalším „právním“ prostředkem pro bezplatné darování lesa státu bylo bezplatné darování lesa státu dle § 17, odst.3 zák. č.61/1977 Sb.

Změny ve správě a reorganizace státních lesů v období 1945 – 1949

Po roce 1945 byl původní rozsah Ředitelství státních lesů a statků ve Frýdku (ŘSLS Frýdek)

obnoven podle stavu z podzimu 1938, pouze správa v Lanškrouně připadla ŘSLS v Praze. Státní statky přešly do kompetence Ministerstva zemědělství.

Pro lesní majetky získané konfiskací byly zřízeny další lesní správy (Lipník n. Bečvou, Lukov, Vizovice, Albrechtice, Bílovec, Karviná, Hradec u Opavy, Odry, Vítkov a správa Krnov, které byly podřízeny správě Hanušovice, Karlov a Ruda na Moravě.

Krajský inspektorát SL Ostrava (1949 – 1960)

V roce 1949 byl zrušen podnik Státní lesy a statky a byly ustanoveny krajské inspektoráty ČSSL.

Pod krajský inspektorát Ostrava se sídlem ve Frýdku bylo zařazeno 14 ředitelství lesních závodů

Lesní závody:

Albrechtice u Krnova, Krnov, Hradec u Opavy, Bílovec, Vítkov, Odry, Hnojník, Karviná, Jablunkov, Lomná, Krásná / Pražmo, Staré Hamry, Ostravice, Frenštát pod Radhoštěm.

V období 1952 – 1955 bylo lesní hospodářství rozděleno na větev pěstební a těžební.

Státní lesy Krnov / Severomoravské státní lesy Krnov / Severomoravské státní lesy

Podnik vznikl v roce 1960. V roce 1973 byla rozhodnutím ministra lesního a vodního hospodářství změněna jeho organizační struktura, a podnik přímo podléhal MLVH ČSR. Jeho organizační struktura byla třístupňová : polesí, lesní závod a podnikové ředitelství. Zároveň byl změněn i jeho název na Severomoravské státní lesy. V roce 1989, kdy byl vyhlášen státním podnikem bylo do něj organizačně začleněno :

21 lesních závodů:

M. Albrechtice, Bruntál, Frenštát, Hanušovice, Opava, Jablunkov, Janovice, Javorník, Jeseník, Karlovice, Litovel, Loučná, Ostravice, Frýdek-Místek, Rožnov, Ruda, Šternberk, Velké Karlovice, Vítkov, Vsetín, Zábřeh

3 účelové lesní závody

Účelový lesní závod Šenov
Stavební závod Frýdek-Místek
Závod lesní techniky Krnov

Podnik v roce 1989 obhospodařoval 382 854 ha půdy, z toho 373 133 ha lesní půdy a vykonával odbornou správu lesů na 22 479 ha lesní půdy.

Organizačně se členil na 134 lesních správ (dříve polesí) se 632 lesnickými úseky a 97 středisek se 195 mistrovskými úseky.

Průměrná velikost lesní správy byla 2 936 ha, lesnického úseku 623 ha.

Celkový počet pracovníků podniku dosáhl 11 693, z toho bylo technicko-hospodářských pracovníků 2 520.

Restituce a privatizace lesů po roce 1990

Změnu v chápání vlastnických vztahů a tím i vlastnictví lesů přinesla změna společenských poměrů po roce 1989, kdy došlo k politickým změnám a k zavádění tržního hospodářství.

Byla provedena transformace všech bývalých podniků státních lesů do státního podniku „Lesy České republiky“ a zprivatizováno provádění prací v lesích. Vznikly lesní akciové společnosti a další subjekty, které se staly dodavateli prací pro pěstební činnosti a které začaly nakupovat od státního podniku „Lesy České republiky „ dřevo na pni.

V oblasti úprav vlastnických vztahů byly přijaty zákony :

- zák. č.172/1991 Sb., kterým se vrací obcím jejich majetek, který jim náležel před účinkem zákona čis. 279/1949 Sb.
- bylo ustanoveno, že o církevním majetku bude rozhodnuto později
- zákon č. 243/1992 stanovil podmínky, za nichž může být vrácen majetek osobám, konfiskovaným podle Benešových dekretů, pokud splňují podmínky o státním občanství.

4. Historický nástin dominance funkcí lesa na území kraje

Funkce lesů

Termínem funkce lesů jsou označovány různé formy a přínosy, kterými lesy uspokojují potřeby lidské společnosti. Sledujeme li funkce, které les plnil nebo které byly člověkem vyžadovány v průběhu historického vývoje, zjistíme, že se měnily v souladu s požadavky, potřebami a preferencemi lidské společnosti, s proměnou doby.

Funkce lesů v průběhu doby :
Obrana zemská
Doplňek zemědělské produkce
Lov a myslivost

Produkce dřeva
Ostatní funkce :
Ochrana půdy
Vodohospodářské
Klimatická
Lázeňská
Rekreační
Estetická
Hygienická
Ochrana přírody

Historická období využívání lesů, proměny preferencí a priorit při využívání funkcí lesů

Kořistnické využívání lesů	Primitivní lesní hospodářství	Cílevědomé racionální lesní hospodářství
<i>Do 14. století</i>	<i>15.-18. století</i>	<i>Od konce 18.. století</i>
<i>Preference a priority funkcí lesů:</i> Obrana území Lov a myslivost Doplňk zemědělské produkce Produkce dřeva	<i>Preference a priority funkcí lesů:</i> Doplňk zemědělské produkce Lov a myslivost Produkce dřeva <i>Obrana území</i>	<i>Preference a priority funkcí lesů:</i> Produkce dřeva Lov a myslivost Ostatní funkce Doplňk zemědělské produkce
<i>Využívání lesů :</i> Člověk bral z lesa co potřeboval bez ohledu na důsledky	Omezení volného kořistění právními předpisy	Cílené lesní hospodaření podle lesních hospodářských plánů na principu trvale udržitelnosti a vyrovnanosti využívání a výnosu.

Funkce lesů :	
Obrana zemská :	Lesy v pohraničním pásmu od Zlatých Hor po Moravskou Ostravu měly odedávna význam z hlediska obrany země jako přírodní překážka a záštita před nepřátelskými vojsky. Do poč. 19. stol. – ochrana zemské hranice před Pruskem 30.-léta 20. stol. – výstavba obranné linie vůči nacistickému Německu a výstavba četných vojenských objektů v lesích jak před II. sv. válkou (Ostrava – Bělský les, Krnovsko, Bruntálsko, Frenštátsko), tak v období „studené války“ např. – protiraketový obranný systém Ostravy
Doplňk zemědělské produkce	Lesní pastva, krmivo a stelivo pro dobytek, valašské pastevectví a jesenické horské dobytkařství, tato funkce od konce 18.stol. ztrácela na významu
Lov a myslivost	Lesní honitby, obory a bažantnice na velkostatecích velkých vlastníků lesů – Od počátku 19. století tento význam poklesl.

Produkce dřeva	Na území kraje bylo dosahována ve srovnání s ostatními zeměmi bývalého soustátí Rakouska – Uherska maximální dřevní produkce s vysokou rentabilitou .								
Ostatní funkce lesů :									
<p>Ochrana přírody :</p> <p>Na území dnešního MS kraje byly v 19. století zájmy ochrany přírody uplatňovány v menší míře, než v zemích alpských a v Čechách. V Beskydách převážně v lesích Těšínské komory -Mionší, Na Hlučínsku v Šilheřovicích – Černý les, v Jeseníkách v lichtenštejnských horských lesích Jeseníků.</p>									
<p>Vodohospodářské funkce:</p> <p>Vodohospodářské funkce lesů začaly být požadovány již po roce 1880 v souvislosti s povodňovými škodami na Ostravsku a s budováním vodovodů pro Slezskou a Moravskou Ostravu.</p> <p>V rámci Pozemkové reformy získala Moravská Ostrava do svého vlastnictví polesí Stará Bělá. Lesní hospodářství města bylo podřízeno Vodárnám města Ostravy.</p> <p>Pro zabezpečení průmyslové a pitné vody pro Ostravskou aglomeraci byla v roce 1954 v Moravkoslezských Beskydách vyhlášena vodohospodářsky státně důležitá oblast.</p> <p>V souvislosti s následnou výstavbou vodárenských nádrží Šance a Morávka bylo zahájeno úcelové obhospodařování lesů v povodí těchto vodárenských nádrží. Vodohospodářské funkce lesů jsou respektovány též v povodích vodárenských nádrží Kružberk a Slezská Harta v oblasti Nízkých Jeseníků.</p> <p>Významnou roli sehrálo i hrazení bystřin, úpravy povodí a zalesňování zemědělských půd (zakládání doprovodných lesních porostů) u těchto vodárenských nádrží a u dalších vodárenských nádrží (Žermanice a Těrlicko) .</p>									
<p>Klimatická:</p> <p>Klimatická funkce lesů se stala předmětem zájmů moravkoslezských lesníků již v 19. století. Povinností lesního personálu arcibiskupských lesů na Ostravici bylo provádění meteorologických záznamů. Dnešní lesnická věda sleduje klimatické poměry na pracovišti „ Bílý kříž“ .</p>									
<p>Ochrana půdy.</p> <p>Zalesňování pozemků s cílem ochrany půdy bylo prováděno již v polovině 19. století ve Vysokém Jeseníku - „ cenové kultury“ z dotací financovaných samotným panovníkem. Rozsáhlé zalesňování půd devastovaných těžbou kamenného uhlí prováděl Účelový lesní závod Šenov v rámci rekultivací hornické krajiny.</p> <table border="1" data-bbox="430 1836 1149 1904"> <tr> <td>Časové období</td> <td>1957 - 1980</td> <td>1981-1985</td> </tr> <tr> <td>Plocha lesnických rekultivací v ha</td> <td>826</td> <td>171</td> </tr> </table>				Časové období	1957 - 1980	1981-1985	Plocha lesnických rekultivací v ha	826	171
Časové období	1957 - 1980	1981-1985							
Plocha lesnických rekultivací v ha	826	171							
<p>Hygienická</p> <p>Hygienická funkce lesů byla uplatňována období 1960- 1995 na území města Ostravy Účelovým</p>									

<p>lesním závodem Šenov. Bariéry ochranné zeleně, sloužící k zachycování druhotné prašnosti byly vysazeny na ploše cca 374 ha (údaj z roku 1976).</p>
<p>Lázeňská</p> <p>Lázeňská funkce lesů byla v minulosti uplatňována v Karlově Studánce, Ježníku, Jánských koupelích a Klimkovicích.</p>
<p>Rekreační:</p> <p>Počátky organizované turistiky v oblasti Moravskoslezských Beskyd se datují do 80. let 19. století. V té době byly turistické spolky organizovány na národnostním principu. Největší vliv měl Beskidenverein, který se silně angažoval při značení turistických cest a výstavbě turistických chat. Vedoucí činitelé Beskidenvereinu díky svým osobním kontaktům s vedením Těšínské komory a hlavně s jejím lesním personálem dokázali prosadit zpřístupnění horských lesů pro turistickou veřejnost (Lysá hora, Bílý kříž, Javorový vrch).</p> <p>České turistické organizace nacházely porozumění pro zpřístupnění horských lesů turistice u Arcibiskupství olomouckého (Pustevny)</p> <p>První zpráva o cíleném využívání městských lesů k rekreaci pochází z Krnova –Ježníku z roku 1912, kde byl les vybaven lavičkami, pěšinkami a sánkařskou dráhou.</p> <p>Na území města Ostravy byly lesy ve formě lesoparku zařazeny jako les bez úpravy výnosu již v 30.letech 19. století.</p> <p>Jedním z důvodů přejímání lesních komplexů do správy státních lesů po roce 1945 bylo též „ zřízení míst oddechu a parkové úpravy pro širokou veřejnost.“</p> <p>Příměstské lesy s rekreační funkcí :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lesy města Ostravy - Lesy města Vratimova - Lesy města Frýdku-Místku - Lesy obce Staříče - Lesy obce Sviadnova - Lesy města Kopřivnice - Lesy města Krnova – Ježník a Cvilín - Lesy města Fulnek - Opavské městské lesy – Slavkovský les - Lesy města Orlové - Les „Hrabina“ v Českém Těšíně - „Třinecký les“ v Třinci
<p>Estetická</p> <p>Estetické principy v lese začal cílevědomě uplatňovat lesní rada J. Wiehl v lichtenštejnských lesích Jeseníků v okolí lázní Karlova Studánka a na východních svazích Pradědu již na počátku 20. století.</p> <p>Zásady estetiky lesa byly uplatňovány při projektování, zakládání a realizaci příměstských lesů s rekreační funkcí.</p>

Literatura:

- Auerhan Jan*, Příspěvky ke statistice lesů v Republice Československé, Praha 1924
Bernatzik J. Dějiny polesí ostravického k 10 letému trvání Československé republiky, 1928
Blud'ovský a kol., Lesní hospodářství v České republice, LČR s.p. 1998
Coufal Oldřich, Deník praxe, Kroměříž, 1938
Hošek Emil, Historie lesnického hospodaření ve vysokohorských lesích ČR, zvláště pak v Hrubém Jeseníku, in: *Hospodaření v lesích při horní hranici lesa, MZe ČR a ČLS v Praze*
Neuester Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien, VII Ausgabe, Brünn 1893, Verlag von Karafiat und Sohn
Nožička Josef, Z minulosti slezských lesů, Slezský studijní ústav Opava 1956
Severomoravské státní lesy státní podnik Krnov, 30 let – účelová publikace Krnov, 1990
Wessely Josef, Forstliches Jahrbuch fuer Oesterreich –Ungarn, I. Jahrgang Wien 1880,

Ing. Jaroslav Gabzdil

739 04 Pražmo 89

email: gabzdil@seznam.cz

Análýza funkčního řízení venkovské správy, podpory a místního rozvoje v kantonu San Vicente (Ekvádor)

Analysis of the functional management of rural administration, support and local development in the canton of San Vicente (Ecuador)

L. Guamán Gómez

Abstrakt: Tento příspěvek spočívá v analýze funkčního řízení venkovské správy, podpory a místního rozvoje v kantonu San Vicente (dále jen VSPMR kantonu S.Vicente), provincie Manabí, Ekvádor. Pro zpracování analýzy byly čerpány informace z různých pramenů – logistických dokumentů, publikací a zpravodajů různých organizací a institucí na úrovni nejvyšší vlády, regionální, provinciální a hlavní kantonální vlády. Tyto vlády vydávají legislativní předpisy, kterými jsou zákony či vyhlášky pouze s lokální platností. Na tuto analýzu byly použity abstraktní a empirické metody, tj. metody analytické a pozorovací.

V úvodu článku je uveden popis kantonu San Vicente. Hlavním cílem analýzy je zjištění funkčnosti VSPMR kantonu San Vicente. Účelem je podpořit veřejnost v seznámení s důležitými informacemi a základními poznatky, které budou aplikovatelné nejen teoreticky, ale hlavně prakticky pro trvale udržitelný rozvoj, který bude prospěšný pro obyvatelstvo kantonu. Tento rozvoj může přispět teoreticky i prakticky k regionálnímu rozvoji Ekvádoru.

Klíčová slova: venkovská správa, kanton San Vicente, analýza, legislativní předpisy, sbírka zákonů

Abstract: This entry consists in the analysis into the functional management of rural administration, support and local development in the San Vicente canton (hereinafter VSPMR in the canton of San Vicente), Province Manabí, Ecuador. The analysis dwells on data originating from multiple sources, logistic documents, publications and bulletins issued by various organizations and institutions at national, regional, provincial levels and main cantonal governments. These governments emit legislative regulations, which are only of local validity. The analysis was made with the use of abstract and empirical methods, i.e. analytical methods and methods of observation.

At the beginning, the paper brings characterization of the San Vicente canton. Main goal of the research is to assure functioning of VSPMR in the San Vicente canton. The objective of analysis is to support new findings and basic knowledge generally for public, that will be applied not only theoretically but namely practically for natural sustainable development beneficial for the civilian population of canton. The entry can contribute theoretically and practically into the regional development in Ecuador.

Key words: rural administration, Canton of San Vicente, analysis, legislative regulations, code of law

Úvod

Ekvádor je země, která se nachází v severozápadní části Jižní Ameriky, u Tichého oceánu v oblasti rovníku. Administrativní rozdělení území představuje v současnosti 4 přírodní oblasti: Pobřežní region, Andská, Amazonská a Ostrovní (Galapágy). Celkově se v těchto regionech nachází 24 provincií, 226 kantonů a velké množství městských a venkovských far* a usedlostí (malé venkovské osady).

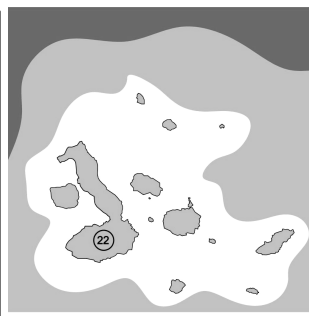
San Vicente je jedním ze sedmnácti kantonů pobřežní provincie Manabí, nachází se na severozápadě této provincie, na severu sousedí s kantonem Jama, na jihu s kantonem Sucre, na východě s kantony Chone a Sucre a na západě s Tichým oceánem. Politicko-administrativní uspořádání kantonu je rozděleno na městskou faru se stejným jménem San Vicente (je to hlavní město kantonu) a venkovskou faru Canoa; vedle toho na 42 venkovských usedlostí. Rozloha kantonu je 715 km² (z toho 33 km² představuje městská fara a 682 km² venkovská fara), nachází se na sever od střední části provincie Manabí, na jih od rovníku mezi rovnoběžkami 0° 30' a 0° 39' a mezi poledníky 80° 11' a 80° 11' západní délky, tzn. asi 340 km západně od Quita - hlavního města země. Počet obyvatel kantonu je 19 116 (z toho 8 269 obyvatel žije v městské faře a 10 847 obyvatel ve venkovské faře).

Ekvádor má více mikroklimatických zón, v kantonu San Vicente se nachází zóny polotropické konvergence s vlivem mořského proudu El Niño. Vyskytují se zde pravidelné srážky, jejichž intenzita se s rostoucí vzdáleností od moře zvyšuje. V kantonu jsou zastoupeny čtyři biotopy: tropický les velmi suchý, tropický suchý les, horsko-trnitý les a tropický vlhký les. Porosty odpovídají uvedeným biotopům. Klima kantonu je tropické, mega-termické a suché (nejčastější jsou suchá období). Roční srážky se pochybují mezi 500 a 1 000 mm, průměrná roční teplota je 25,5 °C, max. průměrná teplota je 28,3° C, a minimální průměrná teplota 24,3° C. Relativní roční průměrná vlhkost je 79.6%, max. průměrná je 90% a min. průměrná 76.3%.

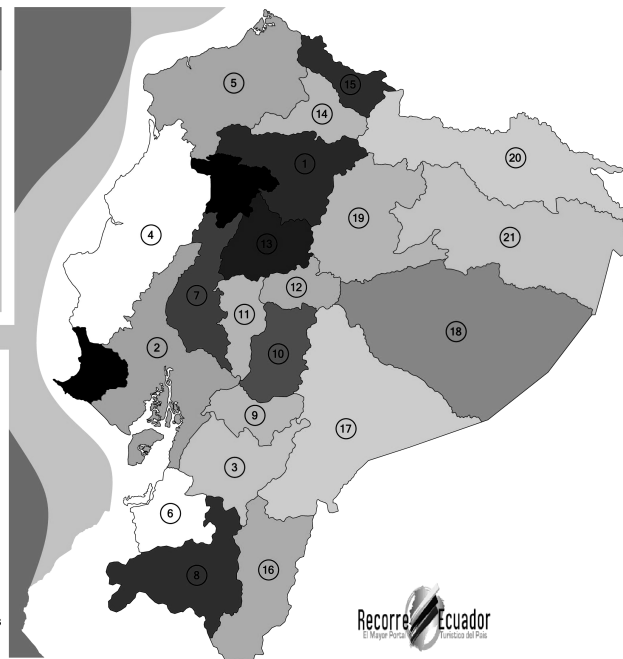
V San Vicente se nacházejí řeky Chone a Briceño, Canoa, Rio Muchacho a jejich přítoky.

V ostatních řekách je velký objem vody jen v dešťovém

PROVINCIAS	
① PICHINCHA	⑬ COTOPAXI
② GUAYAS	⑭ IMBABURA
③ AZUAY	⑮ CARCHI
④ MANABÍ	⑯ ZAMORA CHINCHIPE
⑤ ESMERALDAS	⑰ MORONA SANTIAGO
⑥ EL ORO	⑱ PASTAZA
⑦ LOS RÍOS	⑲ NAPO
⑧ LOJA	⑳ ORELLANA
⑨ CAÑAR	㉑ SUCUMBIÓS
⑩ CHIMBORAZO	㉒ GALÁPAGOS
⑪ BOLÍVAR	㉓ STO. DOMINGO DE LOS TSÁCHILAS
⑫ TUNGURAHUA	㉔ SANTA ELENA

období, mimo dešťová období jsou zde pouze suchá koryta. Všechny řeky ústí do Tichého oceánu. Horniny v kantonu patří ke geologickému útvaru Borbónu, který je v regionální úrovni vytvořený ze středně až hrubozrnných pískovců nacházejících se v kompaktních ložiskách. Oblast je velmi nerovnoměrná, nachází se v místě konvergentního rozhraní Nazkové a Jihoamerické litosférické desky, které svým pohybem způsobují tektonické jevy. Tektonická činnost přispívá k utváření reliéfu, generuje údolí, ve kterých se hromadí aluviální půdy, terasy, zaplavované planiny a vrchy (pahorky) s velkými svahy, jejichž výška je v rozmezí od 0 do 275 m.

Hospodářství a obchod kantonu jsou zaměřeny na produkci zemědělských plodin, chov hovězího a vepřového dobytka a chov koňů. Na pobřeží se provozuje rybolov. Loví se hlavně: smuha královská, marlín, žralok, cípal šedý, úhoř, krevety, ušřice, mušle a jiné. Mezi obyvateli probíhá vzájemná směna výrobků. Největším obchodním střediskem je hlavní město kantonu S. Vicente. Většina produktů určených pro obchodování pochází z venkovských far. Zde se hlavně pěstují celoročně různé odrůdy zeleniny, banánovníky, ovoce a v poslední době se rozšířilo pěstování koření (např. tabasko), které je výnosné. Dále se pěstuje: kukuřice, mučenka (marakuja), maniok, bavlník, kakaovník, papaja, podzemnice olejná, pepř, kopřiva, mango a jiné. Z pralesů kantonu se těží dřeviny, např. **jak guajak**, balzám a palosanto (svaté dřevo).

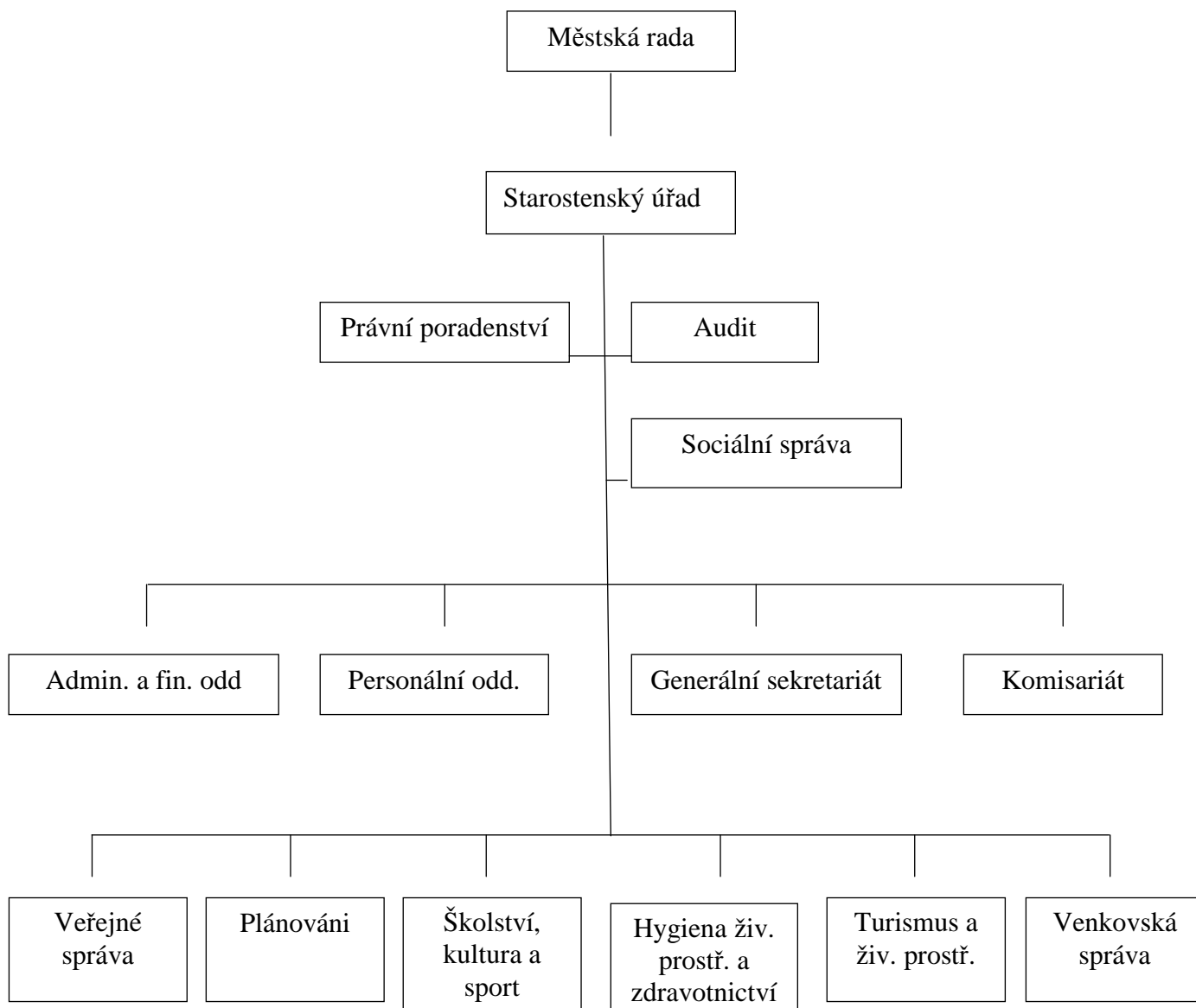
Ve skutečnosti je zemědělský i lesnický sektor na svém počátku vzhledem k málo vyvinuté zemědělskopřmyslové politice a nedokonalé výrobní technologii zobrazující současnou realitu prostředí. *(Podle správy městského úřadu S. Vicente, www.gobiernocantonaldesanvicente.gov.ec)*

Analýza VSPMR kantonu S. Vicente

Administrativa kantonu, finanční řízení veřejné správy, dobročinné akce, jiné veřejné služby, místní infrastruktura (zdravotnictví, školství, doprava, bezpečnost, živ. prostředí aj.) jsou v kompetenci městské rady (viz. schéma). S. Vicente byl původně součástí (farou) kantonu Sucre a po jeho rozdělení okolo r. 2000 vznikl nový kanton S. Vicente. Proto jeho administrativa a finanční řízení nejsou plně funkční a neustále se vyvíjí a zdokonalují.

(Registro oficial No. 138 – 31 Julio del 2007. Ordenanza municipal 035)

STRUKTURA ORGÁNŮ MĚSTSKÉHO ÚŘÁDU KANTONU SAN VICENTE

VSPMR kantonu S. Vicente vznikl hlavně z důvodu velmi rozšířeného zemědělství, kdy velká část obyvatelstva bydlí ve venkovských oblastech a věnují se zemědělské činnosti (což je největší položka příjmů kantonu), a to zapříčiňuje nedostačující služby a technickou podporu, ke které má přístup jen malá skupina zemědělců. Proto místní podnikatelé důrazně požadovali založení řídicí organizace venkovské správy, podpory a místního rozvoje v kantonu. Zde je nutno zmínit skutečnost, že ne všechny kantony v republice Ekvádor mají Odbor venkovské správy v rámci jednotlivých městských úřadů. Důvodem je především malá rozloha kantonu, často v kombinaci s velkým podílem městských zastavěných oblastí. Příkladem může být kanton Sucre. (<http://www.bahiadecaraquez.com/>)

Venkovská správa

Vytvoření venkovské správy představuje souhrnný proces přeměn, jejichž cílem je zlepšit úroveň obyvatelstva. Její činnost je pokládána za veřejnou politiku, která si vyžaduje organizační strukturu zaměřenou na životní prostředí. Programy, projekty a zákony, které Odbor venkovské správy kantonu S. Vicente tvoří, se pořád rozvíjí a zdokonalují. Ty první vstoupily v platnost teprve 10. listopadu 2005. Velký význam v pokroku kantonu znamenalo zřízení první základní školy se zaměřením na životní prostředí v národní úrovni v komunitě Rio Muchacho, patřící venkovské faře Canoa kantonu S. Vicente. Tento projekt je považován za opravdový úspěch a vzor v regionálním rozvoji Ekvádoru.

Mezi hlavní funkce venkovské správy patří:

- vymezení adekvátního vztahu mezi venkovskými komunitami a kantonální vládou tak, aby existovala spolupráce při tvorbě strategie, plánování projektů a rozpočtů podle potřeb samosprávy
- poskytování podpory skupinám mužů a žen organizovaných ve všech iniciativách, které upřednostňují nejdůležitější potřeby obyvatelstva
- udržování aktuální databáze, která poskytuje elementární informace o lidech, o jejich životní úrovni, pracovních aktivitách (co vyrábí, co pěstují, jaká je výše jejich produkce apod.) a o úrovni poskytovaných zdravotních, školních a kulturních služeb
- získávání úplných informací od zemědělců týkajících se sortimentu a objemu jejich produkce, které slouží k zpracování agrolesnických plánů podle mikroklimatu jednotlivých komunit kantonu. Cílem je dosáhnout přírodně udržitelného rozvoje, zvýšení produktivity, zlepšení kvality obhospodařování půdy (výhodný nákup agrotechniky).

V čele venkovské správy stojí vedoucí odboru, který řídí administrativní a organizační záležitosti a podílí se na schvalování rozhodnutí, která souvisejí s požadavky vládních a nevládních institucí, soukromých organizací a jednotlivých osob (zemědělců). Vedoucí odboru dále v rámci své působnosti, tzn. zemědělský sektor, iniciuje formulování rozvojových politik a strategií, které se místně vztahují ke spravované oblasti. Procesně se podílí na hodnocení a schvalování ekonomicky rentabilních projektů v oblasti výroby a služeb, přičemž vytváří příznivé podmínky pro podávání těchto projektů. Financování projektů i celého odboru probíhá z prostředků přidělených finančním oddělením kantonu. Vedoucí odboru dále procesně zabezpečuje školení jednotlivých zemědělců ve zpracovávání a podávání projektů. Na základě informací získaných od zemědělců vedoucí zpracovává Roční plán Odboru venkovské správy a předkládá jej ke schválení starostovi kantonu.

Vedoucí odboru v kantonu San Vicente koordinuje spolupráci mezi výzkumnými institucemi, univerzitami a dalšími vzdělávacími centry za účelem zapojení uvedených institucí do řešení praktických problémů zemědělců. Navíc tyto instituce přinášejí nové poznatky, které zemědělci mohou ověřovat a aplikovat v praxi.

Organizační struktura řízení VSPMR zahrnuje kontaktní kancelář pro zemědělce, kde pracuje jeden koordinátor a sekretářka. Kancelář je součástí organizačního a funkčního uspořádání místní vlády San Vicente. Zmíněný personál spadá pod odpovědnost vedoucího odboru, který tyto pracovníky jmenuje a také je může odvolat. K uvedeným úkonům starosta kantonu pravomoc nemá, což vyplývá z vnitřních předpisů kantonu San Vicente. Finanční oddělení městského úřadu určuje odpovídající rozpočtovou položku. (*Ordenanza No. 13. 10 de Noviembre 2005*)

**fara je pojem přeložený ze španělštiny, je to část politicko-administrativního uspořádání země a odpovídá přibližně bývalému okresu u nás*

Závěr

Na základě výše uvedených analytických zjištění lze navrhnout následující opatření. Opatření je motivováno snahou zvýšit efektivitu venkovské správy. Jelikož správa kantonu je orientována mj. trvale udržitelným způsobem, měla by tuto orientaci podpořit užší spolupráce Odboru venkovské správy a Odboru cestovního ruchu a životního prostředí. Výsledky této spolupráce by se měly promítnout do formulace a následné realizace vyvážené regionální politiky kantonu, včetně posílení transparentní ekonomické spolupráce odborů. Spolupráce zmíněných odborů je žádoucí i z toho důvodu, že Odbor cestovního ruchu a životního prostředí odpovídá za vydávání místně platných legislativních předpisů, které věcně souvisejí s jeho náplní. Do této náplně potom spadá výsadba a správa lesů a ochrana lesní fauny a flóry. Je tedy nepochybné, že navržené užší spolupráce také zlepší podmínky a kvalitu života obyvatel na venkově.

Seznam zdrojů

www.gobiernocantonaldesanvicente.gov.ec
<http://www.bahiadecaraquez.com/>

Zákony

Ordenanza No. 13. de Dirección de Extensión Rural, Fomento y Desarrollo Local del Gobierno Cantonal de San Vicente. 10 de Noviembre 2005.

Ordenanza No. 14. de la Unidad Municipal de Turismo y Gestion Ambiental. 10 de Noviembre 2005.

Registro oficial No. 138 – 31 Julio del 2007. Ordenanza municipal 035 - Oficio No. SENRES-DI-2007-000327 - 14 de febrero del 2007.

Ing. Leonardo Guamán Gómez

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky

Lesnická a dřevařská fakulta

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

Zemědělská 3, 613 00 Brno

e-mail: leonardo_guaman@[hotmail.com](mailto:leonardo_guaman@hotmail.com)

HOSPODÁŘSKÁ OPATŘENÍ V ÚZEMNÍCH SYSTÉMECH EKOLOGICKÉ STABILITY

MANAGEMENT MEASURES IN THE TERRITORIAL SYSTEMS OF ECOLOGICAL STABILITY

Petra HLAVÁČKOVÁ

Abstrakt: Územní systémy ekologické stability (ÚSES) tvoří nepravidelnou síť ekologicky významných segmentů krajiny (lesa), které jsou účelně rozmístěny na základě funkčních a prostorových kritérií. Těmito kritérii jsou zejména rozmanitost potenciálních přírodních ekosystémů v území, jejich prostorové vazby, nezbytné prostorové parametry, aktuální stav krajiny a společenské limity a záměry. ÚSES jsou tvořeny biocentry, biokoridory a interakčními prvky, které vytváří kostru ekologické stability. Kostra může navazovat na síť statické stability (zpevňovací prvky). Rozlišujeme lokální systém ekologické stability, který musí být tvořen především porosty staticky stabilními, hospodářsky samostatnými, jejichž dřevinná skladba je blízká přirozené. Regionální a vyšší systémy musí splňovat především podmínku trvalosti, tedy uchování a umožnění rozvoje lesního společenstva ve všech aspektech. Z hlediska lesního hospodaření představují ÚSES jeden z limitů využití území, což omezuje vlastníky lesů. Hospodářská opatření jsou zaměřována především na zachování a zlepšování stavu přírodních ekosystémů.

Klíčová slova: územní systémy ekologické stability, lesní hospodářství, ochrana přírody, ekonomika

Abstract: A territorial system of ecological stability (TSES) consists of irregular network of ecologically significant segments of the landscape (forest), which are effectively deployed on the basis of functional and spatial criteria. These criteria are, in particular, the diversity of potential natural ecosystems in the territory, their spatial patterns, and spatial parameters necessary, the current state of the landscape and social levels and intentions. TSES is consisting of biocentre, ecological corridor and interaction elements, which creates a skeleton of ecological stability. Skeleton may be linked to a network of static stability (strengthening elements). There are local eco-system stability, which must be formed mainly stands statically stable, economically independent, ligneous composition is close to natural. Regional and higher systems must comply with the above condition of permanence, thus allowing the preservation and development of forest communities in all aspects. In terms of forest management TSES represent one of the

limits of land use, limiting forest owners. Economic measures are aimed primarily at maintaining and improving the state of natural ecosystems.

Keywords: territorial systems of ecological stability, forestry, nature protection, economics

Úvod

Ekologickou stabilitou rozumíme schopnost odolávat stresovým vlivům, tlumit jejich působení na okolí a vyrovnávat a zahlazovat vzniklé poruchy. Ekologicky stabilní porosty jsou v převážné míře stabilní i statické. Tato stabilita je míněna pouze pro lesní ekosystémy, nikoliv pro stabilní náhradní ekosystémy vzniklé jako následek změněných podmínek. Dále není možné spojovat ekologickou (biocenologickou) stabilitu a statickou stabilitu (odolnost porostu proti mechanickému namáhání způsobeném abiotickými činiteli).

V rámci ekologického systému je nutné od sebe izolovat jednotlivé ekologicky labilní části krajiny soustavou stabilních a stabilizujících ekosystémů tak, aby byla trvale zajištěna možnost využívání všech produkčních a mimoprodukčních funkcí a nedocházelo k nevratnému narušení funkčních potenciálů. Obnova ekologické stability využívá prvky systému ekologické stability (SES) a zabývá se dvěma okruhy: systémem statické stability, který se týká prostorové úpravy lesa a územním systémem ekologické stability (ÚSES), který se týká biocentra a biokoridorů různých úrovní z hlediska přirozených společenstev původních klimaxových porostů.

Hlavním cílem vytváření územních systémů ekologické stability krajiny je trvalé zajištění biodiverzity, biologické rozmanitosti, která je definována jako variabilita všech žijících organismů a jejich společenstev a zahrnuje rozmanitost v rámci druhů, mezi druhy a rozmanitost ekosystémů.

Tvorba územních systémů, zahrnujících stávající významné segmenty krajiny, rozhodujícím způsobem přispívá k naplňování celosvětové Úmluvy o biologické rozmanitosti, k níž Česká republika přistoupila v roce 1994.

Prvky územních systémů ekologické stability

Územní systém ekologické stability (ÚSES) na lesním fondu je integrální součástí územního systému ekologické stability včetně nelesních ploch. ÚSES na lesním fondu se tvoří postupným doplněním dochovaných ekologicky stabilnějších prvků kostry ekologické stability o další nové ekologicky stabilní prvky tak, aby vznikla souvislá nepravidelná síť ekologicky stabilních geobiocenóz, které jsou funkčně a prostorově účelně rozmístěny a relativně zabezpečují zachování variability geobiocenóz daného přírodního územního celku.

Podle prostorově funkčních kritérií a biogeografického významu se člení prvky ÚSES na biocentra a biokoridory. Integrovanými součástmi ÚSES jsou také interakční prvky. V následujícím textu jsou uvedeny upravené definice jednotlivých prvků ÚSES z Oblastních plánů rozvoje lesů.

Biocentra jsou tvořena ekologicky významnými lesními geobiocenózami, které svou velikostí a stavem ekologických podmínek umožňují trvalou existenci druhů a společenstev přirozeného genofondu. Hlavním úkolem je ochrana a uchování určitého typu společenstva. Tomu se podřizuje i způsob hospodaření. Síť biocenter by měla pokrývat všechny významnější druhy společenstev v rámci dané přírodní lesní oblasti.

Jako biocentra na lesním půdním fondu lze navrhnout:

- vybraná chráněná území podle zákona č. 218/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny,
- vybrané genové základny lesních dřevin, obhospodařované jako les zvláštního určení a poskytující vhodné prostředí nejen pro regionálně významné populace hospodářských dřevin, ale také pro veškeré autochtonní organismy,
- další vybrané ekologicky významné krajinné prvky a celky výnosových lesů s vyhovující, relativně přirozenou druhovou a prostorovou skladbou, vhodně rozmístěné z hlediska ekostabilizačního působení na ostatní krajinu,
- při absenci dostatečného množství ekologicky relativně hodnotnějších segmentů výjimečně i jiné plochy s ohledem na zachování prostorových parametrů a návazností ÚSES.

Biokoridory jsou stabilizační prvky liniového charakteru, které svou velikostí a stavem ekologických podmínek umožňují migraci organismů mezi biocentry. Prostory a směry biokoridorů v lesních komplexech jsou totožné s prostory a směry přirozených migračních tras, určených segmenty geobiocenóz, které jsou pro danou lesní oblast reprezentativní, a jejich funkčním propojením. V takto vymezených trasách se navrhuje prostorové rozmístění stabilizačních prvků (biocenter) nižšího (lokálního) významu.

Jako biokoridory na lesním půdním fondu lze navrhnout spojovací liniové prvky, na regionální úrovni především lužní stanoviště podél vodních toků, na lokální úrovni především zpevňovací pásy s odolnou relativně přirozenou dřevinnou skladbou.

Interakční prvky jsou tvořeny systémem liniových stabilizačních prvků vnější prostorové úpravy lesa. Interakční prvky zprostředkovávají příznivé působení biocenter na okolní méně stabilní ekosystémy a do prostorů a směrů s absencí biokoridorů. V lesním ekosystému tak dochází k plynulému využití tzv. ekotonového efektu, a to zpravidla cestou klasických stabilizačních prvků jako nástrojů statického zpevnění lesních porostů.

Jako interakční prvky na lesním půdním fondu lze navrhnout:

- stabilizační liniové prvky vnější porostní prostorové úpravy (odluky, rozluky, závory, porostní okraje a porostní pláště), plnící funkci statické stability lesa,
- ostatní liniové prvky, např. obnovní, porostní stěny apod., plnící funkci ekotonů.

Podle významu biocenter a biokoridorů nabývá významu i celý ÚSES. Pro navrhování má toto členění zásadní význam. Z lesnického hlediska jde o následující hierarchii ÚSES: lokální (porostní), regionální (lesní) a nadregionální (oblastní); vyšší úroveň přesahuje lesnické zájmy, takže podmínky hospodaření musí být upraveny statutem chráněného území. Lokální ÚSES by měl být navrhován na úrovni souboru lesních typů, regionální

ÚSES na úrovni lesních vegetačních stupňů, resp. cílového hospodářství, a nadregionální ÚSES na úrovni lesních oblastí.

Z lesních biocenter lokálního (porostního) významu začíná působení jejich ekostabilizační funkce zhruba od 40 let věku a končí smýcením nebo rozpadem dřevinného patra. U biocenter regionálního významu se předpokládá nepřetržitá ekostabilizační působení, vycházející z časově nepřetržité existence vyspělých geobiocenóz. Na základě tohoto principu vstupuje do popředí regionální význam lesního společenstva, který závisí především na úplnosti a nenarušenosti jeho geobiocenózy a velikosti a reprezentativnosti (biogeografického významu) přirozených lesních geobiocenóz.

Navrhování a projektování ÚSES na lesním půdním fondu

Vymezení ÚSES stanoví orgány ochrany přírody v plánu (generelu) ÚSES. Plán ÚSES je podkladem pro projekt ÚSES. Tyto projekty jsou souborem přírodovědecké, technické, organizační a majetkoprávní dokumentace, jsou podkladem zejména k provádění pozemkových úprav. Plán ÚSES a projekt ÚSES schvalují příslušné orgány územního plánování v územně plánovací dokumentaci nebo v územních rozhodnutích (§ 5, odst. 1 vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb.). Z hlediska stávající kategorizace lesa a v návaznosti na zákon o ochraně přírody (218/2004 Sb.) nejsou legislativně jasná stanoviska o zařazení stabilizačních prvků SES do kategorizace lesů. Z titulu zákona o ochraně přírody používají stabilizační prvky ochrany, pokud pak jsou zároveň NPR nebo náleží do kategorie lesa zvláštního určení. Pokud je biocentrum součástí schválené genové základny, bývá zařazeno do kategorie lesa zvláštního určení. Současná představa o zařazení prvků SES ke kategorii lesů vychází z hierarchie SES a plnění funkce biocenotické a statické stability. Nadregionální a vyšší prvky SES by měly být lesem zvláštního určení nebo alespoň jejich jádra. Ostatní nižší, především místní prvky SES plní především funkci statické stability a rozmístění interakčních prvků (místní biokoridor v lesním komplexu) mohou být lesem hospodářským.

Vytvoření ÚSES na lesním fondu není krátkodobou záležitostí, ale představuje dlouhodobý proces postupného zakládání stabilizačních prvků v návaznosti na vnitřní a vnější prostorovou úpravu lesa. Etapovitost realizace je podmíněna:

- vyhledáním a podchycením, resp. dokumentováním, kostry ekologické stability,
- analýzou přírodních poměrů formou biogeografické diferenciaci a stanovení hlavních migračních tras – linií biokoridorů,
- návazností dlouhodobého návrhu ÚSES na podrobné plánování LHP, včetně zakotvení decenálních opatření prostorového rozmístění stabilizačních prvků a jejich druhové skladby,
- využitím dlouhodobých podkladů při umístování exhalačních těžeb v návaznosti na zakládání stabilizačních prvků obnovou (podobně i při ostatních živelných kalamitách).

Důraz by měl být kladen na podchycení dochovaných zbytků lokálních ekotypů dřevin. Tyto často autochtonní porostní zbytky mohou podstatně urychlit vývoj navrhovaného biocentra, zejména jako zdroje vhodného genetického materiálu. Celý ÚSES je

dynamický otevřený systém, při jeho navrhování by se mělo postupovat v hierarchické posloupnosti od nejvyšší úrovně k nejnižší.

Hospodaření v územních systémech ekologické stability

Hospodářská opatření by měla být zaměřena především na ochranu před poškozováním a na maximální snahu o vytvoření a zachování přírodních ekosystémů. Pro území ekologické stability platí rámcově obdobné přístupy jako pro porosty zařazené do 1. a 2. zóny odstupňované ochrany přírody. Především jsou to následující opatření:

- zahájení a rychlost obnovy by se neměla posuzovat izolovaně, ale v návaznosti na ostatní prvky ÚSES tak, aby se postupně vytvářela kompletní věková struktura zajišťující trvalost ÚSES,
- doba obmýtí by měla být prodloužena o 10 – 20 let oproti modelu hospodářského souboru, v nepůvodních smrčínách je vhodné ji ponechat nebo snížit s ohledem na zdravotní stav porostu,
- prodloužení obnovní doby a zjemnění formy hospodářského způsobu ve prospěch podrostního a výběrného hospodářství, v případě nepůvodních smrčín lze k urychlení jejich přeměny použít hospodářský způsob násečný a obnovní doba se ponechá podle daného hospodářského souboru,
- v maximální míře využívat přirozeného zmlazení stanoviště a geneticky vhodných dřevin z přirozených druhových skladeb,
- obnovní cíle upravit směrem k dosažení druhové skladby, to znamená, že minimální podíl MZD stanovený vyhláškou č. 83/1996 Sb. zvýšit minimálně 2x s přihlédnutím k přirozenému zastoupení základních dřevin,
- umělou obnovu uskutečňovat provenienčně vhodnými dřevinami,
- dbát na těsnou návaznost na soustavu statického zpevnění porostů,
- výchovnými zásahy podporovat stabilitu a dřeviny z přirozených druhových skladeb,
- porostní pláště zakládat z více druhů dřevin, doplněných o keře a rychlerostoucí domácí dřeviny,
- při obnově na holinách udržovat řídký zápoj pro vytvoření hlubších korun v několika řadách,
- zachovat vytvořené dolní patro,
- pro udržení biodiverzity je možno ponechat odumřelé stromy a fragmenty přestárlého lesa v rámci ÚSES na trase biokoridorů.

Ekonomické aspekty ÚSES

Vymezení ÚSES může znamenat často vyšší než běžné omezení vlastníka lesa. Znamená pro něj mnohdy vznik produkčních škod a ztrát, vícenákladů, mimořádných nákladů a ušlého zisku. V tom případě je nutno, aby byly škody plynoucí vlastníkům lesa ze zařazení jejich lesních majetků do ÚSES společností hrazeny. S předstihem by měly být

vícenáklady a ztráty kalkulovány tak, aby bylo možno s příslušnými částkami uvažovat ve finančních zdrojích.

Poměrně velkým problémem v rámci ÚSES je stanovení rozsahu činností, které by měly být v rámci ÚSES v souvislosti s lesem a zalesněním realizovány. Názory na druh a počet opatření a činností se značně různí – od těch, které se přiklánějí k prakticky přirozenému sukcesnímu vývoji až po ty, které uvažují s rozsáhlým zalesněním a intenzivnější péčí o lesní porosty tak, aby byly plněny cíle a účely ÚSES v co nejkratší době. Pokud jde o vlastní lesní hospodářství, přichází v úvahu zejména kalkulace vícenákladů v obnově lesa do fáze zajištěné lesní kultury, plynoucích z rozdílné dřevinné skladby mezi běžným stavem v lesích hospodářských a stavem v ÚSES, kdy jedním z požadavků je maximální přiblížení se přirozené dřevinné skladbě. Kalkulovány by měly být alespoň také ztráty z prodloužené obmýtní doby, což je rovněž častým požadavkem v ÚSES.

Finanční prostředky vlastníkům lesů na tvorbu ÚSES na lesní půdě jsou poskytovány především z Operačního programu Životní prostředí a Programu péče o krajinu.

V Operačním programu Životní prostředí se jedná zejména o Oblast podpory 6.3 – Obnova krajinných struktur. Jde o opatření k zachování a celkovému zlepšení přírodních poměrů v lesích v zvláště chráněných územích, územích soustavy Natura a vymezených ÚSES a to dosažením druhové a prostorové skladby porostů odpovídající místním přírodním podmínkám. Z Programu péče o krajinu jsou to dotační tituly v oblastech Ochrana krajiny proti erozi (A) a Podpora druhové rozmanitosti (C). Dotační titul A.2.2 – Tvorba biologicky protierozních opatření a realizace vymezených a schválených prvků ÚSES z geneticky a stanovištně odpovídajícího osiva a sadbového materiálu je zaměřen na realizaci vymezených a schválených prvků ÚSES. Ve vybraných případech lze financovat výchovný zásah (probírku) ve výsadbách starších 5-ti let realizovaných v rámci programu. V dotačním titulu C.2.2 – Opatření k podpoře přírodě blízkého hospodaření v lesích, zejména ve vymezených a schválených prvcích ÚSES je podporováno vysazování stanovištně původních dřevin nebo vysazování hospodářsky nevýznamných druhů přirozené skladby dřevin.

Závěr

Podle zákona č. 218/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny je územní systém ekologické stability vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Vymezení a hodnocení ÚSES patří podle tohoto zákona mezi základní povinnosti při obecné ochraně přírody a provádí ho orgány územního plánování a ochrany přírody ve spolupráci s orgány vodohospodářskými, ochrany zemědělského půdního fondu a státní správy lesního hospodářství. Ochrana systému ekologické stability je povinností všech vlastníků a nájemců pozemků tvořících jeho základ. Jeho vytváření je veřejným zájmem, na kterém se podílejí vlastníci pozemků, obce, kraje i stát. Vlastní návrh ÚSES na lesním fondu předpokládá vyhotovení a diferenciaci aktuálního stavu, vyhodnocení rozmanitosti přírodních podmínek a návrh prostorového rozmístění stabilizačních prvků.

Hospodářská opatření v lesích ÚSES by měla být zaměřena především na ochranu před poškozováním a na maximální snahu o vytvoření a zachování přírodních ekosystémů. Mezi tato opatření patří například přiblížení se přirozené skladbě zastoupených dřevin, zákaz introdukce ekologicky a stanovištně nepůvodních dřevin, zjemnění formy

hospodářského způsobu, udržování obmýtí a obnovní doby cílových dřevin na horní hranici modelu hospodářského souboru, přizpůsobení výchovy stabilizační funkci, omezení těžké mechanizace, koncentrace výroby a chemizace, předržování výstavků, zachování alespoň minimálního množství souší a rozpadajících se stádií dřeva, v obnově uplatňování postupu přihlížejícího k zachování původnosti přírodního prostředí, uplatňování clonné seče a přirozené obnovy apod.

Tvorba ÚSES může znamenat pro vlastníka lesa omezení. Vlastníkovi mohou vznikat produkční škody, ztráty, vícenáklady a mimořádné náklady. Naopak jsou vlastníkům lesů poskytovány finanční prostředky, a to především z Operačního programu Životní prostředí a Programu péče o krajinu.

Literatura:

Aktualizace Metodického pokynu MŽP ČR č. j. NM III/905/92 k postupu zadávání, zpracování a schvalování dokumentace místního územního systému ekologické stability (MŽP ČR, 1994).

Kupčák, V., Dudík, R., Šmída, Z., Hlaváčková, P., Urbanová, M.: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje - část A: Analýza stávajícího stavu. Brno. 2007. 369 s.

Kupčák, V., Dudík, R., Šmída, Z., Hlaváčková, P., Urbanová, M.: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje - část B: Stanovení cílů a priorit. Brno. 2007. 41 s.

Kupčák, V., Dudík, R., Šmída, Z., Hlaváčková, P., Urbanová, M.: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje - část C: Strategická a návrhová část. Brno. 2007. 24 s.

Oblastní plány rozvoje lesů (PLO 27, 28, 29, 32, 39, 40, 41).

Severa, M. a kol.: Finanční zdroje na ochranu přírody a krajiny. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2008. s. 42. ISBN 978-80-7212475-6.

Ústav územního rozvoje Ministerstva pro místní rozvoj ČR dostupný z webových stránek www.uur.cz.

Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Příspěvek je součástí prací na výzkumném záměru MSM 6215648902 – 4/7/1.

Ing. Petra Hlaváčková

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky

Lesnická a dřevařská fakulta

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

Zemědělská 3, 613 00 Brno

e-mail: petra.hlavackova@mendelu.cz

VLIV ÚZEMÍ SE ZVLÁŠTNÍM STATUTEM OCHRANY NA HOSPODAŘENÍ V MORA VSKOSLEZSKÉM KRAJI

EFFECT OF TERRITORIES WITH SPECIAL CONSERVATION STATUS ON ECONOMY IN THE MORAVIAN-SILESIA

Petra HLAVÁČKOVÁ

Abstrakt: Některé lesy nebo jejich části vyžadují, v zájmu ochrany přírody, zvláštní režim hospodaření a zvýšenou ochranu. Týká se to zejména lesů velkoplošně zvláště chráněných území (národní parky, chráněné krajinné oblasti), maloplošných zvláště chráněných území (národní přírodní památka, národní přírodní rezervace, přírodní památka, přírodní rezervace) a lesů v soustavě Natura 2007. Hospodářská činnost ani ostatní lidské zásahy nejsou sice na těchto územích vyloučeny, ale jsou směřovány tak, aby všechny hodnoty a funkce byly zachovány a podle možností i zvyšovány. Jiný režim hospodaření vede k omezení vlastníka lesa. Tato omezení si mohou vyžádat zvýšené náklady na lesní hospodaření či ušlé výnosy.

Klíčová slova: zvláště chráněná území, Natura 2000, lesní hospodářství, ochrana přírody, ekonomika

Abstract: Some forests or parts required, in order to protect nature, the special arrangements for the management and increased protection. This is particularly forests large-size specially protected areas (national parks, protected landscape area), small-size specially protected areas (national natural monument, national nature reserve, natural monument, nature reserve) and forests in the Natura 2007 network. Economic activity or other human interference, although not in those territories excluded, but are directed in such a way that all the values and functions have been maintained and even increased, as far as possible. Another mode of management leads to restrictions on ownership of forests. These restrictions may require additional costs to forest management, or loss of income.

Keywords: specially protected areas, Natura 2000, forest management, nature protection, economics

1. Úvod

Lesy byly ovlivňovány lesním hospodařením, které v mnohých případech vedlo k zavedení hospodářských kultur s upřednostněním hospodářských dřevin na úkor dřevin

přirozené druhové skladby. V důsledku toho se v Evropě výrazně urychlil úbytek biologické rozmanitosti, proto bylo nezbytné přijmout opatření na podporu ochrany a zachování této biodiverzity, která směřuje k obecnému cíli udržitelného rozvoje.

V rámci Evropské unie byla vytvořena soustava Natura 2000, která zabezpečuje ochranu těch druhů živočichů, rostlin a typů přírodních stanovišť, které jsou z evropského pohledu nejcennější, nejvíce ohrožené, vzácné či omezené svým výskytem jen na určitou oblast. Tato soustava je prováděna na základě dvou právních předpisů EU, a to směrnice č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“) a směrnice č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“). Tyto směrnice byly v České republice implementovány do zákona č. 218/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který dále upravuje i péči o zvláště chráněná území.

Hospodaření na lesních pozemcích je v ČR upraveno zákonem č. 289/1995 Sb., o lesích. Zvláštní režim hospodaření a zvýšenou ochranu vyžadují některé lesy nebo jejich části v zájmu ochrany přírody (upraveno zákonem č. 218/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny). Na území Moravskoslezského kraje se to týká zejména lesů chráněných krajinných oblastí, maloplošných zvláště chráněných území (národní přírodní památka, národní přírodní rezervace, přírodní památka, přírodní rezervace) a lesů v soustavě Natura 2000. Hospodářská činnost ani ostatní lidské zásahy nejsou sice na těchto územích vyloučeny, ale jsou směřovány tak, aby všechny hodnoty a funkce byly zachovány a podle možností i zvyšovány.

Omezení hospodářské činnosti v lesích v naturových lokalitách a zvláště chráněných územích vyplývá ze zpracovaných plánů péče o tato území, kde jsou analyzovány a navrženy vhodné postupy vzhledem k předmětu ochrany a dále potenciální negativní faktory, které mohou ovlivňovat populace chráněných druhů rostlin, živočichů či stanovišť. Omezení si mohou vyžádat zvýšené náklady na lesní hospodaření či způsobit újmy na výnosu vlastníka lesa.

2. Natura 2000

Hlavním cílem soustavy Natura 2000 je zajistit příznivý stav vybraných druhů rostlin a živočichů a zachování nejhodnotnějších přírodních území v Evropské unii. Ochrana území soustavy Natura 2000 se nevylučuje s šetrným hospodařením, je potřeba pouze sladit zájmy ochrany přírody s šetrným hospodařením na příslušných územích.

Soustava Natura 2000 je vytvářena po celé Evropě a zahrnuje ta území, která jsou významná z evropského pohledu, je to tedy soustava chráněných území evropského významu, která je prováděna na základě směrnic evropského společenství.

Evropsky významné lokality

Evropsky významné lokality (EVL) jsou to území chránící zejména cenné části kulturní krajiny. V České republice byl na základě příloh směrnice č. 92/43/EHS (Příloha I: Typy přírodních stanovišť v zájmu Společenství, jejichž ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany, Příloha II: Druhy živočichů a rostlin v zájmu Společenství, jejichž

ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních území ochrany) vytvořen Národní seznam evropsky významných lokalit.

V České republice je navrženo 863 území evropsky významných lokalit. Tyto lokality celkem pokrývají přibližně 9,2 % území státu a zhruba 67 % z nich překrývá již existující zvláště chráněná území. Rozloha chráněných území v ČR se tak ve skutečnosti zvýšila jen o 3,4 % území ČR. Více než polovina těchto území je menší než 20 ha. Většina lokalit má charakter přírodní památky – tedy nejmírnější stupeň ochrany. Na území Moravskoslezského kraje se nachází 44 evropsky významných lokalit, z toho 41 EVL leží přímo v kraji a tři přesahují z jiných krajů (EVL Praděd a EVL Sovinec z Olomouckého, EVL Beskydy ze Zlínského kraje).

Tabulka č 1: Evropsky významné lokality v Moravskoslezském kraji

Název lokality	Rozloha (ha)	Název lokality	Rozloha (ha)
Praděd	6 070,77	Pilíky	11,93
Beskydy	120 386,53	Sokolí potok	49,96
Niva Morávky	367,36	Staré hlinišťe	4,68
Sovinec	2 561,33	Štěrbův rybník a Malý Bystrý potok	11,96
Cihelna Kunín	26,88	Stonávka – nádrž Halama	4,59
Děhylovský potok – Štěpán	80,17	Suchá Rudná – zlatý lom	3,33
Dolný Markovice	41,22	Údolí Moravice	129,63
Heřmanický rybník	478,96	Václavovice – pískovna	6,86
Heřmanovice	18,69	Žermanický lom	6,1
Hukvaldy	200,28	Olše	47,68
Jakartovice	13,75	Černý důl	0,04
Jilešovice – Dehylov	20,77	Důl Ruda I	0,04
Karlova Studánka	24,68	Javorový vrh	83,06
Karviná – rybníky	14,6	Staré Oldřůvky	0,04
Lom u Marburku	1,57	Štola Franz – Franz	0,04
Mokřad u Rondelu	14,8	Štola Jakartovice II	0,04
Moravice	273,67	Zálužná	0,2
Niva Olše – Věrnovice	553,99	Černná – důl Potlachový	0,02
Osoblažský výběžek	96,12	Horní Odra	9,5
Ostrava – Šilheřovice	101,47	Poodří	5 235,03
Řeka Ostravice	47,6	Meandy Dolní Odry	115,61
Paskov	16,86	Skalské rašeliniště	45,53

Zdroj: <http://stanoviste.natura2000.cz>

Ptačí oblasti

Členské státy EU mají povinnost na svém území vyhlásit oblasti ochrany ptáků, které zajišťují příznivý stav 194 ohrožených druhů ptáků. Seznam ohrožených druhů ptáků je uveden v příloze I směrnice 79/409/EHS o ptácích. Ptačí oblastí jsou i místa, kde se pravidelně vyskytují stěhovavé druhy, kde se stěhovaví ptáci rozmnožují, kde pelichají nebo zimují a místa odpočinku na jejich tahových cestách.

Pro výběr ptačích oblastí nejsou EU stanovena žádná kritéria. Členské státy EU mají volnost při výběru nejvhodnějších míst, ale výběr musí být proveden na základě platných ornitologických kritérií. Ptačí oblasti se zřizují nařízením vlády.

V Česku bylo navrženo k ochraně celkem 41 ptačích oblastí o celkové rozloze 706 000 ha – tj. necelých 9 % rozlohy státu. Zatím bylo vyhlášeno 38 oblastí. Na území Moravskoslezského kraje se vyskytuje pět ptačích oblastí (PO). Jsou to PO Poodří, PO Heřmanský stav – Odra – Poolzí, PO Beskydy zasahující do Zlínského kraje a PO Jeseníky a PO Libavá, které zasahují do Olomouckého kraje. Celkově ptačí oblasti zaujímají 70 308 ha, tj. 13 % rozlohy kraje.

Tabulka č. 2: Ptačí oblasti na území Moravskoslezského kraje

Název ptačí oblasti	Právní vymezení	Plocha celkem (ha)
Jeseníky	Nařízení vlády 599/2004 Sb.	52 228,12
Beskydy	Nařízení vlády 687/2004 Sb.	41 906,91
Libavá	Nařízení vlády 533/2004 Sb.	32 727,52
Poodří	Nařízení vlády 25/2005 Sb.	8 063,04
Heřmanský stav – Odra – Poolzí	Neschváleno	5 041,39

Zdroj: <http://ptaci.natura2000.cz>

Požadavky na hospodaření v lesích soustavy Natura 2000

Omezení hospodaření na lesním pozemku v důsledku jeho zařazení do soustavy Natura 2000 (v ptačích oblastech i v evropsky významných lokalitách) se může projevit následujícími způsoby: vynucením prodloužení doby obmýtí, odnětím produkční funkce, vynucenou záměnou dřevinné skladby při obnově a rekonstrukci lesního porostu, snížením zakmenění, předčasným smýcením, vynucenou změnou kvality stanoviště, odsunutím těžeb v rámci daného roku, zvýšením podílu melioračních a zpevňujících dřevin, omezením používání geograficky nepůvodních dřevin, tvorbou bohatě strukturovaných přírodě blízkých lesů, ponecháním jednotlivých stromů přirozené druhové skladby na dožití a posléze úplnému rozpadu apod. Dále dochází k sezónnímu omezení prací (např. v ptačích oblastech) a vyloučení řady běžných hospodářských technologií. V pěstební činnosti dojde převážně k nárůstu rozsahu a odbornosti pěstební péče.

Hlavní úkoly a opatření v lesích soustavy Natura 2000:

- nezvyšování podílu geograficky nepůvodních dřevin,
- přednostní odstranění invazních geograficky nepůvodních dřevin při výchově a obnově,
- úprava složení druhové skladby ve prospěch klimaxových dřevin včasnými a pravidelnými výchovnými zásahy,
- úprava druhové skladby porostů vzniklých živelně v důsledku pěstebního zanedbání,
- vnášení chybějících dřevin přirozené druhové skladby do lesních porostů,
- důraz na přirozenou obnovu porostů a s tím spojené jemnější způsoby hospodaření a dostatečnou ochranu proti zvěři,

- členitější druhová výstavba porostů,
- zvyšování podílu MZD až na úroveň přirozeného zastoupení těchto dřevin,
- neopomíjení významu mrtvého dřeva v lesních ekosystémech.

3. Zvláště chráněná území

Celková výměra lesů ve zvláště chráněných územích (ZCHÚ) v České republice je přibližně 700 tisíc ha. Ve velkoplošných ZCHÚ je 622 tisíc ha lesa, což představuje 23,6 % rozlohy všech lesů v ČR. Na území Moravskoslezského kraje je lesů v ZCHÚ 75 697 ha, což činí 38,77 % z celkové výměry lesů.

Tabulka č. 3: Podíl lesů ve zvláště chráněných územích v Moravskoslezském kraji

Charakteristika	mj.	Moravskoslezský kraj
celková výměra	ha	542 701
výměra lesů	ha	193 065
výměra lesů v ZCHÚ	ha	75 697
% lesů v ZCHÚ	%	38,77

Zdroj: RLP Moravskoslezského kraje

Základním dlouhodobým cílem ochrany přírody a krajiny ve zvláště chráněných územích je aktivní prosazování principů trvale udržitelného hospodaření krajiny, šetrného využívání zdrojů s podmínkou uchování přírodní, kulturní a historické charakteristiky oblasti a trvalým zajištěním ochrany veškerých přírodních hodnot.

Chráněné krajinné oblasti

Na území Moravskoslezského kraje se nachází tři velkoplošná zvláště chráněná území, všechny v kategorii chráněné krajinné oblasti (CHKO), které zaujímají v rámci kraje 93 983 ha – CHKO Beskydy, CHKO Jeseníky, CHKO Poodří. Jejich celková plocha tvoří 16,9 % z celkové rozlohy kraje.

V chráněných krajinných oblastech je příroda chráněna na několika úrovních. Území CHKO je podle přírodních hodnot rozděleno odstupňovaně většinou do čtyř zón. Podle těchto zón jsou rozděleny i zásady hospodaření v lesích.

I. zóna (přírodní jádrová): lesní porosty, které tvoří nejvzácnější a biologicky nejcennější ekosystémy. Přírodě blízké nebo člověkem málo pozměněné ekosystémy s ucelenou mírou samořídících funkcí a ekologickou stabilitou, udržované v žádoucím stavu vhodným managementem nebo ponechané přirozenému vývoji. Jedná se o zvláště chráněná území a jejich návrhy, nadregionální biocentra či jejich části a nejhodnotnější regionální biocentra.

II. zóna (polopřirozená ochranná): zejména málo pozměněné lesní porosty, ucelené extenzivní polopřirozené louky a pastviny, regionální biocentra, vodní plochy s vysokou druhovou rozmanitostí, území svažité, členitá, údolní uzávěry, území s výskytem zvláště chráněných druhů organismů. Rozptýlená zástavba s dochovanými prvky původní architektury a okolní krajina s malovýrobní strukturou. Cílem je uchovat a vytvořit druhově a prostorově rozmanité lesní a luční ekosystémy sloužící zároveň jako funkční ochranné pásmo I. zóny.

III. zóna (kulturně krajinná): člověkem pozměněné ekosystémy běžně hospodářsky využívané, hospodářské lesní monokultury, rozčleněné zemědělské pozemky, intenzivní louky a pastviny s rozptýlenou zelení a zástavbou, menší obce nebo jejich části bez rozvojových tendencí, rekreační aktivity. Spojuje území v CHKO v ucelený celek s charakteristickým rázem.

IV. zóna (okrajová sídelní): člověkem silně pozměněné ekosystémy, souvisle zastavěná území, intenzivně obhospodařované velké celky zemědělských a lesních pozemků apod.

Hlavní úkoly a opatření v lesích chráněných krajinných oblastí:

Obecně pro všechny zóny platí, že na většině území musí dojít ke změně způsobů hospodaření s preferencí postupů blízkých tvorbě přírodě blízkého lesa. Lesní prostředí nesmí být pouze trvale obnovitelným zdrojem surovin, ale musí poskytovat možnosti pro přežívání a reprodukci celé řady rostlinných a živočišných druhů. K tomu je potřeba v mnohem větší míře uplatňovat v praktické činnosti základní principy, kterými je možné ovlivnit a zlepšit současný stav lesních porostů. Jedná se zejména o následující opatření:

- přizpůsobení obnovních cílů přirozené druhové skladbě podle souborů lesních typů,
- uskutečňování obnovy porostu maloplošnými zásahy,
- maximální využívání přirozené obnovy místních ekotypů dřevin,
- vyloučení těžkých mechanizačních prostředků, modifikace těžebních technologií a metod podle únosnosti terénu,
- omezení používání chemických prostředků, zejména jejich velkoplošného použití včetně leteckého vápnění a hnojení,
- vytváření strukturně bohatých porostů volbou vhodných pěstebních zásahů,
- uchování a prodlužování vnitřní hraniční linie porostů a porostních skupin a vnějších porostních plášťů,
- předržování výstavků, zachování dostatečného množství souší a rozpadajících se stádií dřeva (vhodné především u buku, jedle, dubu apod., naopak u smrku z důvodu ochrany lesa je toto nevhodné),
- důsledné provádění ochrany porostů, výsadeb a přirozeného zmlazení proti škodám zvěří, popř. snižování stavů zvěře.

Maloplošná zvláště chráněná území

Na území Moravskoslezského kraje je vyhlášeno 142 maloplošných zvláště chráněných území (MZCHÚ) s celkovou rozlohou 6 226 ha.

Tabulka č. 4: Maloplošná zvláště chráněná území v MSK

Kategorie chráněných území	Počet	Rozloha v ha
Národní přírodní památka	7	384
Národní přírodní rezervace	10	1 996
Přírodní památka	55	414
Přírodní rezervace	71	3 432

Zdroj: ČSÚ

Přístup k ochraně přírody v lesích MZCHÚ nemusí být mezi lesnickou praxí a organizacemi působícími v ochraně přírody vždy blízký. Na pojetí kvality i kvantity

péče o lesní ekosystémy v MZCHÚ existují značně rozdílné názory mezi ochránci přírody navzájem a zejména mezi ochránci přírody a vlastníky lesa.

Hlavní úkoly a opatření v lesích maloplošných zvláště chráněných území:

- zvýšit druhovou diverzitu a zastoupení dřevin z přirozených druhových skladeb přeměnou současných porostů na nestejnověké, smíšené a diferencované porosty,
- změnit převažující holosečný hospodářský způsob na jemnější způsoby (podrostní až výběrný),
- používat šetrné technologie minimalizující dopad na přírodní prostředí při těžbě a dopravě dříví,
- zajistit dostatečné množství geneticky vhodného sadebního materiálu pro obnovu za účelem zachování genetického potenciálu lesa,
- omezit škody zvěří na lesních porostech redukcí stavů zvěře, dále vhodnou úpravou poměru pohlaví a věkové struktury populace, ale především oplocením těchto území,
- omezit negativní civilizační vlivy (rekreaci, stavební činnost apod.) na ekosystémy usměrňováním aktivit probíhajících v tomto prostředí,
- zaváděním ekologických prvků do lesního hospodářství (vytváření porostních okrajů, péče o keřové patro, ponechání souší a padlých kmenů do úplného rozpadu, malé plochy ponechané samovolnému vývoji atd.) zachovat a vytvářet prostor pro existenci všech rostlinných a živočišných druhů,
- sledovat a vyhodnocovat kontinuální vývoj přirozených lesů a jejich reakce na civilizační faktory včetně managementových zásahů,
- podpořit změnu přístupu veřejnosti k lesu, zvýšit informovanost a zájem obyvatel o přirozené a přírodě blízké lesy s důrazem na jejich nezastupitelné mimoprodukční funkce a nutnost ochrany těchto lesů.

Závěr

Na území Moravskoslezského kraje pokrývají území Natury 2000 celkem 94 674 ha, což tvoří 17,4 % rozlohy kraje. Evropsky významných lokalit je 44, ptačích oblastí je 5 a jejich plochy se vzájemně překrývají. Kromě toho je na území kraje vyhlášeno 101 254 ha zvláště chráněných území. Do těchto území spadá 95 % rozlohy území soustavy Natura 2000. V kontextu celého kraje tvoří území Natura 2000 nad rámec zvláště chráněných území pouze 0,93. Obecně tedy můžeme říct, že omezení hospodářské činnosti v naturových územích bude shodné s jejím omezením ve zvláště chráněných územích.

Lesy ve zvláště chráněných územích a naturových oblastech vyžadují zvláštní režim hospodaření a zvýšenou ochranu, což vyplývá z plánů péče o tato území. V těchto lesích jsou preferovány šetrnější způsoby hospodaření. Cílem veškerých lesnických činností je postupná přeměna pozměněných společenstev na společenstva přírodě blízká s důrazem na obnovu jejich autoregulačních funkcí. Omezení lesního hospodaření se projevuje např. vynucením prodloužení doby obmýtí, odnětím produkční funkce, vynucenou změnou dřevinné skladby při obnově a rekonstrukci lesního porostu, snížením zakmenění, předčasným smýcením, vynucenou změnou kvality stanoviště, odsunutím těžeb v rámci daného roku, zvýšením podílu melioračních a zpevňujících dřevin, omezením používání

geograficky nepůvodních dřevin, tvorbou bohatě strukturovaných přírodě blízkých lesů, ponecháním jednotlivých stromů přirozené druhové skladby na dožití a posléze úplnému rozpadu apod. Dále dochází k sezónnímu omezení prací (např. v ptačích oblastech) a vyloučení řady běžných hospodářských technologií. V pěstební činnosti dojde převážně k nárůstu rozsahu a odbornosti pěstební péče. Všechna tato omezení si mohou vyžádat zvýšené náklady na lesní hospodaření či ušlé výnosy.

Zvýšení specifických a mimořádných nákladů je v současné době možné řešit finančními příspěvky vlastníků lesa, dotacemi z evropských i národních zdrojů a poskytováním finančních náhrad za újmý či škody vzniklé omezením lesního hospodaření.

Literatura a použité zdroje

Kupčák, V., Dudík, R., Šmída, Z., Hlaváčková, P., Urbanová, M.: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje - část A: Analýza stávajícího stavu. Brno. 2007. 369 s.

Kupčák, V., Dudík, R., Šmída, Z., Hlaváčková, P., Urbanová, M.: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje - část B: Stanovení cílů a priorit. Brno. 2007. 41 s.

Kupčák, V., Dudík, R., Šmída, Z., Hlaváčková, P., Urbanová, M.: Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje - část C: Strategická a návrhová část. Brno. 2007. 24 s.

Ústřední seznam ochrany přírody dostupný z webových stránek <http://drusop.nature.cz>.

Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Webové stránky soustavy Natura 2000 www.natura2000.cz.

Webové stránky Agentury ochrany přírody a krajiny ČR www.ochranaprirody.cz.

Webové stránky Českého statistického úřadu www.czso.cz.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích.

Zákon č. 218/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Příspěvek je součástí prací na výzkumném záměru MSM 6215648902 – 4/7/1.

Ing. Petra Hlaváčková

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky

Lesnická a dřevařská fakulta

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

Zemědělská 3, 613 00 Brno

e-mail: petra.hlavackova@mendelu.cz

EKONOMICKÝ INFORMAČNÍ SYSTÉM

ECONOMIC INFORMATION SYSTEM

Václav JANSA

Abstrakt: Ekonomický informační systém je nový nástroj pro sledování a vyhodnocování ekonomických ukazatelů v lesním hospodářství. Jeho hlavním přínosem je především podrobná struktura ukazatelů z jednotlivých činností lesního hospodářství. Ta umožňuje přípravu podkladů pro strategické analýzy a rozhodování, pro tvorbu koncepcí v lesním hospodářství. Umožňuje také srovnání dat každého respondenta s celkovými výsledky.

Klíčová slova: lesní hospodářství, ekonomika, ekonomika lesního hospodářství, ekonomické ukazatele, analýzy, statistika, struktura lesního hospodářství

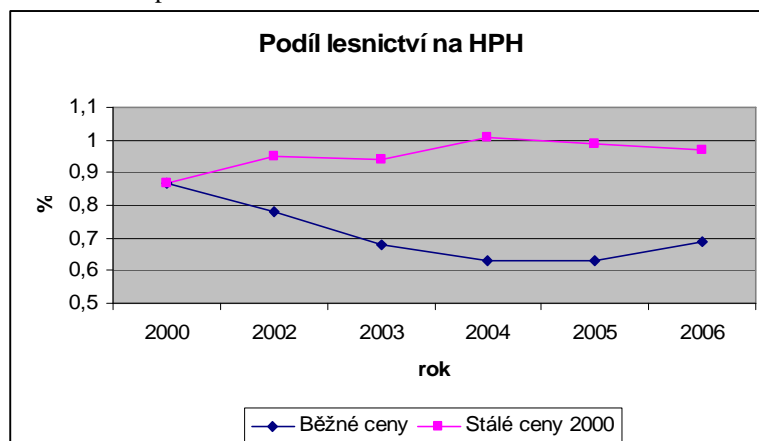
Abstract: Economic information system is new instrument for monitoring and evaluation of economic indicators in the Forestry. Its major profitability is above all detailed structure of indicators from separate activities of the Forestry. It allows creating background for strategic analysis and decision-making, for creation of conceptions in the Forestry. It allows to compare data of any respondent with aggregate data.

Keywords: forestry, economics, economics of forestry, economic indicators, analysis, statistics, structure of forestry

Úvod

Lesní hospodářství je obecně vnímáno jako součást multidisciplinárního lesnicko – dřevařského sektoru. Zajišťuje obhospodařování velké plochy České republiky a společně s dřevařským sektorem tvoří významnou součást domácího i zahraničního trhu. Cílevědomé obhospodařování lesů zároveň umožňuje trvalé využívání obnovitelných zdrojů nedevastujícím způsobem, a to nejen dřevní hmoty, ale i dalších produktů a požitků, využívaných společnostmi. Samotné lesní hospodářství se podílí na hrubé přidané hodnotě cca 0,7 %, přičemž od roku 2000 do roku 2004 vykazovalo stále snižování podílu (graf 1)

Graf 1: Podíl lesnictví na hrubé přidané hodnotě

Ekonomické ukazatele a jejich využití v lesním hospodářství.

V rámci České republiky je sběr a vyhodnocování ekonomických ukazatelů zajišťován prostřednictvím státní statistické služby dle zákona č. 89 / 1995 Sb., o státní statistické službě v platném znění. Z něho vyplývá, že obecné statistické a ekonomické ukazatele jednotlivých resortů zajišťuje Český statistický úřad a v rámci jednotlivých resortů i ústřední orgány, tedy ministerstva. V lesním hospodářství je statistická služba zajištěna prostřednictvím dotazníků, sbíraných v rámci Programu statistických zjišťování. Les 8-01 Roční výkaz odvětvových ukazatelů v lesnictví, Les (Mze) 1-01 Roční výkaz o hospodaření v lesích, Les (Mze) 2-01 Roční výkaz o nákladech a výnosech v lesním hospodářství a Ceny Les 1-04 čtvrtletní výkaz o cenách v lesním hospodářství. Les 8-01 a Ceny Les 1-04 sbírá a vyhodnocuje Český statistický úřad (ČSÚ), Les (Mze) 1-01 je určen pouze hospodařícím subjektů, zajišťuje jej Ministerstvo zemědělství (Mze), Les (Mze) 2-01 je určen pouze akciovým společnostem a společnostem s ručením omezeným a sbírá a vyhodnocuje ho Ústav pro hospodářskou úpravu lesů. Výstupy všech těchto dotazníků a analýzy dat z nich získaných jsou publikovány pravidelně v Lesnické práci (ceny), ve Zprávě o stavu lesa a lesního hospodářství (Zelená zpráva) a v ročenkách Českého statistického úřadu. Podrobný rozbor této situace je prezentován v článku v Lesnické práci 6/2006.

Přes množství uváděných ekonomických ukazatelů z dotazníkového systému byly požadovány údaje, dle kterých by bylo možno vyhodnocovat jednotlivé činnosti v rámci lesního hospodářství v tzv. „výrobním“ procesu. Nákladová a výnosová složka jednotlivých procesů je sledována pouze u poskytovatelů služeb a to ještě pouze za jednotlivé oblasti, např. pěstební činnost, těžební činnost apod.

Tvorba Ekonomického informačního systému (EIS)

Při diskusích o tvorbě a výši dotací, příspěvků, posuzování jednotlivých činností chyběl jednoznačný ekonomický podklad pro rozhodnutí. Z tohoto důvodu byl na jednání Ekonomické komise Odboru lesního hospodářství při ČAZV (EK) dne 19.10.2004 vysloven jednoznačný požadavek na ekonomické analýzy v lesním hospodářství. (viz zápis EK z 19.10.2004 v Kostelci n. Č. 1.). Tento požadavek byl v dubnu 2005 tlumočen Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů a byl přidělen na pobočku Stará Boleslav. Při formulování požadavku bylo poukazováno na možnost inspirace ze strany FADN CZ, systému, který využívají zemědělci v Evropě pro vykazování a následné analýzy mikroekonomických dat hospodaření.

Cílem bylo vytvořit systém, umožňující objektivní sběr a vyhodnocení mikroekonomických dat v podrobné struktuře, jejich následné analýzy, vytváření časových řad apod. Metodicky by měl systém postihovat všechny odvětví lesního hospodářství a zajistit jednotnou podobu, strukturu a obsah dat. Po vyhodnocení dat má umožnit i zpětnou vazbu pro jednotlivé respondenty v podobě vyhodnocení jejich údajů a srovnání s agregovanými výsledky.

První návrh dotazníků vycházel inspiračně přímo z FADN a zahrnoval velmi podrobnou strukturu činností až do úrovně podvýkonů. Struktura kopírovala Seznam číselných znaků LČR ve verzi pro lesní závody. Následovaly rozsáhlé diskuse o způsobu a rozsahu zjišťování, metodických postupech. Zbytek roku 2005 byl vyplněn jednání s Mze, ČSÚ a konzultanty z oboru LH, zejména obou lesnických fakult a zástupci provozu.

Jedním z nejdiskutovanějších témat byl statut záměru. Možnosti zjišťování jsou v souladu se současnou legislativou, z nichž každý má kladné i záporné stránky. Před stanovením statutu je třeba stanovit rozsah a formu sběru dat. Naší volbou byla prosazována forma osobního respondentského sběru dat oproti korespondenčnímu. Samozřejmě korespondenční je při uvažovaném rozsahu cca 350 respondentů výrazně levnější, ale získaná data mají nižší vypovídací hodnotu než osobně sbíraná data. Osobní sběr u jednotlivých respondentů je náročnější na organizaci, zajišťující sběr. Data je ale možno diskutovat přímo s respondentem, což při složitosti některých údajů a rozsahu zjišťování se jeví jako nezbytné.

Prvním možným statutem zjišťování je dle zákona o státní statistické službě využití zařazení do Programu statistických zjišťování (§ 10 zák. 89/1995 Sb., v platném znění). Zjišťování, zařazené v Programu, zahrnují všechny výkazy ČSÚ a jsou pro respondenta závazná. Každý je tedy povinen při zařazení do respondentské sítě výkaz vyplnit a odeslat. Nikdo ale nekontroluje relevantnost údajů, pokud je není možno konfrontovat s dalšími výkazy. Proti zařazení do Programu stojí především závaznost (idea dobrovolného poskytnutí dat). Dále byl ze strany ČSÚ prezentován cíl snižovat zátěž firemního prostředí dalšími výkazy a ze strany Eurostatu tlak na snižování zátěže vůči respondentům.

Další možností je zjišťování mimo Program, ale v režimu zákona o statistice (§ 11 zák. 89/1995 Sb., v platném znění). Poskytování dat je na dobrovolné bázi a bezpečnost dat je zajištěna dle zákona o statistice (§ 16 zák. 89/1995 Sb., v platném znění).

Třetí cestou je provedení tzv. ankety. U sběru jsou podmínky prakticky souhlasné se sběrem mimo Program, ale ochrana dat je pouze na smluvní úrovni.

Při diskusích jsme dospěli k závěru, že nejschůdnější varianta je druhá, tedy sběr mimo Program, ale s režimem dle zákona o statistice.

Ministerstvo zemědělství jako zřizovatel ÚHÚL pověřilo k provedení pilotního průzkumu. Ten jsme zahájili v jarních měsících 2006. Vlastní sběr proběhl u 34 respondentů. Výsledky byly prezentovány na konferenci ve Křtinách a v Lesnické práci. Hlavním přínosem pilotního průzkumu bylo zpřehlednění a zúžení struktury dotazníků a sjednocení pohledu na vyhodnocované ukazatele.

Pilotní projekt EIS

Vyhodnocení průzkumu z roku 2006 přineslo nové přístupy ke struktuře a obsahu dotazníků EIS a ke způsobu vyhodnocování.

Výběr respondentů probíhal nad seznamy, pocházejícími z několika zdrojů. Hlavním podkladem tvoří Seznam ekonomicky činných subjektů z ČSÚ, které mají v předmětu

činnosti OKEČ 02 lesnictví (odvětvová klasifikace ekonomických činností). Firem s touto klasifikací je v ČR cca 25.000. Z nich byly filtrovány firmy dle obrátu a velikosti, až zůstalo cca 2500 firem, hospodařících a podnikajících v lesním hospodářství. Problematické je srovnání databáze firem s databází LHP, vedené ÚHÚL. Celý EIS je prioritně zaměřen na subjekty hospodařící v lese. Obě databáze bylo nutno mechanicky srovnat tak, aby nedocházelo např. k tomu, že objekt XY má LHP na vlastní majetek, ale les je obhospodařován prostřednictvím společnosti s.r.o, de facto pronajat. Při sloučení obou zdrojových databází by mohlo dojít k duplicitnímu výběru a výběr firem by byl následně zkreslen.

Po vyloučení duplicit, byť zajisté ne dokonalém, neboť jednotlivé databáze nemají společné identifikační atributy, bylo vybráno cca 300 respondentů. Tito byli kontaktováni jednotlivými specialisty z poboček ÚHÚLu.

Do pilotního projektu byla zahrnuta data za rok 2006, především z důvodu časového nesouladu s termínem účetních závěrek a auditů u jednotlivých firem. Celkem data poskytlo 161 respondentských jednotek. Záměrně používám termín jednotka, neboť u státních podniků LČR a VLS byla zahrnuta data z vybraných územních jednotek, ne za celý podnik.

Vlastní sběr probíhal po uzavření smluv o poskytnutí dat. Údaje jsou zapisovány do digitálních formulářů, u kterých byly naprogramovány vnitřní kontroly a provazby. Data sehraná za celou republiku poskytují poměrně reprezentativní vzorek subjektů, hospodařících v lesích. Při vyčištění a sehrání jsou veškerá data anonymizována, aby nemohlo dojít ke zneužití údajů ekonomické a citlivé povahy jednotlivých respondentů. Následuje vlastní analýza a výpočty jednotlivých ukazatelů. V současné době je připraven katalog 270 ukazatelů, které mají povahu jak finanční, tak hospodářskou.

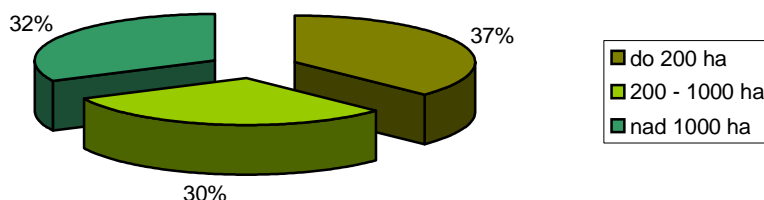
Systém, programovaný pro sběr a vyhodnocení umožňuje filtrovat respondenty do skupin podle nejrůznějších atributů. Jako základní rozdělní byla použita velikost lesního majetku – do 200 ha, do 500 ha a nad 500 ha obhospodařovaného lesa (tab. 1, graf 2).

Tab.1 – Struktura respondentů dle velikosti majetku

Velikost majetku	Počet respondentů	%	Celková rozloha (ha)	Prům. rozloha respondenta (ha)
do 200 ha	60	37%	5 920	99
200 - 1000 ha	49	30%	24 580	502
nad 1000 ha	52	32%	723 176	13 907
Celkem	161	100%	753 676	4 681

Graf 2 – Struktura respondentů dle velikosti majetku

Struktura respondentů dle velikosti majektu

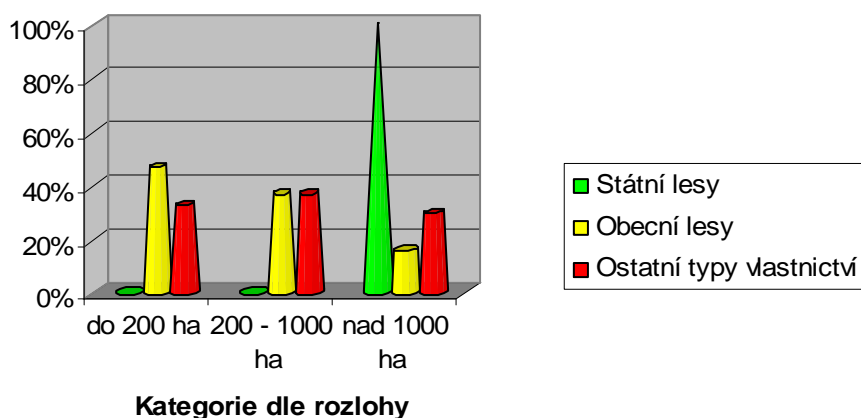
Výstupy je možno třídit např. dle druhu vlastnictví

Tab. 2 – Struktura vlastnictví

Typ vlastnictví	Celkem	Celkem %	do 200 ha	%	200 - 1000 ha	%	nad 1000 ha	%	Celková rozloha (ha)	Prům. rozloha respondenta (ha)
Státní lesy	25	16%					25	100%	644742	25790
Obecní lesy	102	66%	48	47%	38	37%	16	16%	60519	593
Ostatní typy vlastnictví	27	18%	9	33%	10	37%	8	30%	41128	1523
Celkem	154	100%	57	37%	48	31%	49	32%	746389	4847

Graf 3 - Struktura respondentů dle vlastnictví

Struktura respondentů dle vlastnictví

Již v této fázi výstupů je patrný přínos vůči výkazům, zpracovávaným v rámci Programu statistických zjišťování. Do Programu jsou zahrnuti pouze vlastníci s výměrou lesa větší

než 200 ha. U obecních a soukromých lesů je poměrně nezanedbatelná část vlastnického spektra právě pod touto hranicí.

Při srovnání údajů se Zelenou zprávou dochází k odchylkám. Toto je způsobeno menším rozsahem respondentů. V Zelené zprávě plošné souhrnné údaje vychází z datového skladu ÚHÚL a jsou souhrnem za všechny lesy v ČR, jejichž LHP a LHO jsou v datovém skladu. Nemusí tedy být zahrnuty tzv. nedotační celky, které činí cca 2%.

Tab. 3 – Kategorie lesa

Kategorie lesa	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem	Zelená zpráva 2006
Lesy ochranné	3,0%	2,3%	2,6%	2,8%
Lesy zvl. urč.	9,8%	19,7%	16,1%	21,4%
Lesy hosp.	87,2%	78,0%	81,4%	75,6%

Struktura nájmu by ze zákona měla být vedena na ORP, které měly agendu převzít od bývalých okresních úřadů (§ 48, odst. 2, písm. a zákona 289 /1995 Sb., v platném znění (lesní zákon, dále LZ). Skutečnost je taková, že mnohdy je evidence nájmu a výpůjček neúplná nebo zcela chybí. Obecní lesy, obhospodařované samostatnou právnickou osobou (většinou s.r.o.) jsou z právního hlediska také pronajaté. V tab. 4 je celkový přehled nájmních vztahů dle velikosti majetku, v tab. 5 a 6 je struktura nájmu u obecních a ostatních lesů.

Tab. 4 – Pronájem lesa v ČR

		Do 200 ha			Nad 200 ha			Celkem		
		Průměrná rozloha	Plocha	%	Průměrná rozloha	Plocha	%	Průměrná rozloha	Plocha	%
Vlastní les	ha	95	5523,09	94%	7 145	700169,9	94%	4 524	705693	94%
Pronajátý les	ha	6	353,45	6%	429	42047,42	6%	272	42400,87	6%
Celkem rozloha lesa	ha		5876,54			742217,4			748093,9	
Porostní půda	ha	98	5677,27	97%	5 516	540581,7	73%	3 502	546258,9	73%

Tab. 5 – Pronájem obecních lesů

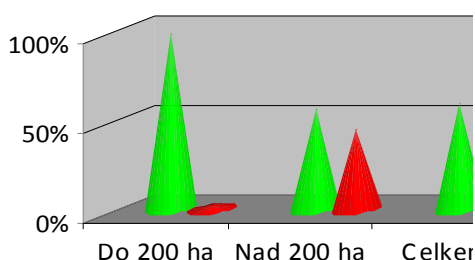
Obecní lesy		Do 200 ha			Nad 200 ha			Celkem		
		Průměrná rozloha	Plocha	%	Průměrná rozloha	Plocha	%	Průměrná rozloha	Plocha	%
Vlastní les	ha	102	4916,14	99%	592	33138,87	56%	366	38055,01	59%
Pronajátý les	ha	1	68,4	1%	469	26290,41	44%	253	26358,81	41%
Celkem	ha		4984,54			59429,28			64413,82	

Tab. 6 – Pronájem ostatních lesů

Ostatní lesy		Do 200 ha			Nad 200 ha			Celkem		
		Průměrná rozloha	Plocha	%	Průměrná rozloha	Plocha	%	Průměrná rozloha	Plocha	%
Vlastní les	ha	54	651,95	70%	1 367	25969,75	62%	859	26621,7	62%
Pronajatý les	ha	24	285,05	30%	841	15972,01	38%	524	16257,06	38%
Celkem	ha		937			41941,76			42878,76	

Graf 4 - Pronájem obecních lesů

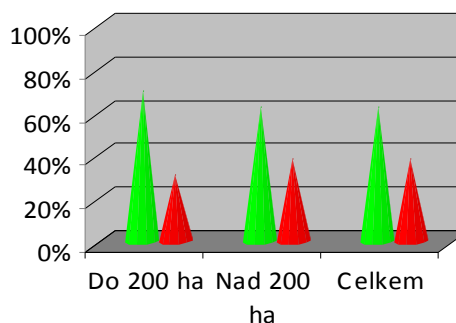
Pronájem - obecní lesy

■ Vlastní les ■ Pronajatý les

Graf 5 - Pronájem ostatních lesů

Pronájem - ostatní vlastníci

■ Vlastní les ■ Pronajatý les

Další ukazatele

V tomto příspěvku není cílem prezentovat všechny výstupy, které je možné na základě dat získat. Na počátku projektu byla vyslovena obava vzhledem k porovnatelnosti dat jednotlivých respondentů. Proto byla od začátku tvořena metodika jednotlivých sbíraných položek tak, aby nebyla možná jejich záměna či odlišná struktura vstupů. Jednotlivé položky jsou tvořeny na základě obecně užívaných pravidel třídění výkonů, skupin výkonů, účetních postupů apod. Tato skutečnost umožňuje vyhodnotit i mnoho dalších ukazatelů a srovnat jejich hodnoty se Zelenou zprávou nebo údaji z ročenek ČSÚ.

Tab. 7 – Podíl nákladů hlavních lesnických činností

Podíl nákladů hlavních les. činností		do 200 ha	přes 200 ha	Celkem prům.
Pěstební činnost	%	53,2%	34,8%	41,6%
Těžební činnost	%	44,9%	46,9%	46,1%
Ostatní náklady	%	2,0%	18,3%	12,2%

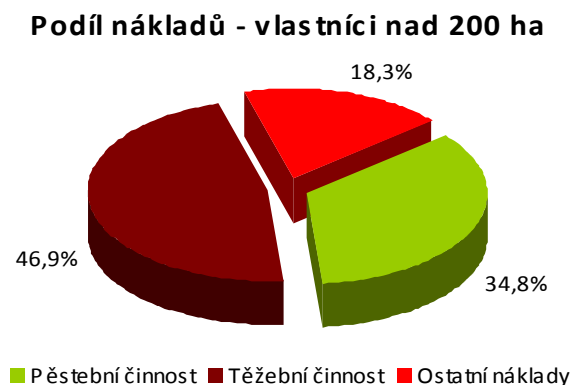
Tab. 8 – Podíl mzdových nákladů na výnosech

Podíl mzdových nákladů na výnosech		do 200 ha	přes 200 ha	Celkem prům.
Mzdové náklady	%	13,2%	17,0%	15,6%

Graf 6 – Struktura nákladů u vlastníků do 200 ha

Graf 7 - Struktura nákladů u vlastníků nad 200 ha

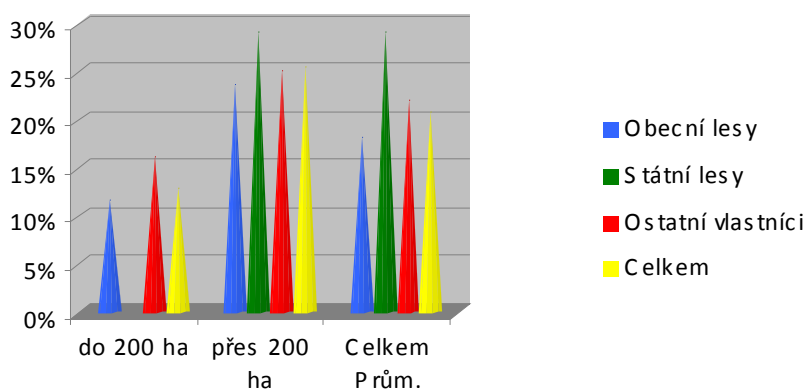
Tab. 9 – Krytí režii z výnosů

Název ukazatele	mj	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem prům.
Krytí režii z výnosů	%	10,6%	21,4%	17,4%

Tab. 10 – Podíl režii na celkových nákladech

Podíl režii na celkových nákladech	mj	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem Prům.
Obecní lesy		12%	24%	18%
Státní lesy			29%	29%
Ostatní vlastníci		16%	25%	22%
Celkem	%	12,7%	25,4%	20,7%

Graf 8 – Podíl režii na celkových nákladech

Podíl režii na celkových nákladech

Tab. 11 – Vybrané obecné ukazatele

Název ukazatele	mj	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem Prům.
Celkové náklady lesnických činností na jednotku PUPFL	Kč/ha	3 200	5 956	4942,135
Výnosy lesnických činností na jednotku PUPFL	Kč/ha	5 633	7 509	6826,694
VH z lesnických činností na jednotku PUPFL	Kč/ha	2 334	1 553	1 841
VH z lesnických činností bez rezerv a dotací na jednotku PUPFL	Kč/ha	2 012	1 180	1 486
Celkové náklady lesnických činností na jednotku těžby	Kč/m3	728	928	856
Výnosy lesnických činností na jednotku těžby	Kč/m3	1 012	1 182	1 121
VH z lesnických činností na jednotku těžby	Kč/m3	266	257	260
VH z lesnických činností bez rezerv a dotací na jednotku těžby	Kč/m3	194	186	189

Tab. 12 – Vybrané ukazatele pěstební činnosti

Díličí ukazatele - pěstební činnost	mj	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem Prům.
Náklady na 1 ha uklizeného klestu	Kč/ha	15 401	21 626	19 718
Náklady na 1 ha přípravy půdy	Kč/ha	7 546	6 163	6 393
Náklady na zalesnění 1 ha	Kč/ha	58 793	54 182	55 719
Náklady na 1 ha zalesnění jehličnatými	Kč/ha	47 688	62 692	58 203
Náklady na 1 ha zalesnění listnatými	Kč/ha	68 583	52 995	58 150
Náklady na ochranu mladých porostů na 1 ha	Kč/ha	7 479	5 661	6 315
Náklady na prořezávky	Kč/ha	5 275	4 919	5 000
Náklady na oplocování mladých porostů	Kč/km	64 195	57 303	58 576
Náklady na zalesnění jedné sazenice	Kč/ks	11	9	10
Průměrná cena 1 sazenice jehličnaté	Kč/ks	5	5	5
Průměrná cena 1 sazenice listnaté	Kč/ks	7	4	5
Náklady na ochranu na jednotku PUPFL	Kč/ha	430	510	480

Tab. 13 – Vybrané ukazatele těžební činnosti

	mj	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem Prům.
Náklady na těžbu celkovou na jednotku těžby	Kč/m3	195	153	167
Náklady na přiblížování	Kč/m3	165	155	158
Náklady na těžbu JMP	Kč/m3	197	176	184
Náklady na těžbu harvestorem	Kč/m3	351	269	272
Náklady na přiblížování - traktory	Kč/m3	148	153	152
Náklady na přiblížování - potahem	Kč/m3	175	428	374
Náklady na přiblížování - lanovkou	Kč/m3	313	606	522
Náklady na přiblížování - vyvážecí soupravou	Kč/m3	167	187	185
Náklady na přiblížování - kombinace	Kč/m3	244	194	213
Náklady na přiblížování - jinak	Kč/m3		146	146

Tab. 14 – Vybrané ukazatele – srovnání se Zelenou zprávou

Název ukazatele	mj	do 200 ha	přes 200 ha	Celkem	ZZ 2006	
Náklady na zakládání lesa na 1 ha založ. porostu	Kč/ha	70 199	77 300	74 965	Obnova lesa	65 846
Náklady na ochranu mladých porostů na 1 ha	Kč/ha	7 479	5 661	6 315	Péče o lesní kultury	7 893
Náklady na prořezávky	Kč/ha	5 275	4 919	480	Prořezávky	6 740
Náklady na ochranu na jednotku PUPFL	Kč/ha	430	510	5 000	Ochrana lesa	98
Přímé náklady PČ na jednotku PUPFL	Kč/ha	1 263	1 358	1 323	Celkem pěstební činnost	1 545
Náklady na těžbu celkovou na jednotku těžby	Kč/m3	189	166	174	Těžba dřeva	185
Náklady na přibližování	Kč/m3	138	149	145	Přibližování dřeva	196
Náklady na odvoz	Kč/m3	90	108	105	Odvoz dřeva	151

Přínos pro respondenta

Hlavním přínosem pro respondenta bude srovnání vlastních výsledků, ukazatelů vypočtených z vlastních dat, s výsledky agregovanými. Tuto možnost ÚHÚL deklaroval již v počátku projektu a byla jednou z priorit při tvorbě nástrojů pro sběr a vyhodnocování dat EIS.

Tab. 15 – Vybrané ukazatele pěstební činnosti – srovnání

Název ukazatele	mj	přes 200 ha		Modelový subjekt	Srovnání s průměrem
Přímé náklady PČ na jednotku PUPFL	Kč/ha	1 358	1 323	1 506	14%
Celkové náklady PČ na jednotku PUPFL	Kč/ha	1 953	1 782	2 209	24%
Přímé náklady PČ na jednotku těžby	Kč/m3	282	327	195	-41%
Celkové náklady PČ na jednotku těžby	Kč/m3	407	432	285	-34%
Krytí PČ z dotací (přímé náklady)	%	22,2%	25,2%	28,8%	14%
Krytí PČ z dotací (celkové náklady)	%	15,5%	18,4%	19,6%	7%
Podíl přirozené obnovy	%	14,3%	12,2%	20,8%	71%
Náklady na zakládání lesa na 1 ha založ. porostu	Kč/ha	77 300	74 965	59 730	-20%
Náklady na zalesnění 1 ha	Kč/ha	54 182	55 719	50 494	-9%
Náklady na zalesnění jedné sazenice	Kč/ks	9	10	7	-29%
Náklady na 1 ha zalesnění jehličnatými	Kč/ha	62 692	58 203	50 494	-13%
Náklady na 1 ha zalesnění listnatými	Kč/ha	52 995	58 150	neuveďeno	
Krytí zalesnění jehličnatými z dotací	%	29,4%	26,9%	63,1%	134%
Podíl materiálu na zalesňování	%	43,8%	46,2%	64,3%	39%
Náklady na prořezávky	Kč/ha	4 919	5 000	4 025	-20%
Krytí prořezávek dotací	%	41,6%	39,4%	100,0%	154%

Tab. 16 – Vybrané ukazatele těžební činnosti – srovnání

Název ukazatele	mj	přes 200 ha		Modelový subjekt	Srovnání s průměrem
Množství těžby na jednotku PUPFL	m3/ha	5,17	5,00	7,74	55%
Náklady na výrobu dříví na OM	Kč/m3	396	386	249	-36%

Náklady na těžbu celkovou na jednotku těžby	Kč/m3	166	174	99	-43%
Náklady na těžbu nahodilou na jednotku těžby	Kč/m3	112	135	130	-4%
Náklady na přiblížování	Kč/m3	149	145	107	-26%
Podíl objemu těžby předmýtní	%	12,5%	11,7%	7,0%	-40%
Podíl objemu těžby nahodilé	%	38,1%	38,5%	17,2%	-55%
Náklady na těžbu JMP	Kč/m3	139	154	99	-36%
Náklady na přiblížování - vyvážecí soupravou	Kč/m3	119	118	132	12%
Výnosy z TČ	Kč/m3	1 348	1 223	1 385	13%
Krytí TČ z dotací	%	3,3%	3,3%	0,8%	-77%
Náklady na odvoz	Kč/m3	108	105	89	-15%
Celkové náklady TČ na jednotku těžby (bez rezerv)	Kč/m3	743	627	468	-25%
Přímé náklady TČ na jednotku těžby (bez rezerv)	Kč/m3	519	459	373	-19%
VH z TČ na jednotku těžby	Kč/m3	622	604	918	52%
VH z TČ bez dotací	Kč/m3	613	597	915	53%

Tab. 17 – Finanční analýza respondenta

			nevhodná hodnota	nevyhraněná poloha	ideální hodnota
Čistý pracovní kapitál (Net Working Capital)	tis.Kč	1 166,00			>0
Zlaté pravidlo financování		0,33			
Pravidlo One to one		0,22			>1
Likvidita I. Stupně (okamžitá, Cash Ratio)		0,17			>0,7 (>0,2)
Likvidita II. Stupně (pohotová, Quick Ratio)		0,89			>1
Likvidita III. Stupně (běžná, Current Ratio)		1,10			>1,5
Podíl pohledávek na oběžných aktivech		0,65			
Finanční nezávislost		0,18			
Míra zadluženosti (celková zadluženost - Debet Ratio)		0,82			
Dlouhodobá zadluženost		0,39			
Běžná zadluženost		0,40			
Úrokové krytí		5,03			
Úvěrová zadluženost		2,18			
Rentabilita celkového kapitálu		0,03			
Rentabilita vlastního kapitálu		0,16			
Rentabilita cizího kapitálu		0,01			
Nákladovost		0,94			
Altmannovo Z-skóre		2,07	<1,81	1,81 - 2,99	>2,99
Index IN		2,25	<1	1 - 2	>2
Tafflerův bankrotní model		4,98	<0,2	0,2 - 0,3	>0,3

A pokračování?

Předkládané řešení Ekonomického informačního systému přináší mnoho otázek, jak dál pokračovat. Je jisté, že jde o projekt nákladný a poměrně obtížný. Ideálním subjektem pro zpracování a řízení projektu je firma, nezávislá na lobbystických tlacích a výkyvech trhu. Takovou firmou bezesporu Ústav pro hospodářskou úpravu lesů je. Přesto se naskytá

otázka, zda v dnešní pro lesníky zjištěné době bude žádoucí pokračovat v takto složitém procesu. Nesporné přínosy jsou patrné z předkládaných dílčích výsledků. V současné době není možnost, jak tyto údaje zjistit jinou cestou v daném rozsahu. Při prezentaci jsou zároveň patrné tři otázky, které je třeba odpovědět, a to zda:

1. nový systém šetření nahradí současnou statistiku nebo bude fungovat souběžně
2. na základě výsledků bude rozšířeno stávající statistické šetření
3. nebudeme pokračovat, výsledky neplní očekávání

Podrobné výsledky a srovnání by měly být součástí či přílohou Zelené zprávy. Další osud projektu bude jistě předmětem mnoha dalších jednání a , to je nutno podotknout, i politických rozhodnutí.

Literatura:

Hajdúchová I.: Finančná analýza podniku, Technická univerzita Zvolen, 2000
Jánský J.: Aktuální problémy ekonomiky podniků, MZLU Brno, 2002
Kupčák V.: Ekonomika lesního hospodářství, MZLU Brno 2003
Pukrab K.: Ekonomika lesního hospodářství: vybrané kapitoly, ČZU Praha 2005
Malá encyklopedie ekonomie
Zpráva o stavu lesů a lesní hospodářství 2004
Zpráva o stavu lesů a lesní hospodářství 2005
Zpráva o stavu lesů a lesní hospodářství 2006
Zákon 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů v platném znění
Zákon 89 / 1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů
Zákon 2 / 1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Seznam číselných znaků verze pro lesní závody LČR, 2007

Ing. Václav Jansa

Správa Krkonošského národního parku – odbor péče o les
Dobrovského 3
543 01 Vrchlabí
e-mail: vaclav.jansa@email.cz
+420 721 901 344

AUDITING V PROSTŘEDÍ LESNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ÚZEMNĚ SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ

AUDITING IN THE FOREST ENVIRONMENT OF SELF-GOVERNING TERRITORIAL UNITS

Václav KUPČÁK

Abstrakt: Audit v odvětví lesního hospodářství je specifickou činností. Vedle případného standardního – tzv. statutárního auditu podle zákona může u lesních majetků územně samosprávných celků (měst a obcí) vyplynout potřeba širšího a komplexního ověření hospodaření, včetně stavu a vývoje lesa jako takového. K poskytnutí auditorských služeb tohoto typu lze použít zákon o auditorech - tj. ověřování jiných ekonomických informací v rozsahu stanoveném smlouvou.

Příspěvek uvádí možnou metodiku tohoto typu auditu, se zaměřením na stav i prognózy lesního majetku a lesnického hospodaření, zejména však na příslušné ekonomické analýzy.

Klíčová slova: lesní majetek, lesní hospodářství, audit, územně samosprávný celek, ověřování ekonomických informací, ekonomická analýza

Abstract: Audit represents a specific activity in forestry. Apart from a possible standard – so called statutory audit which is compulsory by law, a need may arise in some forest properties of self-governing territorial units (towns and municipalities) for a more extensive and complex management control including the condition and development of the forest as such. To provide auditor services of this type, it is possible to apply the Act on auditors, i.e. the verification of other economic data to extent specified in the contract. The paper introduces a possible methodology of such an audit with a focus on the condition and prognosing of forest property and forest management, namely on relevant economic analyses.

Keywords: forest property, forest management, audit, self-governing territorial unit, verification of economic data, economic analysis

Úvod

Posláním a smyslem auditu v obecném slova smyslu je v zásadě vyjádřit názor nezávislé a kvalifikované osoby na věrohodnost určitých vykazovaných stavů či jevů, převážně hospodářského charakteru.

Audit v prostředí lesního hospodářství (LH) je specifickou činností, a to i u tzv. případného statutárního auditu (také finančního auditu), vymezeného zákonem o

účetnictví a zákonem o auditorech. U lesních majetků územně samosprávných celků (ÚSC) může vyplynout potřeba širšího a komplexního ověření - nad rámec statutárního auditu, tj. ověření stavu a vývoje lesa a souvisejících ekonomických skutečností, u příslušné organizace vyvíjející lesnickou činnost. U ÚSC se jedná o organizace různých právních forem, co je však důležitější – působících v rozličných přírodních podmínkách (viz diferenciální renta), dalších podmínkách regionálních disparit, zejména však zvláštnostech lesa jako takového (viz zvláštnosti lesní výroby).

Příspěvek se zabývá auditorskou činností ve smyslu zákona o auditorech. Vedle přiblížení předmětu a obsahu obecné auditorské činnosti (auditingu) však rozvádí možnou metodiku aplikovaného auditu, zaměřeného na stav (i prognózy) lesního majetku a hospodaření v rámci ÚSC, včetně postupů při vyhodnocení příslušných ekonomických analýz.

K poskytnutí auditorských služeb výše uvedeného typu lze přiměřeně použít citovaný zákon o auditorech - tj. ověřování jiných ekonomických informací v rozsahu stanoveném smlouvou.

1. Historický vývoj auditu

Chápání pojmu audit prošlo relativně dlouhým vývojem. Již ve starém Egyptě a Babylonu vykonávalo několik pověřených úředníků určitou formu auditu - vedli záznamy o nejrůznějších hospodářských aktivitách a jejich správnost prověřovali vzájemným porovnáváním.

Ve třetím století před naším letopočtem římsí vládci mívali ve zvyku určovat tzv. kvestory, kteří kontrolovali hospodářskou evidenci ve spravovaných provinciích. Z tohoto období patrně pochází i slovo audit, kdy kvestoři byli povinni „skládat účty“ před shromážděním¹.

K rozvoji auditu došlo ve středověku, a to zvláště v oblasti Britského království. Auditóři zde byli vysocí úředníci, zpravidla členové soudního dvora, často podléhající přímo hlavě státu. Jejich úkolem byla v zásadě kontrola účtů předkládaných jinými úředníky, kteří byli dosazeni korunou do jednotlivých hrabství, aby tam vykonávali správní a dozorní soudní funkce.

V období průmyslové revoluce v 19. století začaly vznikat nové podnikové organizace - akciové společnosti, registrované státem. To vedlo ke vzniku zákonů, které předepisovaly zhotovování přehledů o jejich hospodaření pro „audity akcionářů“ - první ustanovení o auditorech lze nalézt ve Velké Británii v zákonu o akciových společnostech z roku 1844 (Companies Act 1844). Určení akcionáři porovnávali finanční položky výroční zprávy s položkami v účetních knihách a také ověřovali, zda každá platba má svůj doklad. Vyjádření názoru na účetní výkazy bylo tehdy charakterizováno pojmy „pravdivé a bezchybné“ (truth and correctness), přičemž byl kladen důraz na odhalení chyb a nesprávností (případně i defraudací), které mohly ovlivnit nějakým způsobem majetek společnosti.

Novodobá interpretace auditu spadá do období po 2. světové válce, kdy byl, opět ve Velké Británii, přijat Companies Act 1948. Zde byla použita definice „pravdivého a věrného zobrazení“ (true and fair view), a zřetelně vymezeny povinnosti, odpovědnost a práva auditora.

¹ „Audire“ (lat.) – naslouchat, poslouchat; viz také „auditorium“ - přednášková síň, posluchárna.

Princip pravdivého a věrného zobrazení byl postupně akceptován ve všech národních legislativních úpravách auditu, i když jeho aplikace je rozdílná. Tyto rozdíly mají svůj původ v odlišnostech pojetí zákonodárství - anglosaského (zvykové právo) a (euro)kontinentálního (římské právo). V podmínkách zvykového práva (Anglie, USA) se k naplnění principu vyžaduje respektování obecně uznávaných účetních principů (Generally Accepted Accounting Principles – GAAP), zatímco v kontinentální Evropě, v podmínkách tradičního obchodního zákonodárství, se pro dodržení principu požaduje respektování vyhlášených právních norem a standardů.

V České republice je vznik auditorské profese spojen s transformací ekonomiky v osmdesátých a devadesátých letech minulého století. Počátek soudobého auditu se datuje rokem 1989, kdy byla vydána vyhláška č. 63/1989 Sb., o ověřovateli (auditorech) a jejich činnosti. Byla určena především pro ověřování účetních závěrek podniků se zahraniční majetkovou účastí. Dalším vývojem byla tato vyhláška nahrazena zákonem č. 524/1992 Sb., o auditorech a Komoře auditorů České republiky, v roce 2000 byl přijat nový zákon č. 254/2000 Sb., o auditorech (současně platný). Povinnost ověřování účetní závěrky účetních jednotek² auditorem (statutární audit) upravuje zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

V podmínkách ÚSC od roku 2004 nabyt účinnosti zákon č. 420/2004 Sb., o přezkoumávání hospodaření územních celků a dobrovolných svazků obcí, který zcela nově řeší problematiku přezkoumávání hospodaření obcí, měst, krajů a dobrovolných svazků. U obcí a měst tento přezkum provádí (dle volby) příslušný kraj nebo auditor.

2. Obsah a definice auditu

K předmětu a obsahu auditu lze uvést několik obecných definic:

„Audit v obecném smyslu slova je prostředek, jímž jedna osoba ujišťuje druhou o kvalitě, podmínkách či stavu určité skutečnosti, kterou první osoba prozkoumala. Potřeba takového auditu vyplývá z nejistoty nebo pochybností druhé osoby o kvalitě, podmínkách či stavu předmětné skutečnosti a z nemožnosti tuto nejistotu nebo pochybnost odstranit vlastními silami.“ (Lee, T. Company Auditing, Chapman and Hall. London, 1986)

„Audit je systematický proces objektivního získávání a vyhodnocování důkazů, týkajících se informací o ekonomických činnostech a událostech, s cílem zjistit míru souladu mezi těmito informacemi a stanovenými kritérii a sdělit výsledky zainteresovaným zájemcům.“ (American Institute of Certified Public Accountants – uvedeno v Ricchiute, D. N. Audit. Victoria Publishing, Praha, 1994).

„Posláním a smyslem auditu je vyjádřit názor nezávislé, kvalifikované osoby na věrohodnost účetních výkazů zveřejněných vedením účetní jednotky. Auditor ověřuje, zda údaje v účetních výkazech věrně zobrazují stav majetku a závazků, finanční situaci a výsledek hospodaření v souladu s pravidly předepsanými českými nebo jinými účetními předpisy, často s Mezinárodními účetními standardy (IAS/IFRS)³. Názor auditora má dostatečnou vypovídací schopnost pouze a jenom ve spojení s určitou úplnou účetní závěrkou, ke které se auditor vyjadřuje.“ (Zdroj: Komora auditorů České republiky)

² Pojem „účetní jednotka“ je definován zákonem o účetnictví.

³ IAS - International Accounting Standards, IFRS - International Financial Reporting Standards

Z výše uvedených definic jednoznačně vyplývá předmět auditu – ověřování věrného zobrazení vykazovaných informací, a základní cíl, kterým je zvýšení věrohodnosti účetních informací účetních jednotek. Za odvozený cíl auditu je považováno jeho morální a preventivní působení proti vzniku chyb a podvodů, a jeho poradenská funkce.

V praxi auditingu se vyskytují: statutární audit, interní audit, audit zaměřený na specifikované oblasti, stanovisko auditora, i tzv. forenzní audit.

Statutární audit je určen pro účetní jednotky, u nichž povinnost ověření účetní závěrky vyplývá ze zákona o účetnictví. Někdy se člení na předaudit, zaměřený především na ověření vnitřního kontrolního systému účetní jednotky, včetně ověření konkrétních účetních i daňových operací (formou zjištění a doporučení tak, aby případné nedostatky mohly být odstraněny ještě před uzavřením účetního období), a finální audit a závěrečné ověření účetní závěrky, tj. rozvahy, výkazu zisku a ztráty a přílohy k účetní závěrce. Výsledkem je „Zpráva nezávislého auditora o ověření účetní závěrky“ obsahující výrok auditora.

Interní audit zajišťuje zpravidla sama účetní jednotka k zlepšení efektivnosti řídicích a kontrolních procesů. Může mít nejrůznější cíle i rozsah v závislosti na velikosti a struktuře účetní jednotky a konkrétních požadavcích vedení či majitele (např. účinnost vnitřního kontrolního systému, ověřování finančního řízení, finančních a provozních informací).

Audit zaměřený na specifikované oblasti ověřuje vymezené části účetního systému (zejména rizikové oblasti). Výsledkem je zpráva, obsahující informaci o průběhu a výsledku ověření a případná opatření k nápravě.

Stanovisko auditora je určeno pro subjekty, jež z různých důvodů potřebují získat nezávislé stanovisko či osvědčení k vybraným oblastem účetnictví (potvrzení o splacení základního kapitálu, o existenci disponibilních zdrojů k navýšení základního kapitálu, o čerpání účelově vázaných prostředků apod.). Určitou obdobou je auditorské ověření finančních nákladů vynaložených na řešení různých grantových projektů či dotací z veřejných zdrojů, s vydáním příslušného auditorského osvědčení (např. Audit Certificate of Independent Auditor).

Forenzní⁴ audit je zaměřen pouze na specifické oblasti či vymezená období účetní jednotky, především v případech účetních či soudních sporů, podezření z účetních podvodů, zpronevěř a obdobných protiprávních stavů a jednání.

Podle současného zákona o auditorech audit probíhá formou auditorských služeb, poskytovaných auditorem (fyzická osoba) či auditorskou společností. Auditorskými službami se rozumí (§2, odst. 1):

- ověřování účetních závěrek nebo konsolidovaných účetních závěrek a výročních zpráv nebo konsolidovaných výročních zpráv,
- ověřování dalších skutečností podle zvláštních právních předpisů,
- ověřování jiných ekonomických informací v rozsahu stanoveném smlouvou.

Regulace auditorské profese je také dána ze zákona povinným členstvím auditorů i auditorských společností v Komoře auditorů ČR.

⁴ „Forenzní“ (lat.) - pův. soudní, tj. týkající se osob zúčastněných na trestním řízení.

3. Audit hospodaření na lesních majetcích měst a obcí

Audit hospodaření na lesních majetcích měst a obcí zpravidla probíhá formou ověřování ekonomických skutečností u konkrétní organizace, vyvíjející hospodářskou - lesnickou činnost (v různých právních formách). K poskytnutí auditorských služeb tohoto typu lze přiměřeně použít cit. zákon o auditorech (§ 2 odst. 1, písm. c.) - tj. ověřování jiných ekonomických informací v rozsahu stanoveném smlouvou.

Metodika auditu hospodaření na lesních majetcích (pozn.: jednotná metodika tohoto typu auditu neexistuje) může z formálního hlediska sestávat ze tří základních kroků:

- definování a dispozice podkladů pro audit (vstupní databáze), testování,
- postupy analýz,
- definice a interpretace výstupů.

Pozn.: následující metodika je uvedena na příkladu, kdy organizace vyvíjející lesnickou činnost je obchodní společností. V případě jiné právní formy se přiměřeně upraví (zejména z hlediska legislativního).

3.1 Výčet základních podkladů

Systémově lze výčet základních podkladů shrnout do čtyř oblastí (subsystémů):

- právní a statutární vymezení organizace - subjektu analýzy,
- podklady z hospodářsko úpravnické oblasti - databáze taxačních údajů z lesního hospodářského plánu a údajů lesní hospodářské evidence,
- operativně technická evidence (technické jednotky a související ekonomické parametry),
- účetní evidence (ekonomické a finanční údaje).

Podklady pro právní a statutární vymezení subjektu vychází u obchodních společností zejména ze zákona 513/1991 Sb. (obchodní zákoník) a obsahují např.: údaje z obchodního rejstříku (výpis z obchodního rejstříku, zakládací listina, společenská smlouva, stanovy, notářské zápisy z valných hromad), rozhodnutí o vypořádání hospodářských výsledků, zápisy z jednání statutárních orgánů - představenstva, dozorčí rady, vedení společnosti. Dále zde mohou patřit zprávy a zápisy orgánů státní správy za hodnocené období.

V oblasti hospodářské úpravy lesa výčet podkladů vychází převážně ze zákona č. 289/1995 Sb. (lesní zákon) a příslušných prováděcích vyhlášek, a zpravidla zahrnuje: statutární vymezení lesního majetku z celkové majtkové struktury (vč. nabyvacích listin), aktuální (případně i předchozí) lesní hospodářský plán (LHP), údaje lesní hospodářské evidence (LHE), písemnosti o kontrolách orgánů státní správy, případné znalecké posudky.

Do oblasti plánovací a operativně technické evidence patří: organizační struktura subjektu, evidence dlouhodobého (investičního) majetku (vč. lokalizace), definice výkonů pěstební, těžební a ostatní činnosti (osnova výkonů, seznam číselných znaků), plánové operáty (výrobně technický plán, plán investiční činnosti, ekonomika práce a mzdy, plán nákladů a výnosů vč. metodiky rozpouštění režijních nákladů, finanční plán), struktura a evidence základních druhů nakupovaných zásob a přehled hlavních dodavatelů, struktura externích dodávek dříví a přehled hlavních odběratelů, údaje o aktivaci majetku vytvořeného vlastní činností.

Podklady účetní evidence vychází zejména ze zákona o účetnictví. Patří zde účetní soustava, účtová osnova (úctový rozvrh), účetní knihy, směrnice pro vedení účetnictví (metodika oceňování majetku, odpisování majetku, směrnice pro oběh a přezkušování účetních dokladů, kontrolní činnost atd.), účetní závěrky (rozvaha, výsledovka, příloha) a výroční zprávy, inventarizační soupisy a zápisy, registrace a plnění daňových povinností.

Testováním vstupní databáze se rozumí statistické vyhodnocování, identifikace rizik a stanovení hladin významnosti, podle kterých se stanovuje rozsah ověřování.

3.2 Ekonomická analýza

Předmět a obsah ekonomické analýzy předpokládají, že stěžejní pozornost bude věnována lesu a lesnímu hospodářství. Často však je zde i další majetková infrastruktura (zemědělské pozemky, rybníky atd.), vč. využití majetkových položek i pro jiné možné aktivity subjektu (např. služby).

Postupy ekonomické analýzy v bližším členění zahrnují: základní charakteristiku posuzovaného lesního majetku, posouzení provedení vybraných pěstebních prací a výkonů těžební činnosti, analýzu investiční činnosti, posouzení obchodní činnosti a smluvních vztahů v rámci obvyklého tržního prostředí, analýzu ekonomiky práce a mezd (vč. produktivity práce), srovnávací statistiku úrovně dosahovaných přímých a vlastních nákladů dle výkonů, analýzu režijních nákladů, rozbor rozhodujících tržbonosných činností a výkonů, analýzu stavových a tokových veličin a vývoje hospodaření, analýzu bilance peněžních toků, základní ukazatele finanční analýzy, souhrnné analýzy rentability majetku.

Při charakteristice posuzovaného majetku subjektu se analyzuje podíl a základní struktura lesní výroby v členění: pěstební činnost, těžební činnost, jiná lesní činnost, příp. však také dřevařská výroba, zemědělská výroba atd., vč. vymezení obsahové náplně výkonů.

Charakteristika posuzovaného lesního majetku obsahuje zhodnocení stavu lesa a dosavadního hospodaření (zejména dodržování lesního zákona a základních hospodářských opatření LHP), stav přirozené a umělé obnovy, ztráty na kulturách a stav zajištěnosti kultur, ochranu kultur, prořezávky, identifikace a význam škodlivých činitelů a ochrana lesa, případné vazby na státní či regionální veřejné finance (dotace). Posouzení vybraných pěstebních prací a výkonů těžební činnosti zahrnuje:

- venkovní kontrolu vybraných pěstebních prací dle porostních skupin (test významnosti), co do rozsahu, kvality provedení a jejich účelnosti, evidence a vykázaných nákladů,
- kontrolu těžební činnosti co do rozsahu a struktury těžeb dle porostních skupin (obdobně jako u výkonů pěstební činnosti), vč. umístování těžeb a komparace porostních zásob dle LHP s evidencí vytěženého dříví v LHE (vztahuje se na celé období platnosti LHP).

Rozbor rozhodujících tržbonosných činností a výkonů je zaměřen na:

- vstupní analýzu podmínek (výše a struktura těžeb, dřevinná a sortimentní skladba, podíl vlastní spotřeby, obchodování s dřívím - smlouvy, fakturace, splatnost apod.),
- výši dosahovaného zpeněžení základních sortimentů (výřezy III. třídy - kulatinové sortimenty, vláknina, ostatní sortimenty), příp. dalších výrobků, vč. analýzy odchylek mezi jednotkovými cenami sortimentů dle rozhodujících odběratelů.

Pro vyjádření finanční analýzy jsou s použitím údajů účetnictví vypočteny základní poměrové ukazatele, charakterizující: platební schopnost - likviditu, finanční nezávislost, rentabilitu (výnosnost), ekonomickou aktivitu.

Ukazatele likvidity charakterizují schopnost subjektu splácet své krátkodobé závazky.

Ukazatele finanční nezávislosti (zadluženosti a finanční struktury) informují o poměru mezi cizími a vlastními zdroji krytí majetku. Je žádoucí také posoudit stav kapitalizace ve vztahu k produktivnosti majetku.

Ukazatele rentability poměřují dosahovanou úroveň zisku s výší vložených zdrojů a kvantifikují tak úroveň zhodnocení vloženého kapitálu. Vzhledem k závažnosti ukazatelů této skupiny může analýza v dílčích segmentech dále zahrnovat: podíl přidané hodnoty na výnosech, poměr zisku k výnosům - míra zisku, materiálová náročnost - podíl materiálových nákladů na výnosech, podíl mezd na výnosech - mzdová náročnost, podíl služeb na výnosech.

Vypovídací hodnota ukazatelů ekonomické aktivity spočívá ve schopnosti subjektu dosahovat při optimálním využití vloženého majetku co nejlepších hospodářských výsledků. Analýza doplňuje celkový pohled tím, že např. hodnotí: doby obratu zásob vlastní výroby a výrobků, doby obratu pohledávek.

Vedle jmenovitých hodnot uvedených ukazatelů je vhodné vyhodnotit jejich parametry polohy a homogenitu.

Ke zvýšení vypovídací hodnoty výsledků analýz je vhodné v podmínkách LH ještě doplnit některé odvětvové ukazatele (případně i vč. pyramidových rozkladů), např.:

- analýza bodu zvratu ve vztahu k těžební intenzitě,
- analýza hospodářského výsledku dosaženého v pěstební a těžební činnosti (příp. až do detailu vybraných výkonů),
- analýza hospodářského výsledku na 1 m³ vytěženého dříví.

3.3 Výsledky a jejich interpretace

Vedle dílčích výsledků, vyplývajících a komentovaných v rámci jednotlivých kroků analýz, vč. odkazů na příslušné tabulky a grafické přílohy, by měly být závěrem shrnuty základní poznatky:

- zda analyzovaný subjekt byl zřízen a vyvíjí svoji činnost v souladu s platnými zákony, jsou naplňovány základní legislativní předpoklady pro výkon předmětné odborné úrovně, jsou respektovány statutární zásady,
- o vedení LHE, operativně technické evidence a zejména účetní evidence, a zda tato úroveň splňuje požadované informační funkce, vč. dispozic dat pro potřeby operativního řízení výroby, ekonomiky, průkaznosti účetnictví, povinnosti zveřejňování apod.,
- o výsledcích terénních kontrol u ověřovaných výkonů pěstební a těžební činnosti,
- o výsledcích srovnávacích postupů u jednicových nákladů pěstební a těžební ve srovnatelných podmínkách,
- o výsledcích rozboru tržbonosných výkonů,
- o stavu a vývoji struktury a úrovně majetku a kapitálu,
- o vývoji hospodářského výsledku, a jeho použití,
- o vývoji finanční oblasti (vč. daňové oblasti a případného použití veřejných finančních zdrojů),
- o výsledcích finanční analýzy s důrazem na rentabilitu hospodaření.

Srovnání lze provést s použitím celostátních odvětvových statistických údajů, zčásti i s dostupnými údaji srovnatelných vybraných správ podniku Lesy České republiky, s.p., lesních akciových společností, soukromých majetků. Minimální

podmínkou srovnatelnosti je regionální aspekt a obdobné výrobní podmínky (lesní vegetační stupeň, zastoupení hospodářských souborů apod.).

V závěru analýzy a auditu by měl být vypracován návrh doporučení a opatření vč. důsledných odkazů na příslušnou legislativu, i vnitropodnikových směrnic a řídicích aktů.

V těchto souvislostech se v podmínkách LH ÚSC často objevuje potřeba alespoň rámcové koncepce hospodaření.

Diskuze

Jak bylo uvedeno v úvodu, příspěvek preferuje auditorskou činností ve smyslu zákona o auditorech, s určitou aplikací metodiky auditu zaměřenou na LH v podmínkách ÚSC.

Z pohledu diskuze je k pojmu audit vhodné připomenout ještě různé další tzv. „auditorské aktivity“, jež však spadají pod jiné legislativní rámce, například:

- audit systému managementu jakosti (dle normy ČSN EN ISO 9001:2001),
- audit systému řízení ochrany životního prostředí (dle ISO 14001),
- audit systému řízení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (dle směrnice OHSAS 18001).

Auditory se v podmínkách LH také rádi nazývají ověřovatelé lesních certifikací PEFC (Pan European Forest Certification), či systému FSC (Forest Stewardship Council).

Vzhledem k rostoucí frekvenci se používání pojmu audit tak stává u obecné veřejnosti, i z pohledu public relation v podmínkách LH, málo přehledným. Dokonce i Lesy České republiky, s.p. oznámily v roce 2007 obdržení certifikačního auditu firmou Bureau Veritas Certification Czech Republic, s.r.o. (jež samozřejmě není auditorskou společností ve smyslu zákona o auditorech), včetně předpokládaného obdržení příslušných certifikátů systému managementu jakosti (QMS) podle referenčního standardu ISO 9001:2000 a spotřebitelského řetězce lesních produktů (C-o-C) podle standardu CFCS 1004:2005.

V neposlední řadě jsou různá certifikační osvědčení vyžadována u dodavatelských subjektů v rámci výběrových řízení k zakázkám, nejen v odvětví LH.

Není snad nutno poznamenávat, že „mnozíci se auditorské aktivity“ mají své ekonomické dopady, zpravidla končící u zákazníka; v podmínkách LH však možná na úkor konkurenceschopnosti dříví, jako obnovitelné a ekologické suroviny.

Jinou stránkou věci jsou interní audity, kdy, opět Lesy České republiky, s. p. od roku 2007 přistupují k hodnocení dlouhodobých výsledků v péči o stav lesa formou tzv. lesnického auditu (viz schválená směrnice č. 072007). Tento audit si klade za cíl stanovit postupy při provádění prověrek plnění závazných ustanovení LHP, dodržování zákona o lesích a prováděcích předpisů, právních norem a vnitropodnikových směrnic a zejména posoudit stav lesa a trend jeho vývoje i péči, která je mu věnována, to vše autoritou uznávaného, odborného, objektivního a nezávislého stanoviska. Směrnice také upřesňuje seznam podkladů, stanovuje kritéria hodnocení, specifikuje výslednou tabulku a uvádí vzory zápisů z venkovních šetření. Tato kontrola kvality hospodaření by měla směřovat ke zlepšování stavu lesa, který bude vyjádřen jeho ekonomickým i celospolečenským přínosem, ale i k motivaci odpovědných lesních hospodářů a dalších pracovníků, včetně jejich hmotné zainteresovanosti.

Přestože je tento lesnický audit představován jako nový nástroj hodnocení péče o les, je vhodné připomenout někdejší (v podstatě osvědčené) periodické prověrky hospodaření v lesích, známé u státních lesů již od 60. let minulého století.

Závěr

V poslední době roste frekvence používání pojmu audit. Také v podmínkách LH jsou například známy různé certifikační aktivity, jež se s pojmem audit často spojují.

Na druhé straně má audit v hospodářské praxi dlouhodobou historii, včetně legislativního zázemí – v ČR v podobě zákona o auditorech. V zásadě lze tímto auditem chápat ověřování určitých informací (převážně hospodářského charakteru) podle principu pravdivého a věrného zobrazení.

Relativně novým požadavkem v podmínkách LH je zobrazení reality lesního majetku, resp. objektivní ekonomická analýza hospodaření, akceptující zvláštnosti lesní výroby, v LH i historicky známých – požadavků těžební a výnosové vyrovnanosti, a v poslední době akcelerujících požadavků společnosti na plnění funkcí lesa. Vedle logické potřeby profesní odbornosti je zde významným rysem schopnost posuzování hospodářských skutečností v dlouhodobých časových rámcích (na rozdíl od jiných odvětví) – „ex post“ i „ex ante“. Zvláště pak se tyto potřeby projevují u lesních majetků ÚSC.

Příspěvek se zabývá možnou metodikou auditu hospodaření na lesních majetcích měst a obcí, jež zpravidla probíhá formou ověřování ekonomických skutečností u konkrétního právního subjektu, vyvíjejícího lesnickou činnost. K poskytnutí auditorských služeb tohoto typu lze přiměřeně použít cit. zákona o auditorech. Vedle legislativního rámce, historických zkušeností a vyvinuté metodiky (zvláště pomocí auditorských směrnic Komory auditorů ČR), je u této formy auditu aktuální možnost využití mezinárodních auditorských standardů (ISA⁵). V neposlední řadě je ještě vhodné zmínit jakousi gesci kvality, neboť činnost auditorů je ze zákona dozorována Komorou auditorů ČR.

Literatura:

RICCHIUTE, DAVID N. Audit, Victoria Publishing, Praha, 1994

KUPČÁK, V. Předpoklady pro účinné uplatnění ekonomických nástrojů řízení u soukromých lesních majetků. Sborník referátů z konference: „Ekonomické a právní poměry lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu ČR“. MZLU Brno, 2001, s. 32 – 35, ISBN 80-7157-572-0

KUPČÁK, V. Možnosti využití účetních informací pro ekonomické analýzy v podnikové praxi. Sborník referátů z pedagogické konference: „Výukové programy a nové trendy účetní a auditorské teorie a praxe“. VŠE Praha, 2001

KUPČÁK, V. Finanční analýza veřejně přístupných účetních informací pro výuku i praxi. Sborník 2. pedagogické konference. VŠE Praha, 2002, s. 62 - 64, ISBN 80-245-0494-4

⁵ ISA - International Standards on Auditing

KUPČÁK, V. Economic analysis of forest joint-stock companies in the Czech Republic in 1992-2000. Journal of Forest Science, 49, 2003 (1):27 – 36

Příspěvek byl zpracován v rámci projektu WD-57-07-1 „Možnosti řešení disparit mezi vybranými regiony“, řešeného za podpory Ministerstva pro místní rozvoj České republiky.

Doc. Ing. Václav Kupčák, CSc.

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno
Zemědělská 3, 613 00 Brno
Česká republika
e-mail: kupcak@mendelu.cz

SROVNÁNÍ EKONOMICKÉ SITUACE V LESÍCH MĚST A OBCÍ DŘÍVE A NYNÍ

COMPARING ECONOMIC SITUATION OF MUNICIPAL FORESTS IN THE PAST AND TODAY

Barbora LIŠKOVÁ

Abstrakt: Jaká byla situace v obecních a městských lesích od počátku jejich vzniku do jejich zestátnění a jaká je nyní. Ze starší doby se dochovaly pouze zprávy o všeobecném stavu těchto lesních majetků, dnes jsou k dispozici statistické výkazy, podle nichž je možné ekonomickou situaci lesních majetků zhodnotit. Dříve byl stav městských a obecních lesů hodnocen jako špatný až zoufalý, dnes jsou na tom tyto lesy daleko lépe. Nicméně podle hodnocení jejich hospodářských výsledků, jsou tyto majetky nejméně ziskové.

Klíčová slova: obecní a městské lesy, hospodářský výsledek, finanční příspěvky na hospodaření v lesích

Abstract: What was the situation in urban and municipal forests from the beginning of their existence to their nationalization and what it is today? From older times, we have only records on the general condition of these forest properties. Today, we have statistical compilations according to which the economic situation of forest properties can be assessed. Formerly, the condition of urban and municipal forests was classified as bad or even desperate; the present situation of our forests has much improved. Nevertheless, the appraisal of their economic results reveals that these forest properties make the least profit.

Key words: municipal and urban forests, economic results, financial subsidies for forest management

Úvod

Les je polyfunkční systém, na nějž jsou v dnešní době kladeny nároky na plnění všech funkcí, ovšem pouze funkce produkční bývá finančně ohodnocena. Po obecních a městských lesích se odedávna požadovala produkce dříví pro potřeby obcí i občanů většinou bez dostatečné péče o les. Proto jsou tak často zmínky o velmi špatném stavu městských a obecních lesů. V dnešní době stoupají požadavky na plnění všech funkcí lesa. Je to jednak tlak na produkční funkci s následným dostatečným zpeněžením dřevní hmoty a tím dosažení kladného hospodářského výsledku a finančního příspěvku do obecních a městských rozpočtů, který je téměř nezbytný u menších obcí. Jelikož se většinou jedná o lesy příměstské, je zde vyvíjen tlak na intenzifikaci funkce rekreační, což

znamená zvýšené náklady (například na výstavbu altánů a odpočívadel, úklid odpadu a jiné).

Situace v lesích měst a obcí do poloviny 20. století

Z této doby nejsou přesné informace o situaci v těchto lesích, jejich stav se odhaduje podle dochovaných zpráv a různých řádů, patentů a nařízení. První zmínky o obecních či městských lesích pochází již z období kolem 13. a 14. století, kdy hospodáři i obce dostávali kus lesa, z něhož si brali palivové i užitkové dříví nebo kde pásli dobytek. Po husitských válkách, kdy bylo mnoho obcí vypáleno a výrazně vzrostla potřeba dřeva, začalo velké ničení městských a obecních lesů (i lesů poddanských). Již v té době rostly stížnosti na malé střežení obecních lesů, na časté krádeže a nehospodárné nakládání s dřevem a tím i malé výnosy pro obec. I v 18. století bylo v zájmu zabezpečení dříví pro potřebu měst i poddaných třeba dohlížet na hospodaření v městských, obecních i poddanských lesích. Na mnoha panstvích bylo nařizováno vyžádat si ke kácení svolení vrchnosti. Zachovalo se mnoho zpráv o špatném stavu městských a obecních lesů, přesto lze najít i zprávy pochvalné. I Císařský královský patent obsahoval pro tyto lesy zvláštní ustanovení, v nichž se odsuzují měšťané za to, že již nejkrásnější lesy vykáceli. Proto byl jakýkoli prodej dříví z městských lesů bez předchozího povolení nadřízených instancí přísně zakázán. Tam, kde to výměra městských lesů dovoľovala, měli být k jejich správě ustanoveni lesní úředníci, kteří měli vrchnostem, jimž příslušelo právo dozoru nad těmito lesy, ručit za dodržování řádu. Těžbu v lesích poddanských měst, městeček a obcí měli vykazovat vrchnostenští lesníci. V polovině 19. století se znovu objevily stížnosti na stav obecních a městských lesů, který byl považován přímo za zoufalý. Tento stav zapříčiňovala skutečnost, že pro mnohé poddané v obcích a městečkách byl prodej dříví z vlastních i obecních lesů hlavním zdrojem příjmů, který jim umožnil dostát velmi tíživým kontribučním⁶ povinnostem.

Výstižný je citát prof. ing. Nechleba o stavu obecních a městských lesů v počátcích existence ČR: *"Pokud jednotlivé, zvláště městské obce vlastní lesy v takové rozloze a v takovém stavu, že při ustanovení kvalifikovaného samostatného lesního hospodáře mohou poskytovat náležitý stálý důchod, pak se zpravidla vyznamenávají dobrou správou a dobrým stavem, zvláště nemíchají-li se "otcové města" nemístně i do čistě odborných záležitostí. Zato však obecní lesy menší rozlohy bez náležité vlastní správy nalézají se po hříchu v ubohém stavu, poněvadž se jim nedostává náležitého pěstování a ochrany proti nezřízené těžbě, hlavně proti nesmírnému hrabání steliva."*

V obecních lesích ovšem hospodařili i vynikající lesničtí odborníci, kteří se významně zapsali do dějin lesnictví v Českých zemích např. J. V. Černý, J. Zenker, J. Nymburský, prof. dr. Sigmond, J. Lázňovský, prof. A. Heger (Oliva, 1999)

Stav obecních a městských lesů po roce 1989

I po navrácení majetku obcím a městům po roce 1989 je považováno hospodaření v těchto lesích za méně kvalitní. Nutno podotknout, že mnohé majetky byly navráceny značně zanedbané, jak dokládají mnohé zprávy (viz např.: Heger A. Šest let hospodaření v městských lesích, Lesnická práce 78(1)). Hospodaření v městských a obecních lesích jednoznačně ovlivňují změny ve složení obecních zastupitelstev (potazmo rad), které mohou požadovat změnu stávajícího hospodaření, prodej lesního majetku obce,

⁶ Společenský nucený příspěvek, daň, zvláště pozemková

personální změny ve správě lesního majetku, Dalším důvodem této kritiky je malá rozloha těchto lesních majetků se všemi důsledky, které tato skutečnost zapříčiňuje. Problematické je zejména nedosahování trvalých a vyrovnaných výnosů z lesa a nemožnost zaměstnávat odborný lesnický personál.

Tabulka č.1 Struktura výměry obecních a městských vlastníků lesa

Výměra v ha	Méně než 11	11 – 50	50 – 100	100 – 500	500 – 1000	1000 a více
% vlastníků	49,0	29,4	10,6	9,2	0,8	1,0

Zdroj: Mze

Pokud budeme sledovat vývoj těchto lesních majetků po roce 1989 z ekonomického pohledu, je nasnadě využití údajů ve Zprávě o stavu lesního hospodářství České republiky. Úskalím tohoto výkazu je zahrnutí pouze lesních majetků přesahující rozlohu 200 ha. V tomto případě není do šetření zahrnuto přibližně 7% z celkové rozlohy lesů s LHP, nicméně podle tab.č.1 je patrné, že v případě obecních a městských lesů jsou informace získávány jen od velmi malého procenta vlastníků. Konkrétně je to 102 měst a obcí, které představují 19 % podíl z celkové výměry lesů v majetku měst a obcí.

Sledováním hospodářského výsledku (bez příspěvku na hospodaření) ze Zprávy o stavu lesa a lesního hospodářství v České republice zjišťujeme, že ve srovnání s dalšími dvěma převažujícími formami vlastnictví dosahují městské a obecní lesy téměř vždy nejnižších hodnot hospodářského výsledku, jak je patrné z grafu č. 1. To ovšem nemusí znamenat nekvalitní hospodaření, může tomu být právě naopak. Některá města například nepožadují od lesů žádné zisky a veškeré příjmy se investují do zhodnocování lesního majetku. Jedním z vysvětlení nižších hospodářských výsledků může být i skutečnost, že městské a obecní lesy bývají spravovány společnostmi vytvořenou městem či obcí a odvádí jí část svého zisku, o tento obnos se následně sníží hodnota hospodářského výsledku. V posledních dvou letech je patrné opětovné mírné zvyšování hospodářských výsledků po propadu v roce 2004.

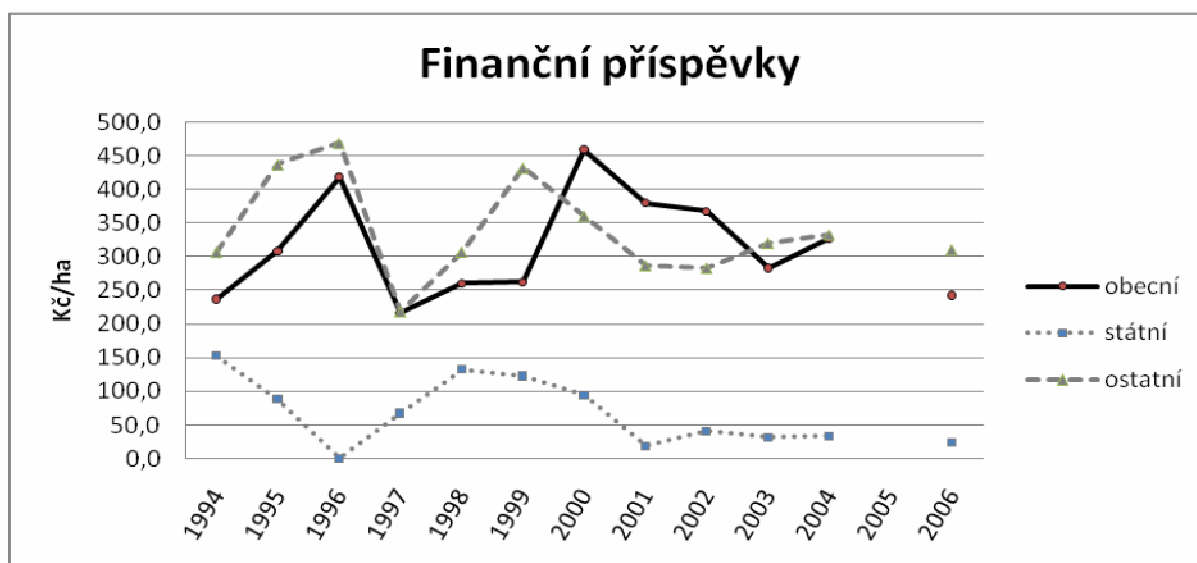
Graf č.1: Vývoj hospodářského výsledku bez příspěvku na hospodaření v letech 1994 - 2006

Zdroj: MZe

Další z oblastí, které bude věnována pozornost, je čerpání dotací či finančních příspěvků na hospodaření v lesích (dále jen příspěvky). I v této oblasti byly informace čerpány ze Zprávy o stavu lesa a lesního hospodářství v České republice, zde je ovšem mimo jiné problém v evidenci dotačních titulů. Navíc podle druhu vlastnictví lesa jsou evidovány pouze dotační tituly vyplácené MZe respektive kraji, ostatní zdroje (služby, kterými stát podporuje hospodaření v lesích, finanční podpory a pomoci na změnu struktury zemědělské výroby zalesněním, podpory z Podpůrného a garančního lesnického a rolnického fondu a finanční pomoc z Operačního programu „Rozvoj venkova multifunkční zemědělství“) se evidují pouze v celkové výši. I když podle Šišáka (2007) se ve většině případů jedná spíše o kompenzace a nákup služeb než o skutečné dotace. Jelikož v roce 2005 bylo vyplácení příspěvků převedeno z MZe na kraje a dotační politika jednotlivých krajů se liší jak ve výši tak i ve směřování podpory, mají již souhrnné celostátní informace menší vypovídací hodnotu. Kromě toho informace z roku 2005 nejsou uvedeny vůbec.

Graf č.2 Finanční prostředky na hospodaření v lesích dle vlastnictví v Kč/ha.

Zdroj: MZe

Pro možné srovnání objemu čerpání finančních příspěvků u jednotlivých druhů vlastnictví byly výše příspěvků přepočteny na 1ha. Při následném srovnání je z grafu č. 2 patrné, že soukromé a obecní lesy pobírají příspěvky v přibližně stejné výši, na rozdíl od státních lesů. Ve výši příspěvků je od roku 2000 zřejmá klesající tendence. Což podle Šišáka (2007) zapříčinilo ekonomickou i politickou krizi v odvětví lesního hospodářství v letech 2004-2005. Hlavní problém spatřuje v tom, že ani snížené finanční prostředky pro lesní hospodářství nejsou zajištěny, přestože polyfunkční požadavky společnosti na les se neustále zvyšují a omezují jeho efektivnost a rentabilitu.

Příkladem příspěvků směřovaných na podporu plnění všech funkcí malých lesních majetků měst a obcí byla podpora fungující do nedávné doby v německých zemích. Komunální lesy do výměry 50 ha byly bezplatně spravovány státním lesnickým personálem a u majetků převyšujících tuto hranici byla tato správa sice hrazena, ale pouze omezenou, přesně stanovenou částkou. Avšak i tato podpora obcí a měst byla již zrušena. Hlavní zájem na podpoře a rozvoji městských a obecních lesů by měly mít především samotné obce a města. Především z důvodů rozvoje vlastního regionu a možnosti ovlivnit způsob hospodaření, ale i zaměstnávání místních občanů, pořádání společenských a jiných akcí. Tento model je již u některých majetků patrný, těch je ovšem jen velmi málo.

Ekonomickou situaci ovlivňuje také forma obhospodařování lesního majetku. Všechny formy hospodaření mají své výhody i nevýhody, pozornost bude věnována pouze těm výhodám případně nevýhodám, které jednoznačně ovlivňují ekonomiku vlastníka. Mezi nejběžnější formy obhospodařování patří pronájem lesního majetku, vytvoření společnosti s ručením omezeným pro účel správy nebo obhospodařování lesa prostřednictvím organizační složky obce. Postupně bude věnována pozornost všem třem formám.

Pokud je lesní majetek měst a obcí pronajat, je příjem z nájmu zdaněn daní z příjmů fyzických osob, ale tato daň je příjmem obecního rozpočtu, tzn. je vrácen obci prakticky v plné výši. Ovšem obce budou mít při nájmu pravděpodobně menší příjem, než kdyby ho obhospodařovaly samy, jelikož výnosy z majetku se dělí mezi pronajímatele a

nájemce, což se týká hlavně větších majetků. Navíc při neseriózním přístupu nájemce lze nájem na dobu určitou ukončit jen dohodou nebo z taxativně stanovených důvodů.

V případě obhospodařování lesního majetku prostřednictvím organizační složky obce jsou veškeré její příjmy a výdaje obsaženy v rozpočtu obce a organizační složky obce jsou povinny dbát dosahování příjmů stanovených rozpočtem obce. Organizační složka obce má právo disponovat pouze s finančními prostředky, které souvisí s běžnou pravidelnou činností, kterou je nutno zabezpečovat operativně. Při této formě obhospodařování jsou i jisté daňové výhody, například předmětem daně nejsou příjmy z dotací a jiných forem státní podpory. Za závazky organizační složky ovšem ručí obec veškerým svým majetkem.

U společnosti s ručením omezeným (dále jen s.r.o.) obhospodařující lesní majetek obce, musí obec jako zřizovatel společnosti vložit základní kapitál v minimální výši 200 000 Kč. S.r.o. je povinna vytvářet rezervní fond a přesunovat do něj část svého čistého zisku. Navíc pokud je zisk převáděn do rozpočtu obce, je de facto podruhé zdaněn. Výhodou je právní subjektivita a tím i větší nezávislost na obci a finanční samostatnost.

Závěr

Zvyšující se požadavky na plnění všech produkčních i mimoprodukčních funkcí lesů, každé 4 roky měnící se zastupitelstvo, které jakožto rozhodovací orgán obce může požadovat změnu způsobu hospodaření, malá výměra lesních majetků územně samosprávných celků. Všechny tyto faktory působí na veřejné mínění ne jen lesnické veřejnosti podobně jako v dřívějších obdobích, kdy bylo na tyto lesy pohlíženo jako na lesy horší kvality. Dnes stejně tak jako v dřívějších dobách je možné nalézt obecní a městské lesní majetky, které vynikají kvalitou obhospodařování a slouží jako vzorové příklady pro následovníky. Také je možné říci, že kromě jiného závisí úspěšnost městských a obecních lesů na osobnosti a schopnostech správce tohoto majetku, na jeho práci v zastupitelstvu a nemálo i na jeho morálních kvalitách. Případy trestního stíhání správce městského či obecního majetku, ať již oprávněné či nikoli, jsou známé.

Literatura:

- Kolektiv: Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky. Stav k 31.12 1994 – 2006. Praha: Ministerstvo zemědělství České republiky, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem.
- Novák, D.: Výhody a rizika pronájmu obecních lesů, Mendelnet 2003, MZLU v Brně, 2003.
- Novák, D.: Organizační složka obce a společnost s ručením omezeným jako dvě možné právní formy existence obecních lesů, Mendelnet 2002, MZLU v Brně, 2002
- Nožička, J.: Přehled vývoje našich lesů. Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1957**
- Oliva, J: Jak je to ve skutečnosti s majetky obcí a měst. Lesnická práce, 78, 1999, č. 4
- Šišák, L.: Analýza financování lesního hospodářství z veřejných zdrojů. Zprávy lesnického výzkumu, 52, 2007, č. 3.

Ing. Barbora Lišková

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno
Zemědělská 3, 613 00 Brno
Česká republika
e-mail: *barbora.liskova@seznam.cz*

REGIONÁLNÍ LESNICKÝ PROGRAM PRO ÚZEMÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

REGIONAL FORESTRY PROGRAMME FOR THE TERRITORY OF MORAVIAN-SILESIA REGION

David Mlčoch

Abstrakt: Příspěvek informuje o odborném lesnickém dokumentu zpracovaném pro potřeby Moravskoslezského kraje. RLP vychází z podrobné analýzy současného stavu a srozumitelným způsobem doporučuje další nezbytné kroky k vytvoření uceleného a stabilního systému lesního hospodářství v kraji. RLP bude po projednání v orgánech kraje jedním z podpůrných odborných dokumentů regionálního významu v lesnictví v Moravskoslezském kraji.

Klíčová slova: les, lesnictví, Moravskoslezský kraj

Abstract: The paper informs about a technical forestry document elaborated for the Moravian-Silesian Region. The RFP is based on a detailed analysis of the present situation and brings easily comprehensible recommendations for future necessary steps to create a coherent and stable forest management system in the region. Following the necessary negotiations by regional authorities, the Regional Forestry Programme will become one of the supporting technical documents of regional relevance in the forestry of Moravian-Silesian Region

Keywords: forest, forestry, Moravian-Silesian Region

1 Úvod

Moravskoslezský kraj, jako veřejnoprávní korporace a územní společenství občanů pečující o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů, nechal zpracovat Regionální lesnický program pro území Moravskoslezského kraje (RLP) s cílem vytvořit ucelený přehled o stavu lesních ekosystémů na území Moravskoslezského kraje, stanovit cíle a nástroje při prosazování mezinárodní, státní a především regionální lesnické politiky až do úrovně vlastníků lesů, za předpokladu respektování jejich práv a zájmů při hospodaření v lesích. Dalším požadavkem bylo, aby RLP vycházel z podrobné analýzy současného stavu a srozumitelným způsobem navrhl další nezbytné kroky k vytvoření uceleného a stabilního systému lesního hospodářství v kraji.

Koordinace zpracování

Iniciátorem zpracování byl zejména neutěšený stav lesů v kraji, které již desítky let jsou postihovány zejm. kůrovcovými kalamitami. Lze jistě také zmínit usnesení vlády České republiky č. 53 ze dne 13.ledna 2003, o Národním lesnickém programu, kdy bylo vládou doporučeno hejtmanům zohlednit záměry NLP I při realizaci střednědobých politik krajů a zpracovat Regionální programy rozvoje lesního hospodářství.

Časově bylo zpracování RLP naplánováno na konci plánovacího období NLP I a počátku NLP II. Současně pak bylo bráno v potaz období let 2007 – 2013 pro čerpání finančních podpor z EU.

Koncem roku 2006 provedl Moravskoslezský kraj – Krajský úřad cenovou poptávku podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, na zpracování RLP. Po vyhodnocení nabídek byla vybrána za dodavatele díla Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně (MZLU), kterou zastupoval v technických věcech Doc. Ing. Václav Kupčák, CSc. (Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky, Lesnické a dřevařské fakulty, MZLU), který spolu se svým řešitelským týmem následně zpracoval RLP.

Za účelem zajištění objektivnosti obsahové části RLP s požadavky a názory širších odborných kruhů byla ustanovena řídicí pracovní skupina, která v průběhu zpracování připomínkovala a projednávala jednotlivé části RLP. Za členy byli vybráni zástupci Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK), Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem (ÚHÚL), Lesů České republiky, s. p. (LČR), Komise rady kraje pro zemědělství a venkov, Sdružení vlastníků obecních a soukromých lesů v České republice (SVOL) a zástupci krajského úřadu - odboru životního prostředí a zemědělství (orgánu ochrany přírody a státní správy lesů).

Zadavatel díla v průběhu jeho zpracování požadoval, aby se v první fázi zpracování analýza současného stavu věnovala vyjma lesů a lesnictví, také navazujícím odvětvím, kterými může Moravskoslezský kraj být dotčen (např. školství) a finančním tokům (např. dřevozpracující průmysl, lesnické dotace). Konečná podoba části A – *Analýza stávajícího stavu* je značně obsáhlá (390 stran), přesto vzhledem k její komplexnosti a vysoké kvalitě zpracování zůstala v této podobě a stala se východiskem pro zpracování části B - *Stanovení cílů a priorit* a následně části C - *Strategická a návrhová část*.

Za velmi zdařilou část a svým obsahem výjimečnou lze považovat Přílohu č. 1 RLP - *Historie lesů a lesnictví Moravskoslezského kraje jako podklad pro vypracování regionálního lesnického programu*.

K jednotlivým částem RLP jsou věnovány další příspěvky od jejich řešitelů, proto je tento příspěvek spíše obecný a věnuje se hodnocení konečné podoby RLP.

Vyhodnocení a závěr

Moravskoslezský kraj zadal zpracování RLP s jasnými požadavky definovanými v zadání díla.

Za významné lze považovat zejména definování konkrétních opatření pro realizaci RLP v širším kontextu různých úrovní a oblastí. RLP má být pomůckou a podkladem pro rozhodování na úrovni krajské samosprávy a státní správy. Strategická a návrhová část RLP doporučuje konkrétní lesnická opatření např. pro oblast sociální, kulturní, politickou a hospodářskou. Definuje povinnosti a práva krajů v samostatné působnosti a dává dílčí náměty pro oblast vědy, výzkumu a vývoje.

Kraj ze svého rozpočtu finančně podporuje např. vlastníky lesů formou finančních příspěvků na hospodaření v lesích s cílem podpořit zejména obnovu lesů v oblastech postižených imisemi nebo oblastech postižených kůrovcovou či větrnou kalamitou. Současně je cílem kraje v maximální možné míře zajistit hospodárnost a efektivnost využití těchto dotací. Proto jedním z úkolů řešitelského týmu Doc. Kupčáka bylo vyhodnotit současný stav poskytovaných podpor a navrhnout jejich úpravu. Relativně překvapujícím výsledkem těchto analýz bylo, že současná podoba podpor poskytovaných z rozpočtu kraje dle tzv. Zásad plně pokrývá – doplňuje „poptávku“ lesnického provozu a v podstatě nebyl nalezen nový dotační titul, který by mohl být formulován, aniž by došlo k překryvu s jinou veřejnou podporou a zároveň byla po tomto titulu poptávka.

Významné je zpracování SWOT analýzy krajských politik, strategií a rozvojových dokumentů vázaných k lesnictví nebo majících dopad na lesnictví pro území MSK.

Souhrnně lze říci, že konečná podoba RLP zcela splňuje požadavky zadavatele díla, v mnoha ohledech je přesahuje (historická analýza, celková podrobnost části A) a po projednání dokumentu RLP v orgánech kraje se stane jedním z podpůrných odborných dokumentů regionálního významu v lesnictví v Moravskoslezském kraji.

Z dlouhodobého hlediska se předpokládá aktualizace RLP kolem roku 2013, kdy dojde k významné změně v poskytování finančních podpor z fondů Evropské unie.

Dokument je volně ke stažení na webových stránkách Moravskoslezského kraje (www.kr-moravskoslezsky.cz).

Ing. Bc. David Mlčoch

Odbor životního prostředí a zemědělství
Moravskoslezský kraj – Krajský úřad
28. října 117
e-mail: david.mlcoch@kr-moravskoslezsky.cz
tel.: +420 595 622 265

NATURA 2000 A STRATEGIE MANAGEMENTU VZHLEDEM K HOSPODAŘENÍ NA LESNÍCH MAJETCÍCH

NATURA 2000 AND MANAGEMENT STRATEGY RESPECT TO MANAGEMENT OF THE FOREST ASSETS

Jan SEBERA

Abstrakt: Příspěvek analyzuje současný stav lesních majetků v České republice vzhledem k problematice vlivu soustavy NATURA 2000. Základním metodickým přístupem k formulování současné lesnické politiky je hledání vyváženého průsečíku trvale udržitelných ekonomických, ekologických a sociálních funkcí lesů. K dosažení tohoto cíle by významnou měrou měl napomoci vyvážený a funkční systém poskytování náhrad za újmy způsobené vlivem ochrany přírody a přesně cílený systém dotací. Na příkladě ŠLP ML Křtiny, kde je soustava NATURA 2000 významně zastoupena, je poukázáno na problematiku poskytování náhrad za ztížení lesního hospodaření vlivem ochrany přírody.

Klíčová slova: ochrana přírody, lesní hospodářství, újma, dotace

Abstract: The analyzes the current state of forest holdings in the Czech Republic due to the issue of the impact of NATURA 2000 sites. The basic methodological approach to the formulation of the present forestry policy is to search for a balanced intersection of sustainable economic, environmental and social functions of forests. To achieve this objective would significantly help a balanced and functional system of providing compensation for injury caused by the influence of nature protection and well-directed system of subsidies.

The example ŠLP ML Křtiny, where the Natura 2000 network significantly represented, it highlighted the issue of providing compensation for the worsening of forest management due to nature conservation.

Keywords: nature conservation, forest management, detriment, subsidies

Úvod

Postupná integrace ochrany životního prostředí do oblastí zemědělství či lesnictví, se stává jednou z priorit Evropského společenství (EU). Výchozí představou je, že čím vyšší bude biologická rozmanitost v jednotlivých ekosystémech, tím vyšší bude i schopnost těchto ekosystémů odolávat negativním vnějším vlivům.

Stěžejním myšlenkovým rámcem tvorby soustavy NATURA 2000 je zachování přírodních fenoménů, které jsou významné v rámci celého evropského kontinentu. NATURA 2000 je soustava chráněných území, které vytvářejí na svém území podle jednotných principů všechny státy EU. Cílem této soustavy je zabezpečit ochranu těch druhů živočichů, rostlin a typů přírodních stanovišť, které jsou z evropského pohledu nejcennější, nejvíce ohrožené, vzácné či omezené svým výskytem jen na určitém území (endemické). O významu lesních ekosystémů vzhledem k ochraně přírody svědčí i skutečnost, že v České republice je do soustavy NATURA 2000 zahrnuto celkem 706 tis. hektarů lesních porostů, což představuje 67,52 % podíl na této soustavě.

Dosažení cílů managementu lesních majetků je nutno koncipovat na základě nastavení o nástroje podporující trvale udržitelné obhospodařování lesa v případech, kdy vlastníku lesního majetku vzniká škoda v důsledku omezení, která jim ve veřejném zájmu ukládá lesní zákon a zákon o ochraně přírody a krajiny.

Rozvoj veřejně prospěšných mimoprodukčních funkcí na územích se zvláštním statusem ochrany je nezbytné zajistit tak, aby vlastník byl pozitivně motivován hospodařit způsobem, respektujícím zvýšený zájem společnosti na ochranu lesních ekosystémů. Omezování vlastnických práv vlastníků (nájemců) lesních majetků by nemělo vést k jejich finanční ztrátě. Cílem předloženého příspěvku je analýza současného stavu vzhledem k problematice vlivu soustavy NATURA 2000 na vlastnictví lesních majetků. Stěžejní aktivity vedoucí k dosažení cíle spočívají v rozboru situace v České republice vzhledem k újmám a dotacím spjatým se soustavou NATURA 2000. Rozbor stavu střetu soustavy NATURA 2000 a lesního hospodářství je konkretizován na vybraném území - Školním lesním podniku Masarykův les Křtiny MZLU v Brně (ŠLP ML Křtiny) na problematice náhrad újem na územích soustavy NATURA 2000.

Popis výchozí situace

Vytvoření soustavy NATURA 2000 ukládají dva nejdůležitější právní předpisy EU na ochranu přírody: směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“) a směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“). Požadavky obou směrnic byly začleněny do zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny ve znění zákona č. 218/2004 Sb.

Jedním ze základních cílů managementu v lesích se zvýšeným zájmem ochrany přírody v ČR (mezi které významně náleží soustava NATURA 2000) je nejen uplatňovat přírodě blízké způsoby péče tak, aby byly naplněny celospolečenské zájmy, ale aby zároveň nedošlo k nežádoucím externalitám vzhledem k omezení vlastníka lesního majetku.

Ptačí oblasti

Členský stát EU je musí vytvořit na základě Směrnice o ochraně volně žijících ptáků. Jednotlivé ptačí oblasti zřizuje ČR samostatně (bez schvalování Evropskou komisí) v souladu se zákonem o ochraně přírody a krajiny, vláda je stanoví nařízením. Jedná se o území, které je nejvhodnější pro ochranu z hlediska výskytu, stavu a početnosti populací druhů ptáků, kteří se vyskytují na území České republiky a kteří jsou současně stanoveni právními předpisy Evropských společenství. V současné době je v ČR vyhlášeno 38 ptačích oblastí (ochrana 46 druhů ptáků).

Evropsky významné lokality

Evropsky významná lokalita je takové území, které je navrženo díky výskytu alespoň jednoho typu evropského stanoviště nebo alespoň jednoho evropsky významného druhu, a to nikoliv náhodně, ale tak, aby tato lokalita významně přispívala k udržení nebo obnově příznivého stavu z hlediska ochrany těchto typů stanovišť a druhů, a to na území celého státu. Členský stát EU je musí vytvořit podle Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v podobě národního seznamu. Národní seznam evropsky významných lokalit je schválen vládou ČR a předložen Evropské komisi, která jej do tří let posoudí po odborné stránce a sestaví tzv. evropský seznam (z toho vyplývá, že ne všechny lokality zařazené do národního seznamu se automaticky musí dostat do seznamu evropského). Do šesti let po schválení seznamu Evropskou komisí musí ČR na těchto územích vyhlásit zvláště chráněná území, pokud nebude jejich ochrana zajištěna smluvně (smluvní ochrana má

ze zákona přednost). Konečný návrh evropsky významných lokalit byl uveřejněn ve Sdělení MŽP (Sdělení MŽP č. 81/2008 Sb., o evropsky významných lokalitách, které byly zařazené do evropského seznamu; publikováno ve sbírce zákonů dne 5.3.2008).

Zároveň bylo ve sbírce zákonů publikováno rovněž Sdělení MŽP o evropsky významných lokalitách, které nebyly zařazené do evropského seznamu (Sdělení MŽP č. 82/2008 Sb.). Příslušné orgány ochrany přírody musí, tam kde se nejedná o stávající zvláště chráněná území, pro zařazené lokality do 30 dnů nabídnout dotčeným vlastníkům pozemků možnost přednostního využití nabídky uzavření smluvní ochrany dotčeného vybraného území.

Zároveň ode dne rozhodnutí Evropské komise o zařazení našich lokalit na evropské seznamy, tj. od 13. listopadu 2007, běží lhůta 6 let, během kterých musí být evropsky významné lokality zajištěny statutem zvláště chráněného území, pokud nebyla uzavřena smluvní ochrana.

Pro lokality uvedené ve sdělení MŽP 82/2008 Sb. (nezařazené do evropského seznamu) přestává tímto platit předběžná ochrana evropsky významných lokalit podle §45b zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., v platném znění. Tyto lokality jsou však nadále součástí Národního seznamu. Jejich vyjmutí z Národního seznamu bude provedeno následně novelou nařízení vlády 132/2005 Sb. a 301/2007 Sb.

Náhrady újmy

Lesní zákon (č. 289/1995 Sb.) sice ve dvou svých paragrafech (§ 11 a § 36) přiznává možnost náhrady újmy za omezení při lesním hospodaření, ale praxe ukázala nefunkčnost této úpravy.

Významným mezníkem je novela zákona o ochraně přírody a krajiny ze dne 28. dubna 2004 (zákon č. 218/2004 Sb. - tzv. „Naturová novela“), která v sobě transponovala dvě směrnice Rady EU (směrnice Rady č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků a směrnice Rady č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin) a zavedla na našem území soustavu „NATURA 2000“. S touto změnou byla přijata i úprava textu § 58 zákona o ochraně přírody a krajiny, který přiznává vlastníkům a nájemcům zemědělských a lesních pozemků a rybníků s chovem ryb právo na náhradu újmy, vznikající či trvající v důsledku omezení vyplývajícího z požadavků ochrany přírody a krajiny.

Následně byly vydány prováděcí vyhlášky k § 58 - vyhláška č. 432/2005 Sb., která upravuje náhradu újmy v zemědělství a chovu ryb a vodní drůbeže a vyhláška č. 335/2006 Sb., která řeší náhradu újmy za ztížené lesní hospodaření. Žádost o náhradu újmy může být podána kdykoli po tom, co újma vznikla, nejpozději však do 3 měsíců od skončení kalendářního roku, v němž újma vznikla.

V tzv. „naturové novele“ zákona o ochraně přírody a krajiny a v související vyhlášce je stanoven rámec náhrady újmy. Je zde uveden výčet jednotlivých omezení a základní pravidla jejího uplatnění a poskytování. Na území národních parků (NP) nebo chráněných krajinných oblastí (CHKO) mají kompetenci k rozhodování o náhradě újmy správy NP nebo CHKO, mimo tato území pak Ministerstvo životního prostředí (MŽP) přímo nebo prostřednictvím jím zřízené organizační složky státu. Pro zajištění jednotnosti rozhodování, pověřilo MŽP již v roce 2004 správy CHKO administrací náhrady újmy i mimo území CHKO. Od roku 2006 jsou Správy CHKO po sloučení Správy ochrany přírody a Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR) regionálními pracovišti AOPK ČR. Správy CHKO administraci újmy vykonávají (obdobně jako jiné činnosti mimo území CHKO) pro územní obvody jejich působnosti stanovené Organizačním řádem AOPK ČR. Hranice územních obvodů jednotlivých správ CHKO vedou po hranicích území obcí s rozšířenou působností a jejich vymezení je dostupné na internetových stránkách AOPK ČR.

Finanční podpory

Finanční podpory řadíme mezi tzv. nepřímé nástroje environmentální politiky a v zásadě je lze členit na:

- *nevratné podpory* (dotace, granty, dary),
- *vratné podpory* (úvěry za zvýhodněných podmínek),
- *garance úvěrů* (stát nebo jiná subjekt se zaručí, že v případě nesplacení úvěru podnikatelem nebo firmou tento úvěr splatí),
- *příspěvky na úhradu komerčních úvěrů*.

Finanční podpory v rámci soustavy NATURA 2000 lze v současnosti charakterizovat jako nevratné finanční dotace účelového charakteru. Původ finančních dotací v rámci soustavy NATURA 2000 je jak z národních zdrojů, tak především z prostředků EU.

Nejvýznamnějším **národním zdrojem** finančních prostředků je v rámci soustavy NATURA 2000 Program péče o krajinu, který garantuje MŽP. Mezi nejvýznamnější **evropské zdroje** patří:

- Operační program rozvoje venkova – garantuje Ministerstvo zemědělství,
- Operační program Životního prostředí – garantuje MŽP,
- Program LIFE +.

Metoda SWOT

Metoda SWOT analýza se zabývá současným postavením lesního hospodářství vzhledem k dotační politice a k náhradám újem.

SILNÉ STRÁNKY	PŘÍLEŽITOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Stabilizované lesní majetky • Jedinečnost lokalizace lesních majetků • Velmi silná pozice jako významného poskytovatele ekologických, ekonomických, sociálních a kulturních funkcí • Příznivá kvalifikační úroveň zaměstnanců • Zvyšující se podnikatelská aktivita • Postupné zavádění certifikace lesů 	<ul style="list-style-type: none"> • Využití možností lesních majetků a vysokého lidského potenciálu pro získání nových investičních možností • Využití silného zázemí lesnických vzdělávacích a výzkumných institucí • Využití nových možností pomoci ze strukturálních fondů EU pro rozvoj podnikání a služeb. • Prohloubení intenzifikace rozvoje služeb lesa se snahou o vyšší přidanou hodnotu • Zkvalitnění používaných postupů a technologií
SLABÉ STRÁNKY	OHROŽENÍ
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatečná podpora a ocenění lesnických služeb veřejnosti • Vysoká svázanost legislativou především v oblasti ochrany přírody • Zvláštnosti lesního hospodářství • Přetrvávající konzervativní přístup vlastníků lesa a lesníků 	<ul style="list-style-type: none"> • Pokračující tlak na poskytování služeb veřejnosti, na zvýšení ochrany cenných ekosystémů bez adekvátní náhrady • V některých případech nepříznivé působení státních orgánů • Nedostatečná spolupráce s veřejností a reflexe jejích potřeb • Další zhoršování situace na trhu s dřevem

Přehled újem za ztížení lesního hospodaření podle § 58 odst. 2 zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 460/2004 Sb. vzhledem k situaci v ČR v letech 2004 až 2006

Pro srovnání situace v ČR vzhledem k náhradám újem v LH jsou uvedeny následující údaje o situaci podaných žádostí a proplacených žádostí. Zde uváděné počty žádostí a částky za náhradu újmy se týkají pouze žádostí, které řešila příslušná regionální pracoviště AOPK ČR, tj. správy CHKO.

Tabulka č. 1 Podané žádosti za období 2004 - 2006

rok	počet žádostí	požadovaná výše náhrad
2004	9	120,7 mil. Kč
2005	24	216,7 mil. Kč
2006	25	20,9 mil. Kč
celkem	58	358,3 mil. Kč

Zdroj: AOPK ČR

Tabulka č. 2 Proplacené žádosti za období 2004 - 2006

rok	počet žádostí	vyplacená výše náhrad
2004	2	9,073486 mil. Kč
2005	10	2,572518 mil. Kč
2006	18	5,263918 mil. Kč
celkem	30	16,909921 mil. Kč

Zdroj: AOPK ČR

Přehled újem na území ŠLP ML Křtiny

Pro posouzení vlivu NATURA 2000 na lesní hospodářství byl vzhledem v vysokém zastoupení této soustavy zvolen ŠLP ML Křtiny.

ŠLP ML Křtiny je organizační součástí Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, účelovým zařízením především její Lesnické a dřevařské fakulty. ŠLP ML Křtiny je v současnosti rozdělen na několik polesí (Bílovice,

Habrůvka a Vranov).

Lesní pozemky ŠLP ML Křtiny mají rozlohu 10.265 ha (celková výměra všech pozemků činí 10.492 ha), vytvářejí souvislý komplex bezprostředně navazující na severní okraj moravské metropole Brna, sahající až k městu Blansku. Lesy se nacházejí v nadmořské výšce 210 až 575 m a vyznačují se značnou pestrostí přírodních podmínek, která předurčila zřízení výukového pracoviště univerzity. Na tomto relativně malém území, kde převládají smíšené porosty, ve kterých připadá 46 % na dřeviny jehličnaté a 54 % na dřeviny listnaté, je zmapováno 116 lesních typů ve 4 lesních vegetačních stupních. Limitující je průměrná roční teplota 7,5 °C a průměrné roční srážky, dosahující pouze 610 mm. Terén je velmi členitý s výraznými hlubokými údolími a žleby, zvláště řeky Svitavy a Křtinského potoka. Geologické podloží je tvořeno granodioritem, kulmskými drobnými a vápencem, i proto se třetina podniku nachází v CHKO Moravský kras, který dle Sdělení Ministerstva životního prostředí o evropsky významných lokalitách č. 81/2008 Sb. náleží mezi tyto EVL (kód lokality CZ0624130). ŠLP ML Křtiny je od roku 1997 držitelem ekologického certifikátu FSC podle certifikačního systému firmy Woodmark, od roku 2003 certifikátu PEFC, dále pak certifikátů C-o-C a IKEA.

Tabulka č. 3 Náhrady újem na území ŠLP ML Křtiny za období 2004 až 2007

Období	Výměra dotčeného území (ha)	Újma podle § 1, pís. b, odst. 1 (Kč)	Újma podle § 1, pís. b, odst. 10 (Kč)	Požadovaná výše náhrady (Kč)	Uznaná výše náhrad (Kč)	Úspěšnost požadované náhrady vzhledem k uznané náhradě (%)
2004	524,99	-	-	8 854 385	8 853 358	99,99
2005	523,65	7 805 109	398 797	8 203 906	234 897	2,86
2006	523,65	7 811 463	497 244	8 308 707	232 525	2,80
2007	523,65	7 843 881	641 679	8 485 560	238 110	2,81

Zdroj: ŠLP ML Křtiny, Oddělení přípravy projektů

Náhrady újem za rok 2004 (před platností vyhlášky č. 335/2006 Sb.) byly vypočteny dle postupu, který lze teoreticky rozdělit na dvě části. První část se zabývá stanovením ročního etátu na jednotlivých MZCHÚ. Pro výpočet byly od výměr jednotlivých MZCHÚ odečteny výměry lesů ochranných. Tato část vychází z platných údajů lesního hospodářského plánu zpracovaného pro ŠLP ML Křtiny a lze ji považovat ve zjednodušeném pojetí jako lesní hospodářský plán pro jednotlivá dotčená území. Druhá část výpočtu se zabývá oceněním výsledků z části jedna, tak aby bylo dosaženo výsledné výše požadované náhrady újmy. K tomuto bylo zapotřebí znát sortimentaci těžeb, náklady na výrobu dříví na lokalitě „odvozní místo“ (OM) a průměrné ceny dříví. V závěrečných tabulkách členěných podle jednotlivých MZCHÚ došlo k pronásobení hmoty určené k těžbě podle jednotlivých dřevin průměrnou cenou za dřevinu. Náklady na výrobu dříví na OM a ceny dříví jsou brány z účetních sestav ŠLP ML Křtiny za rok 2004.

V rámci aplikace vyhlášky č. 335/2006 Sb. byly v následujících letech pro jednotlivé rezervace vypočteny podle výměr porostních skupin náhrady v Kč za ponechání lesa nebo jeho částí samovolnému vývoji (vyhl. č. 335/2006 Sb., §1, písmeno b, bod 1) a náhrady v Kč za omezení výše povolených těžeb při tvorbě lesního hospodářského plánu (vyhl. č. 335/2006 Sb., písmeno b, bod 10). Celkové náhrady v Kč za rezervaci jsou přeneseny do souhrnné tabulky (viz tabulka výše). Výpočty jsou provedeny výhradně dle metodiky stanovené vyhláškou č. 55/1999 Sb. a vyhlášky č. 335/2006 Sb.

Rozhodnutím Správy CHKO Moravský kras byl požadavek ŠLP ML Křtiny shledán jen zčásti důvodný. Správa CHKO Moravský kras shledala, že pro posouzení předložených žádostí je zcela zásadní sdělení sekretariátu rozkladové komise o výkladech právních předpisů, přijatých výkladovou komisí ministra životního prostředí č. 2/2006. V tomto sdělení je konstatováno, že podle § 58 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. se neposkytuje finanční náhrada tomu, kdo získal pozemek do vlastnictví nebo uzavřel nájemní smlouvu k pozemku v době, kdy omezení již existovalo. Na základě tohoto sdělení Správa CHKO Moravský kras vyřadila z dalšího posuzování veškeré pozemky, které získala MZLU v Brně do svého vlastnictví v době kdy omezení ve smyslu § 58 zákona č. 114/1992 Sb. již trvalo.

Lze přitom konstatovat, že při postoupení žádosti na AOPK CHKO MK o poskytnutí náhrady, nebyla metodika výpočtu, vlastní výpočet ani identifikace porostních skupin zpochybněna, což je patrné i ze zdůvodnění rozhodnutí o zamítnutí náhrady.

Závěr

S rostoucí poptávkou po tzv. mimoprodukčních funkcích poskytovaných lesem je ve vybraných lesních ekosystémech kladen zvýšený nárok na hospodaření související s finančně nákladnějšími opatřeními. Nelze však provádět ochranu životního prostředí, aniž by byl dostatečným způsobem zvážen dopad uvažovaných opatření na vlastníky pozemků. Jednou z možností, která by v budoucnu mohla být prospěšná pro obě strany (stát a vlastníky dotčených lesních majetků), je zavedení tzv. smluvní ochrany. Ta by mohla být mnohem přijatelnější pro mnohé vlastníky půdy, zvláště při vyhlásování evropsky významných lokalit v rámci soustavy NATURA 2000.

Vzhledem k náhradám újem stanovené vyhláškou č. 335/2006 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením lesního

hospodaření, lze konstatovat, že ačkoli tvorba vyhlášky zabrala dva roky, bylo již při jejím schválení zřejmé, že bude nutná její novelizace.

Z přehledu dosud vyplacených kompenzací za ztížené lesní hospodaření vyplynulo několik závěrů. Procento úspěšných žadatelů se zvyšuje, omezil se výskyt formálních chyb, výpočet újmy se značně sjednotil a v neposlední řadě se zlepšila informovanost jednotlivých vlastníků. Důležitý je v tomto směru vzájemný dialog mezi žadateli a jednotlivými správami NP a CHKO. Na druhou stranu je však důležité říci, že stále převažuje mnoho problémů (např. účelové výklady rozkladové komise MŽP - viz situace na modelovém příkladě ŠLP ML Křtiny), které komplikují úspěšné zvládnutí tohoto nástroje, který by měl zajistit rovné postavení jednotlivých subjektů lesního hospodářství v rámci tržních mechanismů.

Od kompenzací za újmy způsobené ztíženým lesním hospodařením je nutné rozlišovat možnost získat finanční zdroje ve formě dotací a to jak z národních tak z evropských zdrojů. Význam dotací spočívá především v podpoře celospolečenského zájmu vzhledem k lesním majetkům.

Literatura a použité zdroje

- ALTEROVÁ, L., *NATURA stále čeká na peníze*. Zemědělec, červen 2005
- BARTOŠEK, S., 2008. *Problematika újem způsobených vlastníky lesa z důvodu ochrany přírody*. diplomová práce, MZLU v Brně, 72s.
- BERCHA, J., *Finanční nástroje státní ochrany přírody a krajiny* – Lesnická práce, únor 2006
- FLORA, M., *Konečně jasno v otázce právní povahy nároku na náhradu újmy*. Lesnická práce, listopad 2006
- FLORA, M., „*Naturová*“ *novela a hospodaření v lesích*. Lesnická práce, červen 2004
- ROTH, P., *Seznam lokalit Natury 2000 je hotov*. Lesnická práce, červen 2004
- SIMON, J., VACEK, S., *NATURA 2000 z pohledu vlastníka lesa* – Lesu zdar, srpen-září 2004
- ŠIŠÁK, L., *Ekonomická újma při omezení hospodaření v lesích* – Lesnická práce, únor 2006
- STONAWSKI, J., *Lesní hospodářství a NATURA 2000* – Lesu zdar, květen 2004
- TŘEŠTÍK, M., *NATURA 2000 a novela zákona č. 114/1992 Sb.* – Lesnická práce, říjen 2003
- TŘEŠTÍK, M., *Výše náhrad za omezení hospodaření na územích NATURY 2000* – Lesnická práce, říjen 2003
- VOKASOVÁ, L., *Náhrada újmy za ztížení hospodaření* – Lesnická práce, březen 2005

Zákony

- Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů - lesní zákon
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 218/2004 Sb.

Vyhlášky

Vyhláška č. 55/1999 Sb., o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích
Vyhláška č. 335/2006 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením lesního hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku

Nařízení vlády

Nařízení vlády č. 132/2005 Sb., kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit

Směrnice Rady Evropské Unie

Směrnice Rady EU č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků
Směrnice Rady EU č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Informace ŠLP ML Křtiny, Oddělení přípravy projektů

Příspěvek je součástí prací na výzkumném záměru MSM 6215648902 – 4/7/1

Ing. Jan Sebera, Ph.D.

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
Zemědělská 3, 613 00 Brno
Česká republika
e-mail: sebera@mendelu.cz

Národní lesnický program: z tropů až do regionů lesů mírného pásma

National Forestry Programme: From the tropics to the regions of temperate forests

Marta URBANOVÁ

Abstrakt: Obrazně lze říci, že Národní lesnický program (NLP) již v českém lesním hospodářství zdomácněl. NLP I, který vstoupil v platnost Usnesením Vlády České republiky č. 53 z 13. ledna 2003, by měl být v brzké době „vytřídán“ tzv. NLP II, vyhlížejším až do roku 2013. Sám dokument je však pouze jakousi špičkou ledovce, která spočívá na procesních základech, jejichž základní charakteristiky byly nadefinovány mezinárodními procesy. Tento příspěvek seznamuje s vývojem konceptu NLP a dále obecnými charakteristikami NLP, které byly shrnuty skupinou expertů participujících na projektu COST Action E19 „National Forest Programmes in a European Context“.

Klíčová slova: národní lesnický program, obecné charakteristiky NLP

Abstract: Metaphorically, we can say that the National Forestry Programme (NFP) has already become domesticated in the Czech forestry. NFP I, which became effective by the Resolution of the Government of the Czech Republic No. 53 of 13 January 2003 should be shortly "replaced" by NFP II with outlook until the year of 2013. However, the document itself is only a tip of the iceberg that dwells on process foundations the basic characteristics of which were defined by international processes. This paper introduces development of the NFP concept and general characteristics of the NFP as they were summarized by the group of experts participating in the COST Action E19 Project "National Forest Programmes in a European Context".

Key words: National Forestry Programme, general characteristics of NFP

Úvod

Národní lesnický program (NLP), strategický dokument vymezující směřování národní lesnické politiky, již v České republice „zdomácněl“. Na Národní lesnický program I (NLP I), přijatý Usnesením Vlády České republiky č. 53 ze dne 13. ledna 2003 a koncipovaný pro léta 2003–2006, by měl v brzké době navázat Národní lesnický program II (NLP II), vyhlížejším do roku 2013, který již prošel meziresortním připomínkovým řízením, prochází procesem posuzování vlivu na životní prostředí (SEA) a do vlády by měl být předložen koncem roku 2008 (Příhoda 2008).

Mezinárodní shoda panuje nad tím, že NLP, resp. jeho proces, sestává z fáze formulační, implementační, monitorovací a evaluační. Nadefinovány byly i principy, ze kterých by

lesnické programy měly vycházet. V tomto příspěvku si dovolím blíže představit vývoj konceptu národních lesnických programů, reprezentovaný posunem od top-down technokratického přístupu k přístupu vymezenému účastnickým charakterem, spoluprací, mezioborovou koordinací a dlouhodobostí plánování. Dále si dovolím blíže představit i dílčí výstup projektu COST Action E19 „National Forest Programmes in a European Context“ (1999–2003), tzv. obecné charakteristiky národních lesnických programů, tj. výstupy mezinárodní vědecké diskuse nad principy NLP a faktory, které procesy NLP podporují či omezují, s cílem přispět diskusi nad regionálními lesnickými programy, jejichž tvorba je mezinárodními procesy a organizacemi podporována a zmiňuje se o nich i český NLP.

Národní lesnické programy včera a dnes

Globální diskuse o lesích, jejich problémech a východiscích z nich byla otevřena na Konferenci Organizace spojených národů o životním prostředí (UNCED) v Riu de Janeiro v roce 1992 a k této události lze datovat i představení konceptu národních lesnických programů „mimo tropické lesy“. Obdobný koncept, tzv. *akční programy pro tropické lesy* (Tropical Forests Action Programmes, TFAPs), byl propagován ve spolupráci několika mezinárodních organizací (FAO, Světová banka, Rozvojový program OSN a Institut světových zdrojů) již v 80. letech 20. století a pod jeho hlavičkou přijalo více než 80 zemí světa vlastní *národní akční programy pro lesnictví*. Počátkem 90. let však v důsledku několika hodnotících zpráv přichází rozčarování: hlavní cíl programů – zpomalení odlesňování – nebyl naplněn, programy neuspěly v zahrnutí širokého okruhu dotčených stran do jednání a zájmy průmyslu v nich byly uplatňovány na úkor zájmů ochrany přírody (více viz Humphreys 1996 in Humphreys 2004). Hierarchický způsob plánování a top-down technokratický přístup vlastní tomuto konceptu tak v dosažení vytčených cílů selhal, TFAP byly shledány málo efektivními (Pülzl, Rametsteiner 2002) a koncept bylo zapotřebí „reformovat“.

Koncept *národních lesnických (akčních) programů* je dále rozvíjen zejména poté, co je mu vyjádřena podpora na UNCED, kde jsou přijaty Agenda 21, vyzývající podniknout odpovědné kroky ve vztahu k životnímu prostředí na všech politických úrovních: mezinárodní, regionální, národní i lokální (o lesích je pojednáno v kapitole 11; zde je zmíněna i příprava a implementace národních lesnických akčních programů), a tzv. Lesní principy. Žádný právně závazný instrument pro lesy ale na konferenci přijat nebyl. Pülzl a Rametsteiner (2002) však v souvislosti s UNCED a Agendou 21 hovoří o významném posunu „od technického chápání stromů a lesnictví k širšímu lesopolitickému přístupu, zahrnujícímu politické a sociální aspekty společně s technickými otázkami“; mění se i vnímání důležitosti lesů – z „vnitrostátní“ (intra-state) záležitosti se stávají záležitostí „mezistátní“ (inter-state). Odklon od hierarchického způsobu řízení a plánování lze vystopovat např. v principech lesnického plánování, uvedených v kapitole 11 Agendy 21, kde je důraz kladen na spolupráci, koordinaci, decentralizaci rozhodování, mezioborovou koordinaci, kontrolu a vyhodnocování a dlouhodobé plánování.

Významně rozvoji konceptu dnešních *národních lesnických programů* přispěla činnost Mezivládního panelu o lesích (IPF, 1995–1997) a nástupnických Mezivládního fóra o lesích (IFF, 1997–2000) a Fóra o lesích Organizace spojených národů (UNFF, od roku 2000). IPF/IFF vydalo přibližně 290 akčních návrhů (Pülzl, Rametsteiner 2002) týkajících se trvale udržitelného lesního hospodářství a dalších lesnických témat, které jsou určeny

vládám a mezinárodním organizacím. IPF koncept *národních programů pro lesy a využití krajiny* („national forest and land use programme“, který však byl běžně zkracován na „national forest programme“, tedy národní lesnický program, sémanticky přesněji národní program pro lesy) se odlišoval od konceptu TFAP („national forestry action programme“): důraz na využití krajiny podtrhoval mezioborový a celostní charakter konceptu IPF (porovnání obou konceptů představuje následující tabulka). Základní principy a prvky NLP byly formulovány právě IPF, jehož činnost tak představuje významný mezník v historii národních lesnických programů a jejich mezinárodního rozvoje.

Tab. 1 Srovnání konceptů národních akčních programů pro lesnictví (TFAP) a národních programů pro lesy a využití krajiny (IPF)

Národní lesnický akční program (TFAP)	Národní program pro lesy a využití krajiny (IPF)
<i>Hlavní cíl</i>	
Zpomalit míru odlesňování v rozvojových zemích	Zvýšit trvale udržitelné lesní hospodářství ve všech zemích
<i>Plánovací přístupy</i>	
Technokratické	Poradní a kompromisně orientované
Opakované dlouhodobé plánování se neuplatňuje	Opakované dlouhodobé plánování
Účastnické pouze ve fázi implementace	Účastnické jak ve fázi formulace, tak implementace
Mezioborovost interpretována jako spolupráce mezi zemědělstvím a lesnictvím	Mezioborové mezi všemi obory

Zdroj: Pülzl a Rametsteiner 2002 in Humphreys 2004 (upraveno)

Podporu NLP přijal za své i pan-evropský proces Ministerských konferencí na ochranu lesů v Evropě a do dokumentů i legislativy týkajících se lesnictví promítá koncept NLP i Evropská unie.

COST Akce E19 „Národní lesnické programy v evropském kontextu“

Ačkoliv výstupy Mezinárodního fóra o lesích pomohly upevnit mezinárodní lesopolitický dialog týkající se konceptu NLP a načrtnout principy, které programy mají podporovat, „neposkytly politikům jasnou a jednoznačnou definici NLP, ani jasnou radu či návod, jak NLP formulovat“ (Humphreys 2004). Proto byl za tím účelem ustaven projekt COST Action E19 „National Forest Programmes in a European Context“, probíhající v letech 1999–2003, jehož hlavním cílem bylo „poskytnout evropským politikům lepší prostředky pro formulaci a implementaci národních lesnických programů“ (Humphreys 2004) a který čerpal ze dvou „zdrojů“: teoreticky založených vědeckých tezí a zpráv ze zúčastněných zemí. Na projektu se podílelo na 70 vědců z 20 zemí Evropy a USA; participovaly i Kanada, Čína a Japonsko.

NLP: veřejná účast, spolupráce, mezisektorová koordinace, dlouhodobé plánování

V rámci projektu byly diskutovány čtyři klíčové principy definující NLP: veřejná účast, spolupráce, mezisektorová koordinace a dlouhodobé opakované plánování, tj. „přístupy,

kteřé jsou vnímány jako koncepční základy procesů NLP a jsou základem moderního politického plánování“ (Glück, Mendes, Neven 2003). Dalším z cílů bylo určit a posoudit tzv. podpůrné a omezující faktory (supporting and impeding factors) ovlivňující rozvoj NLP. Základní principy NLP i vnější faktory, podporující či omezující proces NLP, byly popsány prostřednictvím tzv. *obecných charakteristik* a podrobných *tvrzení*. Následující výčet obecných charakteristik účastníků procesu, vnějších faktorů, procesu jako takového a obsahových charakteristik může posloužit jako „check list“ sumarizující „důležité aspekty, které by tvůrci politik měli zvážit a přemýšlet o nich předtím, než započnou proces NLP“ (Glück, Mendes, Neven 2003). Pokud regionálním programům přičteme stejné principy jako těm národním, pak lze následující charakteristiky přiměřeně vztáhnout i na ně.

Obecné charakteristiky národních lesnických programů a jejich okolí

Charakteristiky účastníků

- Hranice (Boundaries): Pravidla určující, zda jsou jistí účastníci zahrnuti či vyloučeni z procesu NLP.
- Počet (Number): Počet účastníků v procesu participujících.
- Status (Status): Formální či neformální pozice účastníků; např. druh účastníků (veřejná správa, zájmové skupiny, podnik,...), jejich úroveň reprezentace (místní, regionální, národní, mezinárodní), jejich pravomoc atd.
- Mandát (Mandate): Oprávnění účastníků jednat jménem organizace či klientů.
- Kvalifikace (Qualification): Úroveň znalostí účastníků a profesní zkušenosti.
- Očekávání účastníků (Actors' expectations): Očekávání účastníků, pokud jde o jejich možnosti ovlivnit výstup procesu NLP.

Charakteristiky externích faktorů

- Politická kultura (Political culture): Systém norem a hodnot, které řídí jednání a interakce mezi politickými hráči (např. tradice účasti, kultura konfliktu/konsensu).
- Tradice vedení (Leadership tradition): Důležitost a druh vedení v politických procesech, role státu/vlády.
- Tradice v rámci sektoru (Sector tradition): Míra uzavřenosti/otevřenosti účastnických sítí (např. síla profesních spolků, oborové „pilíře“).
- Tradice vlastnických vztahů (Property rights tradition): Současný způsob utváření a udržování vlastnických vztahů.
- Vlastnická struktura (Ownership structure): Míra, do jaké je vlastnictví lesní půdy rozděleno mezi různé druhy vlastnictví a velikostní kategorie.
- Regionální diferenciacce (Regional differentiation): Míra odlišnosti fyzických, ekonomických, sociálních atd. jevů mezi regiony v rámci země.
- Decentralizace (Decentralisation): Míra, do jaké byly funkce centrální vlády přesunuty nebo delegovány na nižší státní úřady nebo místní vlády.
- Legislativní tradice (Legislative tradition): Současný styl politického řízení prostřednictvím legislativy a zavedených právních nástrojů.
- Regulační pružnost (Regulatory flexibility): Potenciální schopnost přijmout a vyrovnat se se změnami práva a předpisů.
- Mezinárodní závazky (International commitments): Funkce a významnost mezinárodních dohod a povědomí o nich v příslušném národním kontextu.

Charakteristiky procesu

- Významnost a povědomí (Relevance and awareness): Pozornost věnovaná procesu s ohledem na okolní politický kontext (např. pozornost veřejnosti a médií, politický závazek a podpora atd.)
- Zdroje (Resources): Celkové prostředky, které jsou dispozici jak v rámci procesu jako takového, tak jeho jednotlivým účastníkům.
- Pravidla (Rules): Principy a postupy řídicí a vymežující proces (např. zásady chování, hlasovací pravidla apod.).
- (Facilitation): Moderování procesu nezávislou a nestrannou osobou nebo organizací.
- Vstupní informace/data (Input): Dokumenty, listiny, výstupy poradních orgánů atd. utvářející pracovní základnu procesu NLP.
- Informace (Information): Přístup účastníků k příslušným podkladovým materiálům.
- Komunikace (Communication): Přenos informací mezi účastníky procesu navzájem i mezi účastníky procesu a jejich klienty a veřejností.
- Fáze politického procesu (Stage of policy process): Fáze v rámci politického cyklu (např. ustavení programu, formulace, implementace, hodnocení), ve které se politické téma nachází.
- Institucionalizace (Institutionalisation): Zakotvení chování účastníků a procesů NLP v rámci strukturovaného systému prostřednictvím ustavení koordinačních fór, pravidel a postupů.
- Diferenciace (Differentiation): Rozdělení složitého, víceúrovňového koordinačního procesu na jednodušší části (např. prostřednictvím posloupného uspořádání nebo regionální diferenciace).
- Mezinárodní koordinace (International co-ordination): Způsoby spolupráce mezi nezávislými státy, např. prostřednictvím vzájemného přizpůsobení, mezivládních jednání nebo společného rozhodování pro dosažení společného přístupu.

Obsahové charakteristiky

- „SMARTness“: Míra, do jaké jsou diskutovaná témata přesně stanovena (specified), měřitelná (measurable), přijata (accepted), realistická (realistic) a časově omezená (time-limited).
- Očekávané výstupy (Expected output): Míra, do jaké výstup procesu NLP slibuje korespondovat se zájmy účastníků.
- Mix politických nástrojů (Mix of policy instruments): Kombinace regulačních, finančních a informačních politických prostředků k dosažení politicky definovaných cílů.

Závěr

Stále platný NLP I předpokládá, že „zajištění jednotlivých priorit a programových opatření NLP bude promítnuto do konkrétní lesnické politiky krajů v rámci koncepcí regionálního rozvoje“ (MZe ČR 2003); v podmínkách krajů tak budou konkretizovány koncepční záměry a programová opatření budou doplněna o další, zohledňující regionální specifika. Obdobně jako o procesu národního lesnického programu tak můžeme hovořit o procesu regionálního lesnického programu. I tomu by mělo být vlastní to, co „nového“ do lesnického strategického plánování přináší koncept národních lesnických programů:

otevřená, nezávisle moderovaná a kompromisně orientovaná diskuse v širokém plénu odborně zdatných a mandátem „vybavených“ zástupců dotčených stran, mezisektorová koordinace či dlouhodobé a systematické plánování, kdy není opomíjena žádná z fází procesu (formulace, implementace, monitoring, evaluace). Výčet obecných charakteristik účastníků procesu, faktorů proces ovlivňujících, samotného procesu a jeho obsahové stránky pak může posloužit při rozhodování, zda a jakým způsobem takový proces „odstartovat“.

Literatura

- Glück, P., Mendes, A., Neven, I. (Ed.). 2003. Making NFPs Work: Supporting Factors and Procedural Aspects. Report on COST Action „National Forest Programmes in a European Context.“ Publication Series of the Institute of Forest Sector Policy and Economics – Vol. 48, Vienna.
- Humphreys, D. (Ed.). 2004. Forests for the future – National forest programmes in Europe – Country and regional reports from COST Action E19. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- MZe ČR, 2003. Národní lesnický program.
- Pülzl, H., Rametsteiner, E. 2002. Grounding international modes of governance into National Forest Programmes. Forest Policy and Economics 4, 259–268.
- Příhoda, J. 2008. Národní lesnický program II po meziresortním projednávání. Lesnická práce 7, 457.

Ing. Marta Urbanová

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno
Zemědělská 3, 613 00 Brno
Česká republika
e-mail: marta.urbanova@mendelu.cz

